

NORGES BANK

ARKIVEKSEMPLAR

Penger og Kreditt

1984 / 3

NORGES BANKS
BIBLIOTEK

Norges Banks bibliotek

013037VPA

NORGES BANKS
BIBLIOTEK

INNHold

- 183 Konjunkturoversikt – konjunkturindikatorer
- 196 Kredittoversikt
- 202 Valutaoversikt
- 208 Rentepolitikk og rentekontroll
v/Anders Svor
- 216 Norges Banks rolle i obligasjonsmarkedet
v/Leif Eide
- 220 Hovedtrekk ved Pilot – en forsøksversjon av kvartalsmodellen RIKMOD
v/Eilev S. Jansen
- 224 Har vår nåværende oppgjørsform spilt fallitt?
v/Hermod Skånland
- 231 Gjeldende kredittpolitiske bestemmelser
- 237 Tabeller

Penger og Kreditt utgis hvert kvartal
av Norges Bank, Oslo

Redaktør: Hermod Skånland
Redaksjonssekretær: Liv Kielland
Redaksjonsutvalg: Jarle Bergo, formann
Knut Andreassen, Valutaavdelingen
Martinus Halsen, Kredittpolitisk avdeling
Erik Chr. Kolderup, Administrasjonsavdelingen
Oddvar Trones, Ekspedisjons- og regnskapsavdelingen

Redaksjonens adresse:
Norges Bank, Utrednings- og informasjonsavdelingen
Boks 336 Sentrum
0101 Oslo 1
Telex: 71 369 nbank n

De synspunkter som fremkommer i signerte artikler
i denne publikasjon, representerer artikkelforfatterens
egen oppfatning og kan ikke tas som uttrykk
for direksjonens standpunkt til de
forskjellige spørsmål

Ettertrykk med kildeangivelse er tillatt

Design: Anisdahl/Christensen
Sats og trykk: Norges Banks Seddeltrykkeri, Oslo
Teksten er satt med 10 pkt. Garamond

ISSN-0332-5598

Den internasjonale konjunktursituasjonen

Den internasjonale økonomiske utvikling har hittil i år vært gunstigere enn tidligere antatt, og for 1984 ventes den sterkeste konjunkturoppgang siden oljeprissjokket i 1973. Investeringsviljen har tatt seg opp i flere land og gitt oppgangen større bredde, og inflasjonstakten er fortsatt avtagende til tross for høyere aktivitet. Videre er driftsbalansen styrket i mange land, noe som har gitt disse større økonomisk handlefrihet og bedre grunnlag for å sikre oppgangen på lengre sikt.

Til tross for de positive utviklingstendensene preges konjunkturbildet fortsatt av store forskjeller i den økonomiske situasjon landene imellom. I USA ser oppgangen ut til å ha nådd et toppunkt i første kvartal i år, men veksten er fortsatt forholdsvis sterk. I Japan har det eksportledete oppsvinget fått ytterligere styrke etter at investeringene har tatt seg opp. Veksttakten i Vest-Europa synes derimot å ha stabilisert seg på et nivå som er for svakt til å redusere arbeidsledigheten. Den sterke veksten i USA og Japan bidrar til at økningen i OECD-landenes samlede bruttonasjonale produkt likevel kommer opp i om lag 5% i 1984. På grunn av det høye internasjonale rentenivået og store underskudd på USAs offentlige budsjetter og driftsbalanse knytter det seg betydelig usikkerhet til utviklingen i internasjonal økonomi, særlig fra 1986 og utover.

Mens det økonomiske oppsving i industrilandene i 1983 var konsumledet, har investeringene hittil i år gradvis tatt over som en viktig drivkraft bak oppgangen. Privat konsum ventes fortsatt å gi positive vekstimpulser, hovedsakelig som følge av høyere reallønn, mens sparingen vil stabilisere seg etter ned-

gangen i 1983. På grunn av den stramme økonomiske politikken i Vest-Europa og Japan ventes ikke offentlig forbruk å styrke etterspørselen. For OECD-landene under ett vil BNP-økningen trolig avta til 3–3¹/₂% i 1985 som følge av lavere vekst i USA.

Konjunkturoppgangen i industrilandene har etter hvert kommet mange utviklingsland til gode gjennom merkbart oppsving i eksporten. Sammen med betydelige tilstramminger i importen har dette gjort det mulig å begrense underskuddet i utenriksøkonomien. For 1984 og 1985 ventes BNP-økningen i utviklingslandene for første gang på flere år å ligge høyere enn befolkningstilveksten. Den positive utviklingen i handelsbalansen motvirkes av økt gjeldsbelastning, både som følge av økt rentenivå og høy dollarkurs. Avtalene som flere av de viktigste gjeldslandene har inngått med Valutafondet, har imidlertid redusert faren for en internasjonal gjeldskrise.

Et positivt trekk ved det internasjonale konjunkturbildet er at oppsvinget i industrilandene ikke har resultert i et nytt inflasjonspress til tross for at produksjonsveksten har vært vesentlig høyere enn økningen i produksjonsutstyret. I USA har kapasitetsutnyttelsen steget fra 69% ved siste konjunkturbunn til over 82% i første halvår i år. Dette innebærer full kapasitetsutnyttelse i flere bransjer. Hvis amerikanske myndigheters inflasjons- og sysselsettingsmål skal nås på lengre sikt, må samlet innenlandsk etterspørsel dempes samtidig som investeringsveksten holdes oppe. Sett i denne sammenheng er investeringsveksten på 20% hittil i år, til tross for det høye rentenivået, en positiv utvikling. For inneværende år ventes BNP-økningen i USA å komme opp i 7¹/₄%, noe som vil være den sterkeste oppgang siden 1966. Som følge av

den kraftige investeringsveksten og fortsatt lavt lagerhold, regner en bare med en gradvis avmatning i den økonomiske aktiviteten. BNP-veksten i 1985 anslås til 3–3½%.

Størst usikkerhet om den internasjonale konjunktursituasjon fremover knytter det seg til den internasjonale renteutviklingen. Store offentlige lånebehov til dekning av budsjettunderskuddet i USA peker i retning av fortsatt høyt amerikansk rentenivå. Det er imidlertid tegn til stagnasjon i den amerikanske kredittetterspørselen, i første rekke til privat konsum og boligformål, og denne utviklingen ventes å forsterke seg i tiden fremover. Dette bidrar til å redusere presset på det amerikanske kredittmarkedet og begrenser faren for en ytterligere renteoppgang. Videre har den høyere økonomiske aktiviteten styrket myndighetenes budsjett på kort sikt, men det representerer stadig et alvorlig strukturproblem for så vel amerikansk som internasjonal økonomi.

Til tross for renteøkningen i USA hittil i år med om lag 2 prosentpoeng, har rentenivået i Europa holdt seg stabilt. Moderat økonomisk vekst, avtagende inflasjon og styrket driftsbalanse har gitt rom for større pengepolitisk uavhengighet i europeiske land. Dette har resultert i høyere dollarkurs overfor europeiske valutaer, noe som har styrket landenes konkurranseposisjon overfor USA. På grunn av store offentlige underskudd er de fleste europeiske landenes finanspolitiske handlingsfrihet relativt begrenset. Tiltak for å stimulere innenlandsk etterspørsel må derfor i hovedsak skje gjennom pengepolitikken, ved at lavere renter fremmer investeringer og strukturomlegging. En slik politikk innebærer fare for fortsatt store fluktasjoner i dollarkursen. Den stigende ulikeveksten i internasjonale betalingsstrømmer som følge av det betydelige driftsbalanseunderskuddet i USA – som i første rekke motsvares av økende overskudd i Japan – øker muligheten for store kursfluktasjoner også i tiden fremover.

Også i Vest-Europa er det nå tegn til at investeringstakten vil ta seg opp. På grunn av lavere kapasitetsutnyttning og høyere lønns-

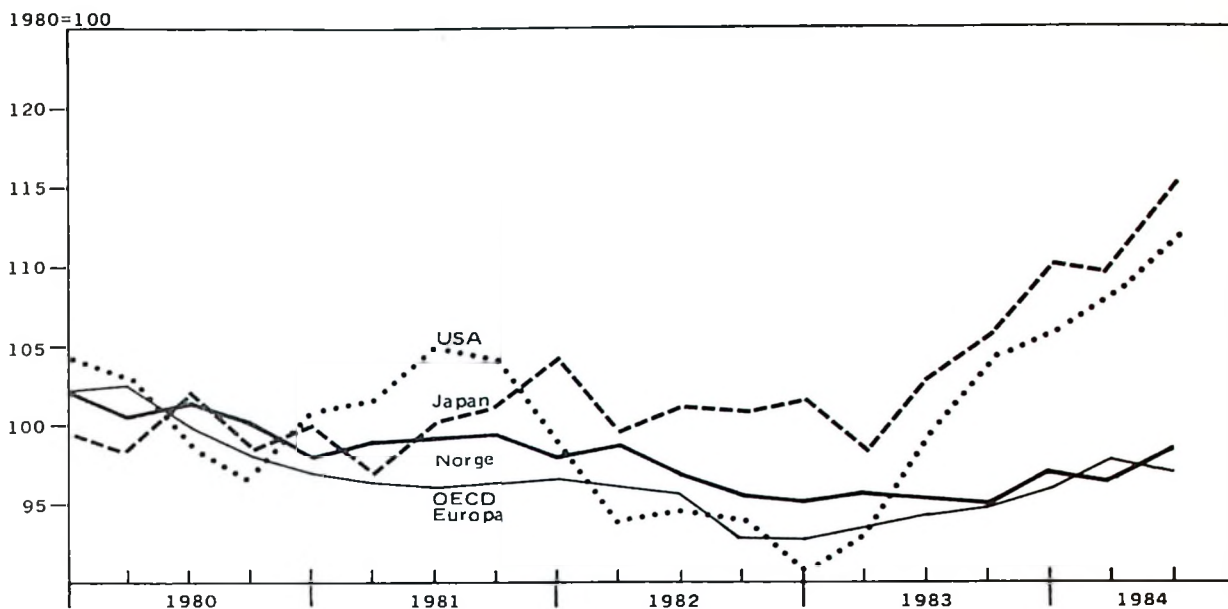
kostnader enn i USA og Japan går en større andel av investeringene til arbeidsbesparende produksjonsutstyr i stedet for økt produksjonskapasitet, noe som blant annet gjenspeiles i den svake sysselsettingsutviklingen i de europeiske landene. Konsumetterspørselen har på sin side stagnert. Aktivitetsutviklingen i Vest-Europa er for tiden vanskelig å vurdere på grunn av virkningen av arbeidskonfliktene i vår. Ledende indikatorer peker i retning av at svekkelsen i annet kvartal var av midlertidig karakter, og at oppgangen i Europa vil stabilisere seg på en veksttakt på 2–2½%.

Industriproduksjonen i *Japan* har hittil i år økt markert, og ligger for tiden 12–13% høyere enn året før. I første rekke er det økt eksport som har bidratt til denne oppgangen, hvorav om lag 60% går til det amerikanske markedet. Produksjonsveksten har resultert i økt kapasitetsutnyttelse og bedret inntjening i bedriftene. Som følge av sterkere investeringsetterspørsel er anslaget for Japans BNP-vekst nå oppjustert til 5% for 1984. Vekstimpulsene fra utenriksøkonomien ventes å avta etter hvert som aktiviteten i USA svekkes, men innenlandsk etterspørsel antas å holde seg godt oppe. BNP-økningen i 1985 er anslått til om lag 4%, som er den høyeste veksten i 1985 innenfor OECD-området. Både inflasjonstakt og arbeidsledighet ventes å holde seg på samme lave nivå som hittil.

I *Vest-Tyskland* falt BNP i annet kvartal med 2% etter en oppgang i første kvartal på 1%. Bedriftenes produksjonsforventninger har tatt seg markert opp etter at den syv uker lange metallarbeiderkonflikten opphørte. For innværende år ventes BNP-veksten å bli 2,5%. Til tross for lavere vekst i importlandene trekker eksportørene fordeler av kursnedgangen for tyske mark i forhold til dollar. Sammen med en moderat investeringsoppgang bidrar det til at BNP-veksten antas å komme opp i knapt 3% i 1985.

Den stagnerende økonomiske utviklingen i *Storbritannia* hittil i år kan i første rekke tilskrives arbeidskonflikter, men det er også tegn på at aktiviteten, korrigert for streiker, er

Fig.1. Industriproduksjonen i OECD

svekket. En svakere konsumutvikling er bare delvis oppveid av en sterk investeringsoppgang. For 1985 ventes økt reallønnsvekst å gi litt høyere konsum. Eksporten vil trolig holde seg oppe, hovedsakelig på grunn av bedret konkurranseposisjon etter depresieringen av pundet. Investeringstakten vil derimot bli noe dempet som følge av høyt realrentenivå. BNP-veksten beregnes således å øke fra 2% i år til 3% i 1985.

Den økonomiske utvikling i *Frankrike* bærer fortsatt preg av svak vekst i innenlandsk etterspørsel og stigende arbeidsledighet. Den franske regjering har nylig lagt fram sitt budsjettforslag for 1985, som innebærer fortsatt restriktiv budsjettpolitikk. En sentral målsetting er å holde budsjettunderskuddet innenfor rammen på 3% av BNP. Direkte skatter og trygdeinnbetalinger er redusert samtidig som visse avgifter er økt. Inflasjonstakten ligger for tiden på 7¹/₂%, som er godt over regjeringens mål på 5% fra fjerde kvartal 1983 til fjerde kvartal 1984. Foreliggende anslag peker i retning av at BNP-veksten vil holde seg under 2% i både 1984 og 1985.

Arbeidsledigheten i OECD-landene er falt fra et toppunkt på 9% våren 1983 til vel 8% ved utgangen av første halvår i år. Bedringen på arbeidsmarkedet gjelder hovedsakelig USA, der arbeidsledigheten kom ned i 7¹/₂% i annet kvartal. Ledigheten i Europa er fortsatt stigende og har kommet opp i 11,1% i juli mot 10,8% ved årsskiftet. I Storbritannia og Vest-Tyskland kan økningen delvis tilskrives at flere melder seg på arbeidsmarkedet etter hvert som antallet deltidsansatte går ned. I 1985 ventes ledigheten i USA å stabilisere seg på omkring 7%, mens den fremdeles vil stige i Europa.

OECD-landenes mål om å begrense *inflasjonen* har gitt positive resultater, og konsumprisene har holdt seg forholdsvis stabile på 4¹/₂% etter at bunnpunktet ble nådd høsten 1983. Samtidig har inflasjonsforskjellen mellom landene avtatt. Den gunstige prisutviklingen må hovedsakelig tilskrives moderat lønnsutvikling i de fleste land. Til tross for stigende internasjonal aktivitet var råvareprisene, regnet i dollar, i årets syv første måneder forholdsvis stabile etter en økning i 1982 og

1983 på henholdsvis 11% og 4%. Den sterke kursoppgangen for amerikanske dollar er sannsynligvis hovedforklaringen til denne stabiliseringen, og regnet i europeiske valutaer har det vært en stigning. På grunn av svakere etterspørsel og fortsatt høy dollarkurs ventes liten eller ingen økning i råvareprisene, regnet i dollar, i tiden fremover. En moderat prisoppgang i USA antas å bli oppveid av lavere prisvekst i Vest-Europa, slik at inflasjonstakten i OECD-området vil stabilisere seg på om lag 5¹/₂% i 1985.

Utviklingen hittil i år indikerer at OECD-landenes underskudd på *driftsbalansen* blir noe større i 1984 enn tidligere antatt. Svekkelsen faller i sin helhet på USA på grunn av høyere aktivitet og svakere konkurranseposisjon som følge av kursoppgangen for amerikanske dollar. Dette oppveies delvis av høyere eksport fra de øvrige OECD-landene. For 1985 ventes ytterligere svekkelse i USA's driftsbalanse og fortsatt moderat bedring for de øvrige OECD-landene. Mens underskuddet i USA i 1985 kan komme opp i omkring 110 milliarder dollar, motsvares dette delvis av et overskudd i Japan på 35 milliarder dollar. Dette illustrerer de betydelige skjjevheter som nå eksisterer i de internasjonale betalingsstrømmer, noe som representerer et alvorlig usikkerhetsmoment når det gjelder den fremtidige konjunkturutvikling.

For OPEC-landene ventes moderat nedgang i underskuddet på driftsbalansen som følge av stabile priser og økt eksportvolum av olje. I de ikke-oljeproduserende utviklingslandene oppveies, som påpekt foran, høyere eksportvolum av økte gjeldskostnader. Det blir derfor ingen markert endring i driftsbalansesituasjonen for disse landene i 1985.

Verdenshandelen domineres fortsatt av den sterke importveksten i USA, og denne har i første rekke kommet Japan og de ny-industrialiserte utviklingslandene til gode. De direkte virkningene for de europeiske landene har vært mindre, hovedsakelig på grunn av lavere markedsandel i USA. I 1984 ventes verdenshandelen nå å øke med 8¹/₂% mot 2% i 1983. For neste år vil en stagnasjon i ver-

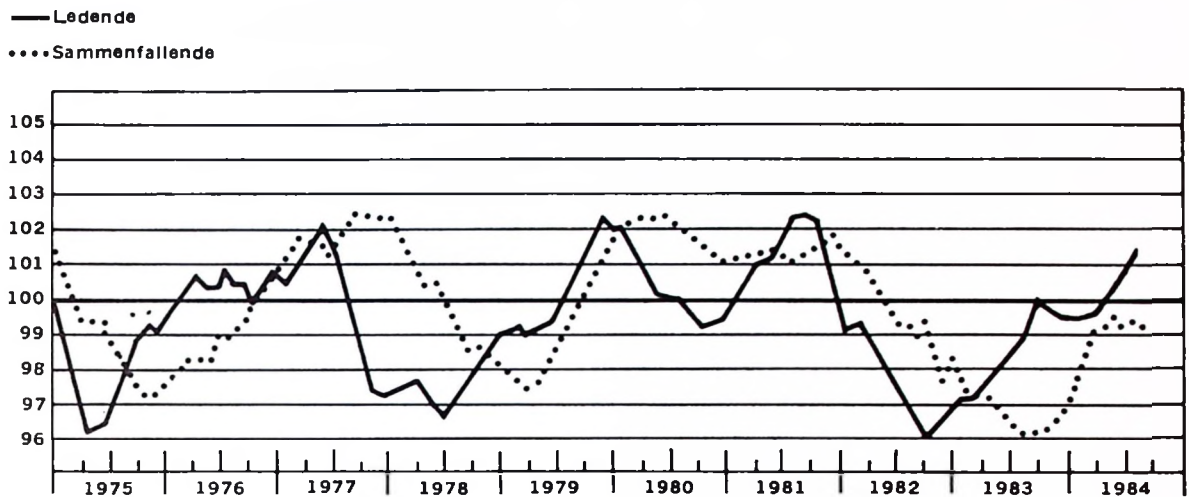
denshandelen, i første rekke som følge av svakere importvekst i USA, delvis oppveies av høyere import i utviklingslandene. For 1985 anslås således økningen i verdenshandelen til 5¹/₂%.

Konjunktursituasjonen i Norge

Helhetsbildet. Innenlandsk produksjon og etterspørsel utviklet seg forholdsvis svakt i første halvår 1984 etter moderat vekst i annet halvår 1983. Dette samsvarer med nedgangen i Norges Banks ledende indikator i perioden oktober 1983 — februar 1984. Blant de konjunkturfølsomme sektorer økte detaljomsetningen og industriproduksjonen i annet kvartal, men svekket aktivitet i byggesektoren medførte at Norges Banks referanseindikator — som er en sammensatt indikator for den konjunkturfølsomme del av norsk økonomi — gikk litt ned i tremånedersperioden fram til juli. I tidsrommet mars—juli var det igjen økning i den ledende konjunkturindikator, noe som peker mot styrket veksttakt gjennom annet halvår og inn i 1985. Alt i alt er utviklingsbildet i bra samsvar med det som ble trukket opp i forrige kvartalsoversikt.

Statistisk sentralbyrås investeringsundersøkelse fra august bekrefter kraftig vekst i industriens investeringer neste år. Som i år ventes sterkest oppgang innen tradisjonelle råvarebearbeidende og vannkraftbaserte sektorer, som metallvareproduksjon og treforedling. Da disse næringene er lite arbeidsintensive, vil virkningen på fremtidig sysselsetting være relativt beskjeden. Undersøkelsen viser at investeringsnedgangen i den øvrige industrien har stoppet opp, og at en volumvekst kan finne sted i 1985. Dette bekrefter at produksjons- og fortjenesteøkningen i eksportnæringene — som under tidligere oppgangsperioder — gir ringvirkninger til andre sektorer. En forsterking av investeringsveksten i hjemmekonkurrerende industri er en sentral forutsetning for å oppnå høyere vekst i den

Fig. 2. Sammensatte konjunkturindikatorer

markedsorienterte del av økonomien på lengre sikt.

Det statistiske bildet av arbeidsmarkedet, henholdsvis fra arbeidskraftundersøkelsen (AKU) og oppgavene over registrerte ledige ved arbeidskontorene, er fortsatt motstridende. I følge AKU var nivået på ledigheten lavere i første halvår i år enn i første halvår 1983, mens det motsatte er tilfelle i henhold til Arbeidsdirektoratets oppgaver. Etter tredje kvartal 1983 har den registrerte ledighet vært høyere enn AKUs tall for arbeidssøkere uten arbeidsinntekt, noe som trolig skyldes at arbeidsmarkedstiltakene har resultert i høyere meldetilbøyelighet. Dagens tall for registrert ledighet er derfor ikke direkte sammenlignbare med tidligere års oppgaver. Av denne grunn er en registrert ledighet ned mot nivået før 1981, nemlig 30 000 eller lavere, et urealistisk mål for den økonomiske politikk.

Konjunkturoppgangen har ikke vært sterk nok til at etterspørselen etter arbeidskraft fra de markedsorienterte sektorer har kunnet bringe arbeidsledigheten merkbart ned. Med nåværende meldetilbøyelighet og utvikling i yrkesfrekvenser, er lavere ledighet enn 60–70 000 neste år lite sannsynlig, så sant ikke finanspolitikken i 1985 bidrar til en enda kraftigere sysselsettingsvekst i den offentlige sektor enn de siste årene. En dreining av

Fig. 3. Referanseindikator

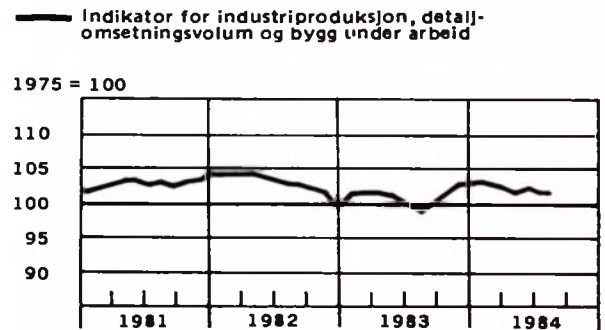
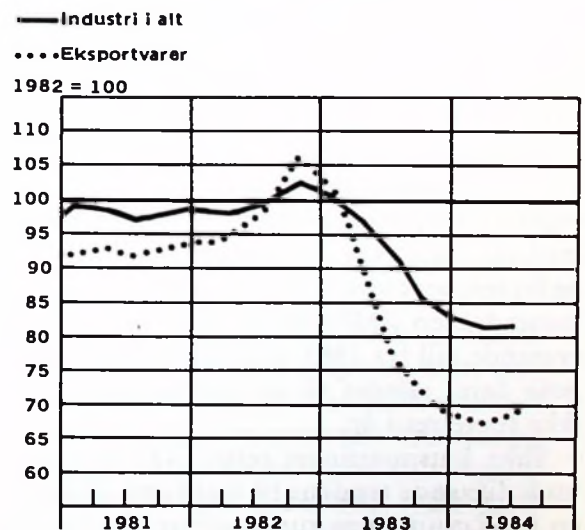

Fig. 4. Lagervolumet

finanspolitikken i denne retning vil imidlertid etter tidligere erfaring ha en uheldig virkning for utviklingen i produksjon og sysselsetting i konkurranseutsatte næringer i et lengre perspektiv.

Som Norges Bank tidligere har anslått, vil overskuddet på driftsbalansen overfor utlandet bli omkring 20–25 milliarder kroner i år. Eksportverdien for råolje og gass er blitt vesentlig høyere enn ventet. Bare i den utstrekning denne inntektsøkningen anses å være varig, bør den få konsekvenser for den innenlandske etterspørselspolitikk. Den del av inntektsøkningen som skyldes raskere opptrapping av produksjonen enn forutsatt, innebærer således bare en fremskyvning av uttakstidspunktet for deler av oljeformuen og ingen økning i realverdien av de samlede olje- og gassforekomstene. Det knytter seg stor usikkerhet til hvor varig kursoppgangen på amerikanske dollar, som er en viktig grunn til de økte olje- og gassinntektene, vil vise seg å være. Det kan derfor være ønskelig å bruke den nåværende utenriksøkonomiske handlefrihet på en slik måte at ikke en eventuell fremtidig, kortsiktig svikt i petroleumsinntektene må bli bestemmende for den innenlandske etterspørselspolitikk.

Regnet i nasjonale valutaer har lønnskostnadene pr. produsert enhet steget sterkere i Norge enn i våre markedsland hvert år etter 1979. En effektiv depresiering (IMF-vekter) på 5% fra 1980 til 1983 har bare vært tilstrekkelig til å begrense forverringen i kursjustert relativ LPE til 6% for perioden sett under ett. Blant annet som følge av at timelønnsveksten i år trolig blir omkring 7%, vil konkurransevnen for norsk industri, målt ved relativ LPE regnet i nasjonale valutaer, i 1984 svekkes med om lag $2\frac{3}{4}\%$. Valutakurstiltakene i juli og september bidrar til at den effektive valutakursindeksen (IMF-vekter) viser om lag tilsvarende fall fra 1983 til 1984. Kursjusteringene fører således til at konkurransevnen ikke forverres i år.

Slike kursjusteringer retter ikke opp den underliggende tendens til svekkelse. Dersom en forventning om kursjustering blir bygget

Fig. 5. Ordretilgang, verdi

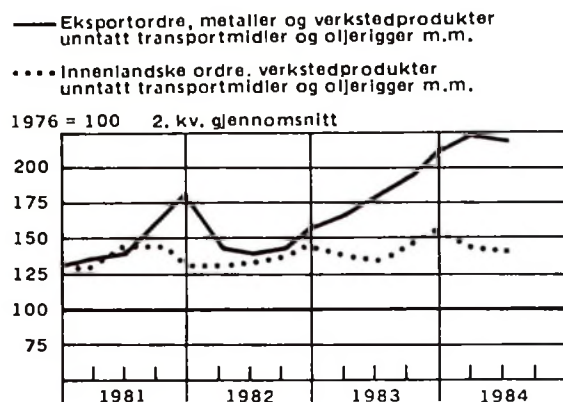

Fig. 6. Privat konsum.

Indikatorer for varekonsumet

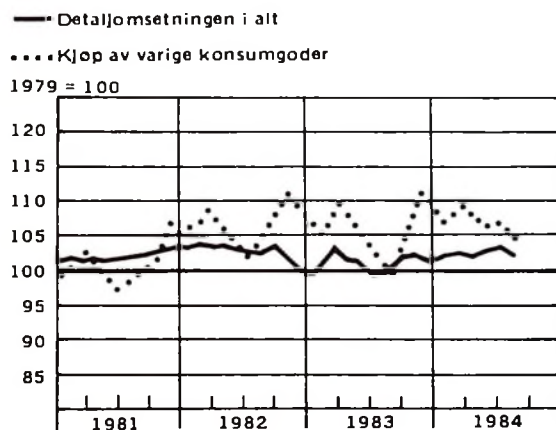
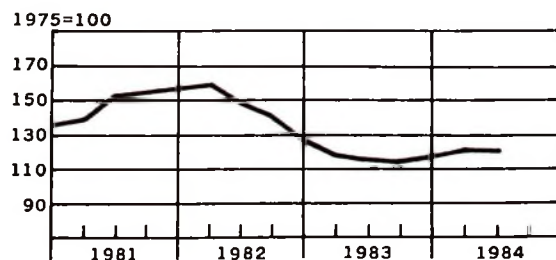

Fig. 7. Utførte investeringer, verdi

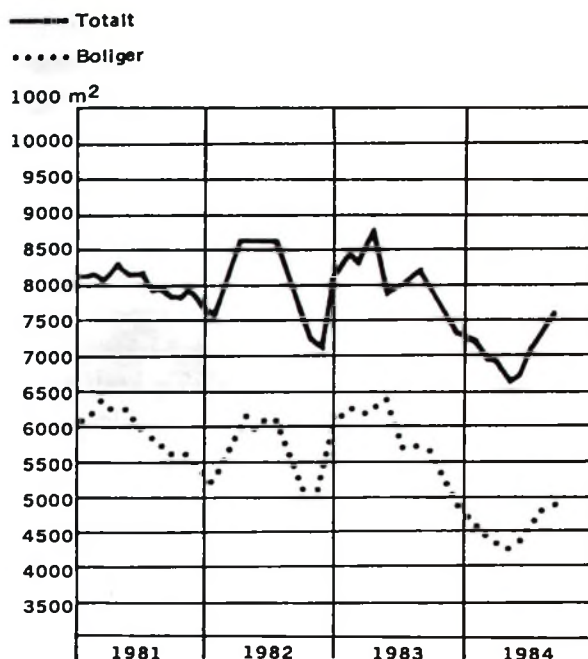
inn i pris- og inntektsfastsettelsen, vil den tvert i mot over tid øke kostnadsproblemen. En mer varig løsning forutsetter derfor at noe gjøres med de innenlandske forhold som tenderer til å gi oss en raskere kostnadsvekst enn konkurrentlandene. Det sentrale mål må derfor være at relativ LPE, regnet i nasjonal valuta, ikke stiger sterkere i Norge enn hos våre viktigste handelspartnere. For å realisere en slik utvikling neste år, må lønnsveksten i 1985 begrenses til omkring 5%.

Veksttakten i konsumprisene avtok ytterligere i sommermånedene. Gjennomsnittlig økning fra 1983 til 1984 vil bli i underkant av 6¹/₂%, som er nesten 1¹/₂ prosentpoeng høyere enn hos markedsland. Norges Bank vil inntil videre fastholde sitt tidligere anslag på 6% gjennomsnittlig konsumprisstigning fra 1984 til 1985. Muligheten for lavere prisstigning er til stede, blant annet om lønnsveksten begrenses til 5–6% og administrerte prisøkninger blir beskjedne.

Privat konsum. Detaljomsetningsvolumet var i januar– juli 1984 0,8% høyere enn i samme tidsrom 1983. Veksten fant sted for alle hovedgrupper av varer utenom nærings- og nytelsesmidler. Salget av møbler og innbo hadde den sterkeste volumvekst i denne perioden (3,0%) og var preget av svært moderat prisøkning (3,8%). Nybilomsetningen tok seg opp i annet kvartal og bidrog til at detaljhandelen med motorkjøretøyer og bensin var 1% høyere enn ett år tidligere. Prisene for denne varegruppen økte omtrent like mye som konsumprisene i alt. Korrigert for sesongsvingninger har varekonsumet vært i moderat vekst etter sommeren 1983. Etter at varekonsumet har falt eller vært uendret de tre siste årene, antas det å øke med om lag 1% i 1984.

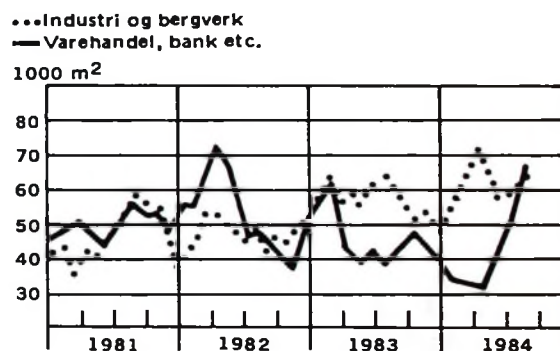
Charter-trafikken var 17% høyere i januar-mai 1984 enn i tilsvarende periode i 1983. Svakere utvikling i grensehandelen bidrar til at nordmenns konsum i utlandet likevel neppe har vist særlig vekst. Under forutsetning av at tjenestekonsumet også i år øker

Fig. 8. Bygg igangsatt, årsrater¹⁾

1) Tallene er bearbejdet i Norges Bank

Fig. 8b. Igangsetting av bygg

med 4%, vil privat konsum stige med om lag 2% i 1984.

Den sterkere enn ventede inntektsveksten for husholdningene som følger av årets inntektsoppgjør, fører trolig til at det forventede fall i husholdningenes sparerate blir mindre enn tidligere antatt. Dette støttes av beregninger foretatt i Norges Bank, som tyder på at husholdningenes finansielle sparing i

januar— mai 1984 var litt høyere enn i samme periode 1983. Spareraten antas å falle noe også i 1985, og medvirke til at konsumøkningen blir høyere enn veksten i husholdningenes reelle disponible inntekt (nærmere 2%).

Investeringssetterspørsel. Investeringsundersøkelsen for tredje kvartal anslår en verdøkning for industriinvesteringene på 12% i 1984, noe som indikerer litt lavere volumvekst enn Norges Banks anslag på 10%. For 1985 viser undersøkelsen adskillig kraftigere vekst. Investeringsoppgangen ser således ut til å bli sterkere, men komme noe senere, enn tidligere antatt. I både 1984 og 1985 vil økningen særlig skje innen deler av utekonkurrerende industri (treforedling og produksjon av metaller) der kapasitetsutnyttelsen lenge har vært høy. Den øvrige industrien opplever ikke tilsvarende etterspørselsvekst. Med en lav kapasitetsutnyttelse i utgangspunktet og fortsatte problemer med konkurransevne og markedstilpassning vil neppe investeringene stige særlig her. Selv om investeringsstatistikken ikke gir et helt riktig bilde av den reelle investeringsaktiviteten, da plattformer blir registrert først når de taues ut på feltet, er hovedinntrykket at investeringene i oljevirksomheten gir en kraftig etterspørselsimpuls i 1984 for så å gå sterkt tilbake i 1985.

Igangsettingen av nye boliger (sesongkorrigert) gikk tilbake igjen i august etter å ha vist stigning de tre foregående måneder. Utviklingen indikerer en total igangsetting i år på omkring 27 000, mot 31 600 i 1983. I årets åtte første måneder var gjennomsnittlig areal pr. igangsatt bolig over 8% høyere enn i samme periode i fjor. Den markerte arealøkningen henger sammen med at færre boliger blir finansiert av Husbanken, og at boliglånene i Husbanken er dreid over fra fellesprosjekter (blokker) til enkeltprosjekter. Samlet boligbyggeaktivitet holder seg derfor bedre oppe enn det tallet på igangsatte boliger tilsier.

Igangsettingen av andre typer bygg enn boliger lå i årets åtte første måneder 9% høyere enn i samme periode i fjor. Spesielt

Fig. 9. Produksjon i bergverksdrift, industri og kraftforsyning

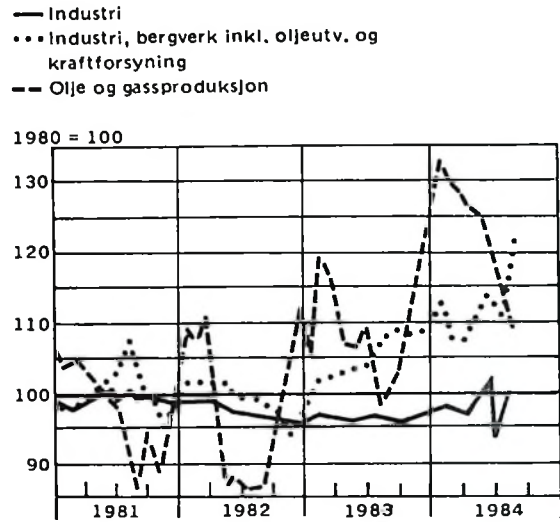

Fig. 9b. Industri

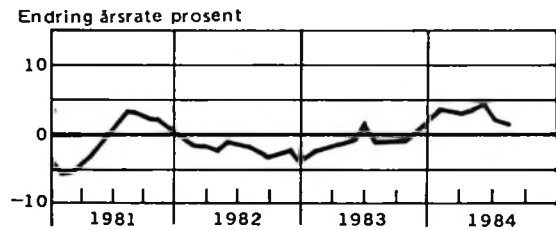
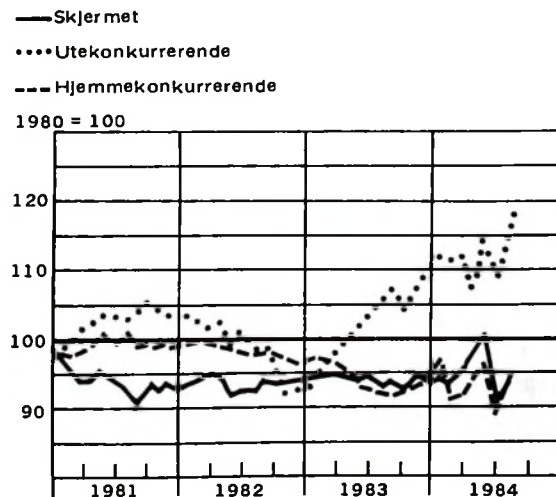

Fig. 9c. Industri og tradisjonell bergverksdrift

innen industri og bergverk har det vært en positiv utvikling de siste måneder, noe som tyder på at økningen i industriinvesteringene også skjer i form av kapasitetsutvidende prosjekter.

Produksjonsutvikling. Total industriproduksjon (sesongkorrigert) lå i årets åtte første måneder 1,7% over gjennomsnittet for 1983. Etter konkurransetype fordelte økningen seg med 1,3% i skjermet, -0,6% i hjemmekonkurrerende og 8,2% i utekonkurrerende industri. Sistnevnte industrigruppen viser fortsatt en viss oppgang, noe som tyder på at kapasitetsgrensen ennå ikke helt er nådd for denne gruppen. Sammenlignet med de tre foregående konjunkturoppsvingene er veksten denne gang både kraftigere og mer langvarig for denne delen av industrien. Med den produktsammensetning denne har, når den vanligvis topp- og bunnpunkter tidligere enn tilsvarende vendepunkter i internasjonal økonomi. Foreløpig er det ingen tegn til produksjonsnedgang. Skjermet og hjemmekonkurrerende industri har ikke kapasitetsproblemer, og utviklingen er svakere enn under tidligere konjunkturoppganger. Kombinasjon av lav innenlandsk etterspørsel, manglende markedstilpasning og for dårlig konkurranseevne er årsak til den svake utviklingen.

Olje og gassproduksjonen har gått litt ned etter det rekordhøye nivået i januar. Allikevel er produksjonen i årets åtte første måneder nesten 12% høyere enn i samme periode året før. En stor del av nedgangen har sin forklaring i midlertidige produksjonsopphold på grunn av vedlikeholdsarbeid og streiker. Det er ventet at produksjonen vil ta seg litt opp igjen utover høsten.

Arbeidsmarkedet. Antall registrerte arbeidsledige falt i september med 4 000 (sesongkorrigert) til 66 450 (3,2%). Reduksjonen skyldes for en stor del en ventet opptrapping av arbeidsmarkedstiltakene. Etter nedgang fra januar til mai, da tallet var nede i 64 000, steg

Fig. 9d. Sammenligning av historisk med nåværende konjunkturforløp.
Produksjon utekonkurrerende industri

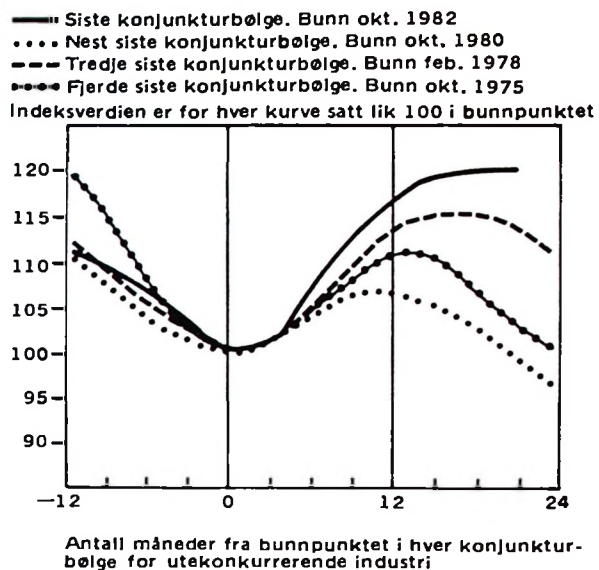
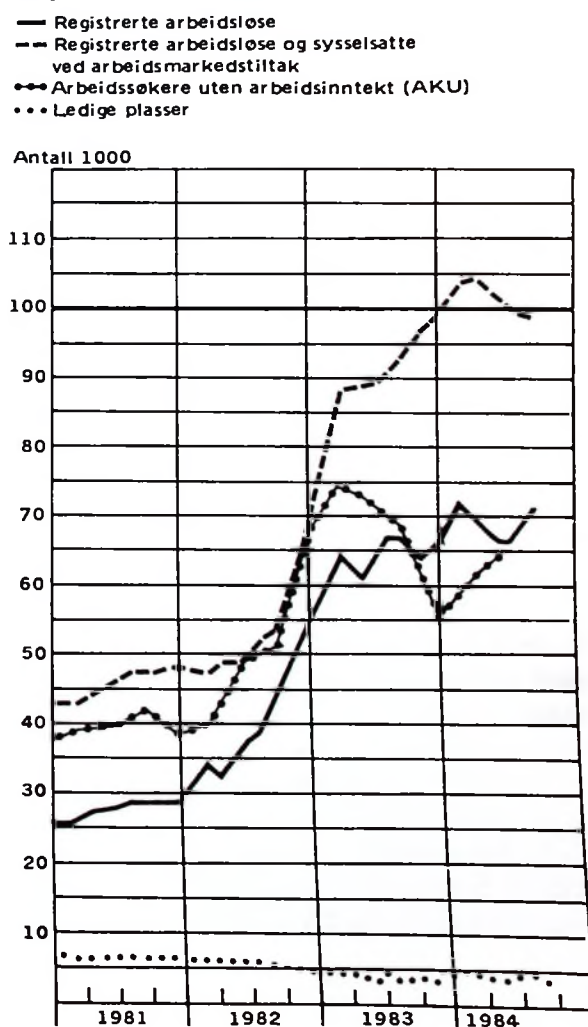

Fig. 10. Arbeidsmarkedet

ledigheten gjennom sommermånedene, både som følge av nedtrapping i arbeidsmarkedstiltakene og stor tilgang på elever som ikke umiddelbart fikk plass i den videregående skolen. Til tross for at den registrerte ledigheten synes å ha stabilisert seg på nivået 65–70 000, viser andre indikatorer for arbeidsmarkedet et lysere bilde. Omfanget av permisjoner og innskrenkninger i arbeidstiden er lavere i år enn i fjor, og tilgang og beholdning av ledige plasser meldt til arbeidskontorene er høyere. Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) tegner også et lysere bilde, med et lavere nivå på arbeidssøkere uten arbeidsinntekt i første halvår 1984 enn i første halvår 1983 og økning i sysselsettingen etter første kvartal 1983.

Et spesielt trekk ved arbeidsmarkedet er at registrert ledighet øker blant kvinner og faller blant menn. Fra august 1983 til august 1984 økte ledigheten blant kvinner med 4 000, mens den for menn falt med 700. Dette forhold gjenspeiles også i yrkesfordelte ledighetstall, som viser økt ledighet det siste året i vanlige kvinneyrker som kontorarbeid, handelsarbeid og ulike former for servicearbeid, mens ledigheten er gått ned innen industrien. I samme tidsrom har tallet på arbeidssøkende kvinner ifølge AKU gått kraftig ned og nærmet seg Arbeidsdirektoratets ledighetstall. Mye tyder derfor på at en stor del av de endrede forhold på arbeidsmarkedet skyldes at tidligere «skjult ledighet» blant kvinner i økende grad blir registrert av Arbeidsdirektoratet.

Pris- og kostnadsutviklingen. Konsumprisene lå i årets åtte første måneder gjennomsnittlig 6,5% høyere enn i samme periode 1983. Veksttakten over siste 12 måneder kom i august ned i 6,2%. Korrigert for normale sesongsvingninger har prisutviklingen i siste tremånedersperiode avtatt for norskproduserte varer lite påvirket av verdensmarkedets priser (inklusive jordbruks- og fiskepriser), og spesielt for tjenester utenom husleie. Delindeksene for disse to varegrupper var i august henholdsvis 6,9% og 5,4% høyere enn ett år

Fig. 10b. Sysselsetting

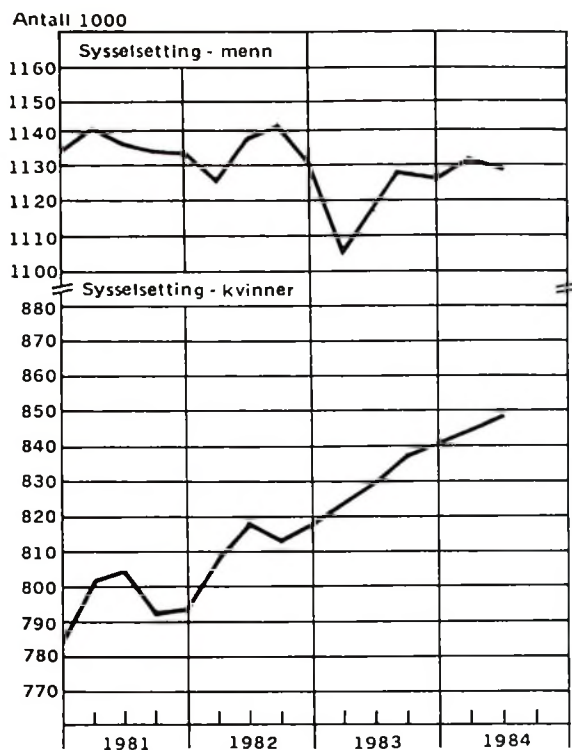
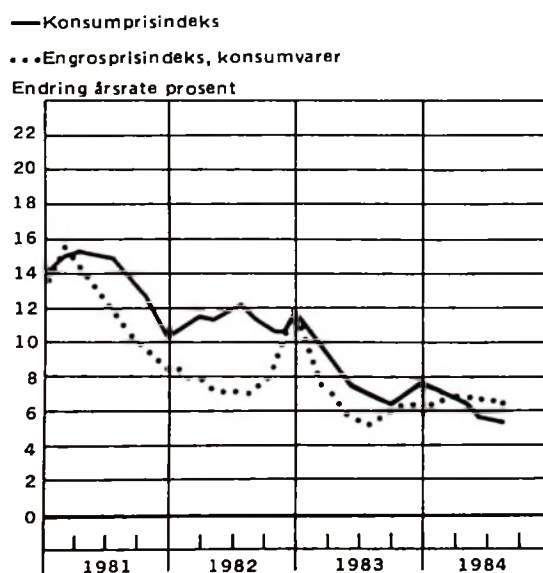

Fig. 11. Priser

tidligere. Den underliggende vekstrate for importerte konsumvarer har tatt seg svakt opp siste to måneder, og for norskproduserte varer som er påvirket av verdensmarkedet på grunn av importinnhold eller råstoffpris bestemt på verdensmarkedet, har den gått klart opp.

Engrosprisene for konsumvarer og industriens produsentpriser lå i august henholdsvis 6,2% og 6,4% høyere enn ett år tidligere, dvs. omtrent det samme som for konsumprisindeksen. Forskjellen fra de tre siste år i veksttakt mellom disse tre indekser, er således borte. Dette indikerer at svekkede driftsmarginer i omsetningsleddene er en årsak til den lavere stigningstakten i konsumprisene. Korrigert for sesongsvingninger tok økningstakten i engrosprisene seg opp i annet halvår 1983. Dette kan tale for at konsumprisveksten, sesongkorrigert, ikke vil avta ytterligere i resten av 1984 og inn i 1985. Med en gjennomsnittlig konsumprisstigning i underkant av 6 $\frac{1}{2}$ % fra 1983 til 1984 kan prisoverhenget inn i 1985 anslås til om lag 2 $\frac{1}{2}$ %, eller omtrent det samme som inn i 1984. Svakere økning i lønninger og administrerte priser synes således å være nødvendige forutsetninger for å få en gjennomsnittlig stigning i konsumprisene fra 1984 til 1985 på 5 $\frac{1}{2}$ –6%, som fortsatt er $\frac{1}{2}$ –1 prosentpoeng høyere enn i markedsland.

I våre markedsland var konsumprisene (IMF-vekter) i juli 4,7% høyere enn ett år tidligere. Forskjellen mellom Norge og markedsland med hensyn til konsumprisstigning er sterkt moderert siden slutten av 1982. Prisstigningen i to-årsperioden juli 1982–juli 1984 var 4% høyere i Norge enn i gjennomsnitt for markedsland. Siden effektiv depresiering overfor våre markedsland de to siste år har vært sterkere enn dette, lå relative konsumpriser, korrigert for valutakursbevegelser, i juli 1984 ca. 4% lavere enn i juli 1982. Som vist i figur 12, varierer utviklingen betydelig fra land til land. Valutakursutviklingen overfor Sverige snudde en nedgang i relative priser til oppgang i kursjusterte relative konsumpriser.

Fig. 12. Relative konsumpriser
Norge i forhold til et gjennomsnitt
av våre viktigste handelspartnere

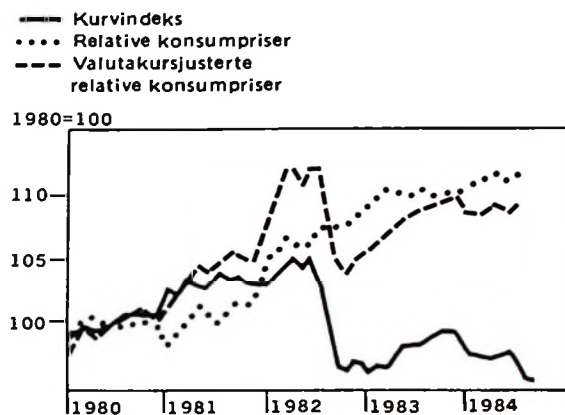

Fig. 12b. Norge i forhold til Sverige

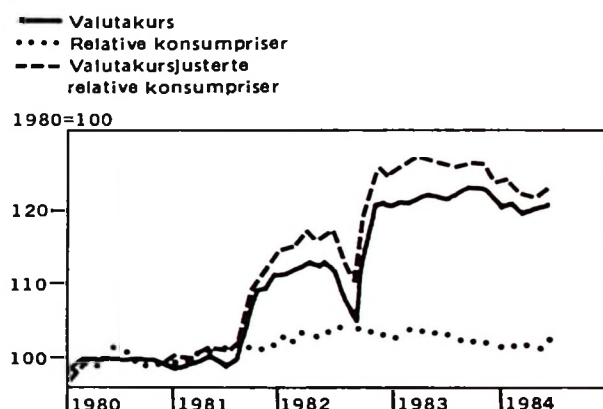
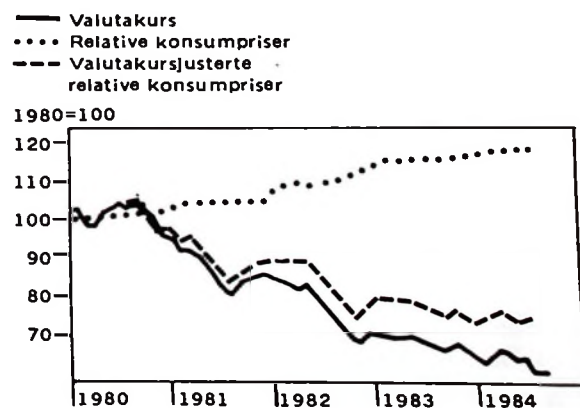

Fig. 12c. Norge i forhold til USA

Kursvirkningen overfor USA har vært mot-satt.

Timelønningene i industrien økte i første halvår noe sterkere enn ventet, og lå 7,4% høyere enn i første halvår 1983. Til sammenligning økte timelønningene hos våre konkurrentland med om lag 5¹/₂% i første kvartal. Timeproduktiviteten i norsk industri økte med 2¹/₂% i første halvår. Lønnsglidningen lå i første og annet kvartal på henholdsvis 5,7% og 5¹/₂%. En gjennomsnittlig glidning fra 1983 til 1984 ned mot 4¹/₂%, som forutsatt i lønnsoppjøret mellom LO og NAF, er – som påpekt i forrige kvartalsoversikt – utenfor rekkevidde. Fortsatt lønnsglidning på 5¹/₂–6% medfører at gjennomsnittlig lønnsvekst innen industrien fra 1983 til 1984 blir i overkant av 7%. I Norges Banks anslag legger en til grunn at glidningen vil svekkes litt i annet halvår.

Med en timekostnadsvekst på 7% vil lønnskostnader pr. produsert enhet (LPE) i norsk industri øke med gjennomsnittlig 3¹/₂–4% i år. LPE hos våre markedsland var uendret fra første kvartal 1983 til første kvartal 1984, men antas å øke 3³/₄% for året under ett. Målt i nasjonale valutaer vil derfor relativ LPE forverres betydelig i år. Hvis valutakursene som gjaldt umiddelbart etter Norges Banks tiltak for å svekke kurvindeksen med ca. 2%, blir gjeldende ut året og gjennom 1985, vil den effektive valutakursindeks (IMF-vekter) depresiere 2³/₄% i gjennomsnitt i 1984 og 2¹/₂% i 1985. Relativ LPE i felles valuta blir i så fall omtrent uendret fra 1983 til 1984.

Utenriksøkonomi. Eksportvolumet av tradisjonelle varer falt fra første til annet kvartal i år, men var i første halvår 6,4% høyere enn i samme periode året før. Mens norsk eksportvolum i 1983 økte vesentlig sterkere enn importveksten i våre markedsland, er denne utviklingen reversert hittil i år, noe som kan indikere tap av markedsandeler etter en betydelig gevinst i 1983. Det har vært ventet at kapasitetsproblemer for norsk eksportindustri og varesammensetningen etterhvert ville

Fig. 12d. Konsumprisene

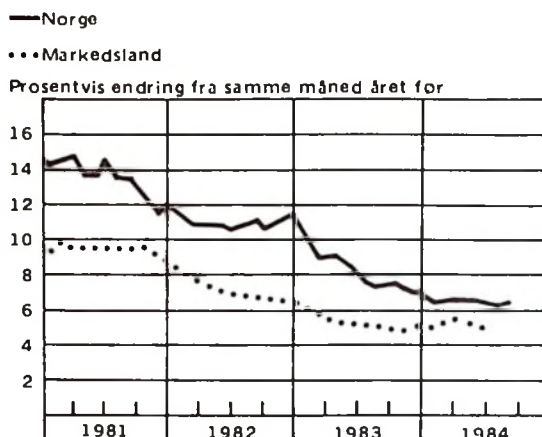

Fig. 13. Utviklingen i norske eksportmarkeder

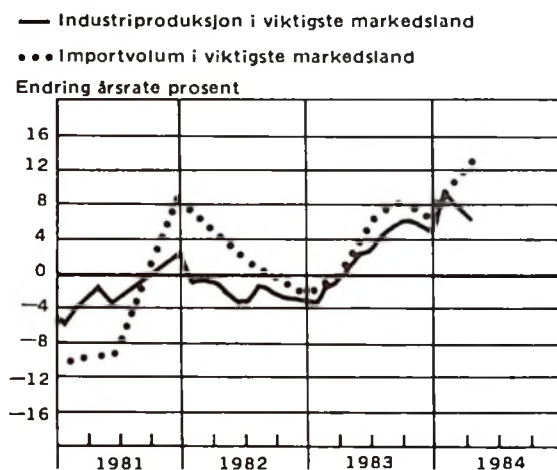
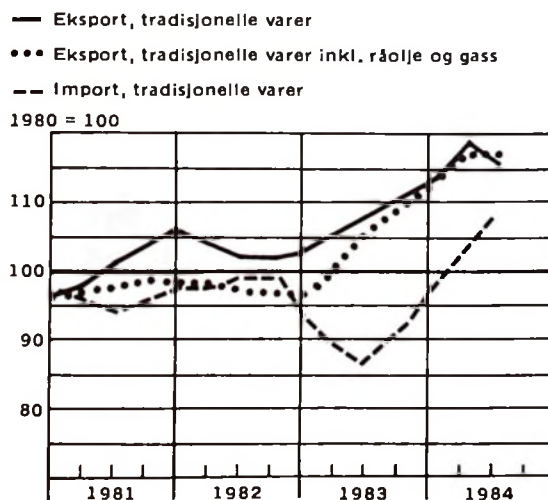

Fig. 14. Eksport og import, volum

slå negativt ut for utførselen. Videre vil redusert vekst i industriproduksjonen i Norges markedsland, fra vel 5% i 1984 til omlag 4% i 1985, trekke i samme retning. Svekkelsen gjennom 1984 og inn i 1985 ventes likevel å bli forholdsvis moderat. Norges Bank legger derfor fortsatt til grunn en volumvekst for tradisjonell vareeksport på 8% i år og 5% i 1985.

I årets to første kvartaler lå importvolumet 17% høyere enn i samme periode året før. Det er import til konsum og vareinnsats som har økt, mens importen til investeringsformål har vært svak. Forventning om økte investeringer peker i retning av at importen av investeringsvarer etter hvert vil ta seg opp. Den sterke veksten i importvolumet oppveies delvis av en svak utvikling for importprisene, som i første halvår lå knapt 1% høyere enn året før. Derimot har eksportprisene i samme periode økt med 11%. Den markerte bedringen i bytteforholdet på 10% er vesentlig større enn tidligere anslått, noe som dels kan tilskrives kortstiktede virkninger av høyere dollarkurs.

Tendensen til økende underskudd på tradisjonell varebalanse siden årsskiftet har forsterket seg de siste måneder. I årets syv første måneder kom underskuddet opp i 33,5 milliarder kroner (årlig rate). Dette er litt høyere enn i 1983 (31,5 milliarder), men i samsvar med forventet utvikling. På grunn av økt produksjon og høy dollarkurs, steg eksportverdien av olje og gass i årets syv første måneder med 21,6% i forhold til samme periode året før. Samlet eksportverdi kommer trolig opp i omkring 75 milliarder kroner i 1984. Overskuddet på tjenestebalansen har hittil i år vært noe høyere enn året før, hovedsakelig på grunn av lavere import til oljevirkomheten. Rente- og stønadsbalansen har derimot vært omlag parallell med utviklingen året før og ventes å komme opp i et underskudd på omlag 16 milliarder kroner, som er det samme beløp som i 1983. Utviklingen hittil i år støtter opp under Norges Banks tidligere anslag om et overskudd på driftsbalansen i intervallet 20–25 milliarder kroner, mot vel 16 milliarder i 1983, og økningen kommer nesten i sin helhet fra verdistigningen på olje- og gasseksporten.

Oslo, 1. oktober 1984

Fig. 15. Bytteforholdet

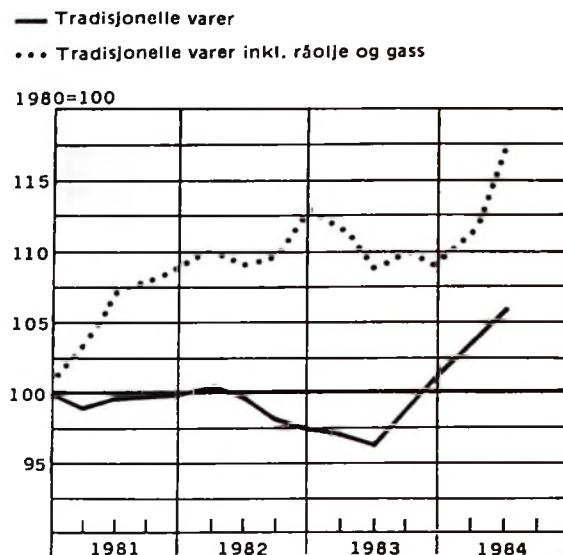
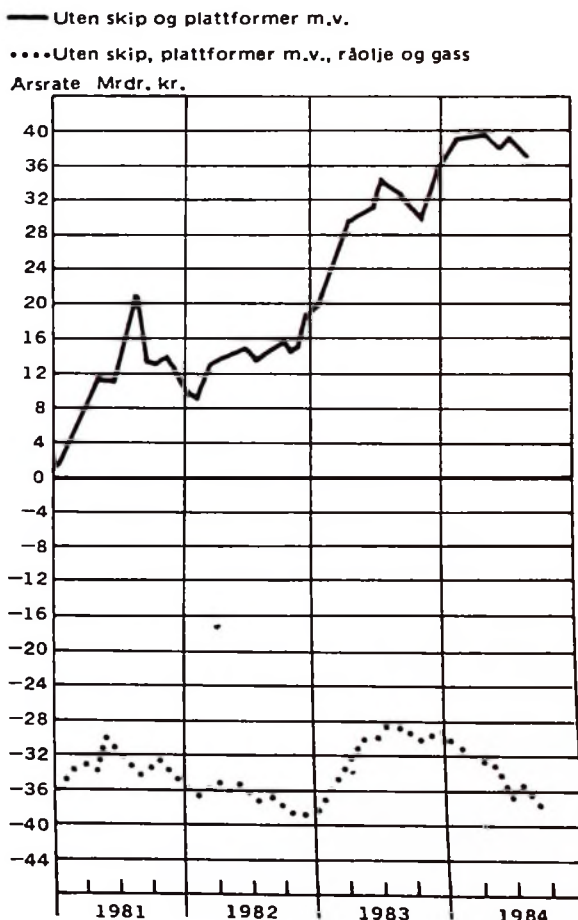

Fig. 16. Varebalansen

Kredittoversikt

Kreditt- og likviditetsutviklingen

Teksttabell 1 viser hvordan den innenlandske likviditetstilførselen fordeler seg på de ulike tilførselskomponenter. Tilførselen siste 12 måneder fram til utgangen av juli beløp seg til

32,4 milliarder kroner, som gav et bidrag til veksten i pengemengden på 14,8%. Penge- mengdeveksten var 23,6 milliarder kroner, eller 10,8%. I 12-månedersperioden fram til utgangen av juni var det særlig kommunene som hadde en sterk likviditetsvekst, mens

Teksttabell 1. Bidrag til vekst i publikums likviditet¹⁾ etter kilde²⁾
(Korrigert for oljeskatter og kapitaltilførsel til Statoil m.v.)

	Regnskapstall		Tall for 1984		Mrd.kr.
	1982	1983	Revidert nasjonalbudsjett	Juli 1983-juli 1984	
	Prosent		Prosent	Prosent	
Likviditetstilførsel fra					
A. Sentralmyndighetene	9,7	8,4	9,6	7,0	15,3
Ved inntektsunderskudd	5,1	6,5	7,7	6,1	13,4
Ved lånetransaksjoner	4,6	1,9	1,9	0,9	1,9
B. Private banker, obligasjonsmarkedet m.v.	8,5	7,0	7,5	7,8	17,1
Innenlandsk likviditetstilførsel (A+B)	18,2	15,4	17,1	14,8	32,4
Publikums netto valutasalg til private banker ³⁾	-7,7	-6,1	-6,8	-4,0	-8,8
Tilvekst i publikums likviditet	10,5	9,3	10,3	10,8	23,6
<i>Memorandumposter:</i>	Mrd. kroner		Mrd. kroner		
Innenlandsk likviditetstilførsel	34,6	32,5	39,2		32,4
Statens lån til Statoil	0,5	2,3	11,4		5,5
Bankenes kronelån til oljesektoren	0,7	1,6	..		1,0
Valutalån med lisens	3,8	2,5	..		3,1

¹⁾ Publikums likviditet omfatter beholdninger av sedler og mynt, innskudd i private og offentlige banker (unntatt sparing med skattefradrag) og ubenyttede kassekreditter og byggelån.

²⁾ Prosenttallene fremkommer ved å dividere tilførselen fra de enkelte kilder på samlet likviditetsbeholdning (pengemengden) ved årets inngang.

³⁾ Inklusive valutalån med lisens fra forretnings- og sparebanker, statens lån til Statoil og bankenes kronelån til oljesektoren.

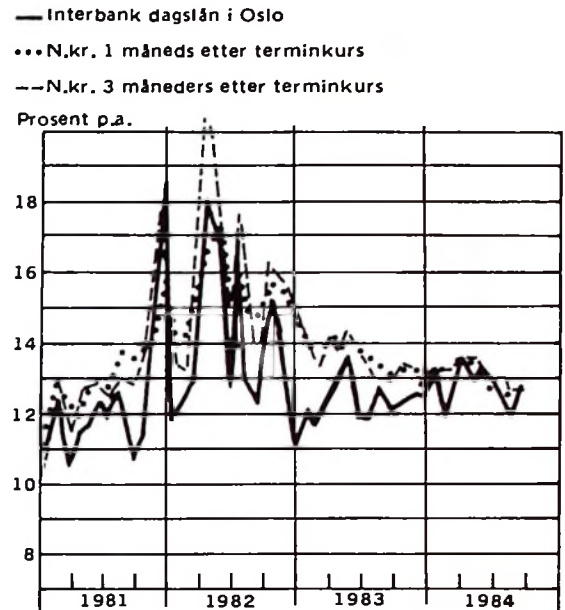
næringslivets likvide beholdninger vokste noe sterkere enn lønnstakernes.

12-månedersveksten kan svinge betydelig avhengig av utviklingen foregående år. Når en skal sammenholde utviklingen med årsanslagene, er det således bedre (som for bankene) å vurdere sesongkorrigerte tall så langt en har informasjon for inneværende år. Figur 2 viser kumulerte sesongkorrigerte tall fra årsskiftet. De veiledende tallene er fremkommet ved å ta en jevn fordeling over året av anslagene for henholdsvis innenlandsk likviditetstilførsel og pengemengdevekst for 1984 fra revidert nasjonalbudsjett.

Foreløpige beregninger viser at den sesongkorrigerte innenlandske likviditetstilførselen fram til utgangen av august var 21,4 milliarder kroner. Dette er noe mindre enn hva en jevn fordeling av årsanslaget skulle tilsi. Sesongkorrigert viste pengemengden en vekst på 18,9 milliarder kroner i samme periode. Dette indikerer en noe høyere vekst gjennom 1984 enn de 10,3% som er forutsatt i revidert nasjonalbudsjett.

Av figur 2 fremgår det at innenlandsk likviditetstilførsel de senere månedene har

Fig. 1. Renteutviklingen, månedlig gjennomsnitt

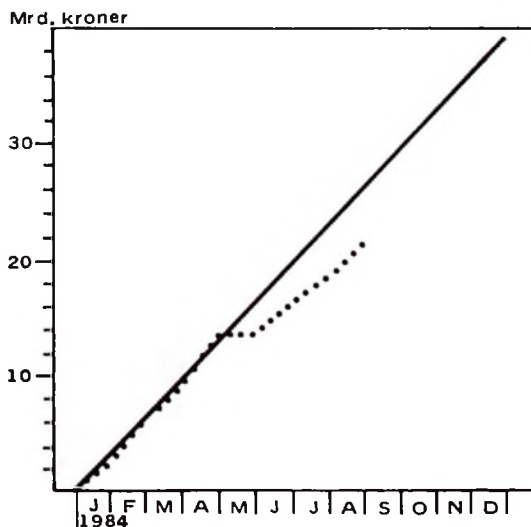

utviklet seg noe svakere enn budsjettanslaget tilsier, mens pengemengdeveksten har vært omtrent i tråd med budsjettallene siden februar.

Fig. 2. Kumulerte sesongkorrigerte tall fra årsskiftet

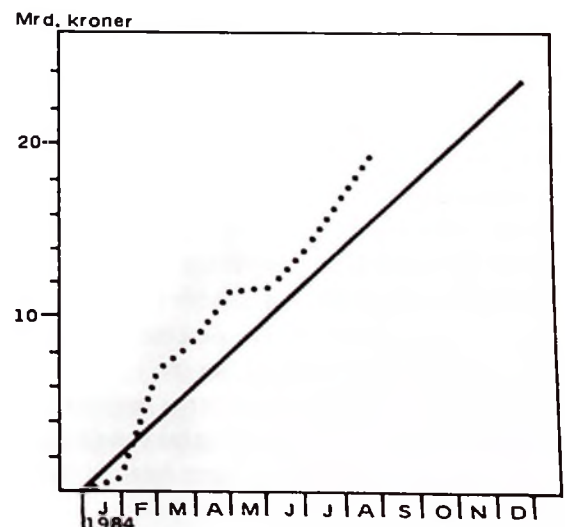
a) Innenlandsk likviditetstilførsel

— Budsjettanslag jevnt fordelt over året
 ... Observert utvikling

b) Økning i publikums likviditet

— Budsjettanslag jevnt fordelt over året
 ... Observert utvikling

Teksttabell 2. Sammensetningen av den innenlandske kredittilførsel til private og kommuner.
(Mill. kroner)

	1982	1983	1. halvår		2.kv.83 -	Rev.
			1983	1984	2.kv.84	nasj.b. 1984
Innenlandsk kredittilførsel	38.710	41.180	24.031	32.174	49.276	41.275
Forretnings- og spareb.	12.105	13.734	12.819	19.270	20.185	17.000
Forretningsbanker	6.184	6.672	5.725	9.690	10.637	8.350
Sparebanker	5.011	6.060	6.617	9.048	8.491	7.150
Spesialkvote	910	1.002	477	532	1.057	1.500
Statsbanker	6.706	7.197	3.450	3.550	7.297	7.692
Private finansieringss.	2.675	2.539	1.003	819	2.355	2.000
Skadeforsikring	481	531	184	67	414	500
Livsforsikring, pensjonskasser m.v.	2.735	4.520	1.479	2.600	5.600	3.100
Obligasjonsmarkedet	3.822	3.200	3.581	3.100	8.850	8.050
Kredittforeninger	5.450	6.137				
Aksjemarkedet	1.908	2.325	1.100	2.500	3.725	2.800
Annen kredittilførsel	2.828	997	415	268	850	133

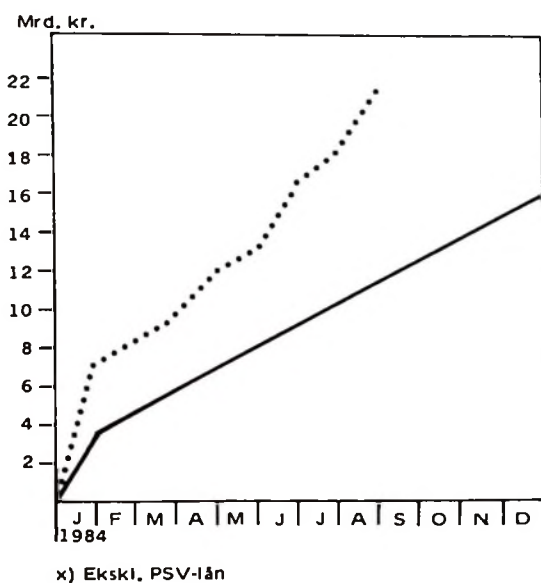
Sammensetningen av kredittilførselen til private og kommuner er vist i teksttabell 2. Utlånsøkingen fra forretnings- og sparebankene var meget sterk i første halvår, selv når en tar hensyn til overføringen av markedslån i forbindelse med opphevelsen av §8-reguleringen fra årsskiftet. Kommunene har mottatt en noe større del av bankenes utlånsvekst enn hva som tidligere har vært vanlig.

Veksten i bankenes boliglån på spesielle vilkår (PSV-lån) har vært noe høyere hittil i år sammenlignet med i fjor, men viser likevel en svakere utvikling enn hva det er lagt opp til i revidert nasjonalbudsjett.

Også i juli og august økte bankenes utlån til private og kommuner svært sterkt. For perioden januar–august som helhet var utlånsveksten vel 9,9 milliarder kroner høyere enn hva veiledende tall laget på grunnlag av utlånstallene i revidert nasjonalbudsjett skulle tilsi (se figur 3). Selv når en tar hensyn til at det er skjedd betydelige overføringer av lån fra det uregulerte markedet, synes det således å være klart at kredittetterspørselen til nåværende rentenivå er vesentlig høyere enn de tallene som ble presentert i revidert nasjonalbudsjett. Den høye veksttaket i bankenes utlån førte til at Regjeringen besluttet å heve

Fig. 3. Forretnings- og sparebankenes samlede utlånsøking

— Veiledende utlånsøking (kumulert)
 ... Sesongkorrigert utlånsøking (kumulert) ekskl. forvaltningsbevis tilbakeført 1.1.84

primærreservekravet fra 7% til 10% med virkning fra 1. september. Samtidig ble penge- markedsrenten hevet med om lag 0,5 prosent- enheter, noe som innebærer at Norges Bank

for tiden vil ta sikte på å holde rentenivået i pengemarkedet i intervallet 13—13,5%. For å oppnå dette ble renten på bankenes lån i Norges Bank innenfor fjerde A-lånstransje hevet til 13,5% med virkning fra 1. september.

Utlånsøkningen fra *statsbankene* var første halvår i år av samme omfang som i tilsvarende periode i fjor.

Alle utlånene fra de *private finansierings-selskapene* var underlagt regulering i første halvår. Med virkning fra 1. juli ble den direkte reguleringen av factoring og leasing opphevet, og med virkning fra 1. september ble det i stedet innført 7% reservekrav for slike utlån fra sørnorske selskaper. For selskapenes øvrige utlån fortsetter reguleringen etter samme mønster som tidligere. Rammen for veksten i disse utlånene er satt til 250 mill. kroner i 1984.

Reguleringen av *skadeforsikringsselskapenes* utlån fortsetter i annet halvår 1984. Selskapenes utlån økte bare svakt i første halvår. Rammen for deres utlånsøkning er satt til 500 mill. kroner for inneværende år.

Utlånsøkningen fra *livsforsikringsselskaper, pensjonskasser og -fond* var stor første halvår. Dette skyldes at selskapene har fått større tilgang på midler enn tidligere forutsatt, og en større andel av dette er benyttet til utlån. Veksten siste 12 måneder var således ved halvårsskiftet 5,6 milliarder kroner, mot et anslag på 3,1 milliarder kroner for inneværende år i revidert nasjonalbudsjett.

Etter en relativt svak vekst i kreditt-tilførselen over *obligasjonsmarkedet* og ved de private kredittforetak i første kvartal, tok tilførselen seg noe opp i annet kvartal. Det ventes at emisjonsvolumet vil ta seg ytterligere opp i annet halvår, da det blant annet er lagt ut en del større kraftverkslån i august og september.

Volumet av *aksjeemisjoner* var høyt gjennom hele første halvår. Kursindeksen falt imidlertid en del i juni. Senere tok den seg noe opp, men har de siste måneder svingt omkring et lavere nivå enn før fallet i vår. Omsetningen de siste månedene har også

vært lavere enn tidligere i år, men fortsatt høyere enn en har vært vant med fra før.

Den *registrerte innenlandske kreditt-tilførsel* til private og kommuner var 32,2 milliarder kroner i første halvår i år, mot 24,0 milliarder kroner i tilsvarende periode i fjor. De siste 12 måneder pr. utgangen av juni var tilførselen 49,3 milliarder kroner. I revidert nasjonalbudsjett er den innenlandske kreditt-tilførsel forutsatt å bli 41,3 milliarder kroner i 1984. Av den samlede registrerte innenlandske kreditttilførsel de siste 12 måneder fram til utgangen av juni, har om lag 14% gått til kommunene, mens resten er noenlunde jevnt fordelt på lønnstakere og næringsliv. Dette er omtrent samme fordeling som i 1982 og 1983.

Den samlede registrerte innenlandske kreditt-tilførsel har således vært sterkere i 1. halvår enn hva budsjettallene tilsier. Utviklingen i bankutlånene i juli og august tyder på at dette fortsetter også inn i 2. halvår. Samtidig har den innenlandske likviditetstilførsel, som Norges Bank legger stor vekt på i virkemiddelvurderingene, vært lavere enn forutsatt, mens pengemengdeveksten har vært i overkant av budsjettanslagene. Den realøkonomiske utvikling og prisstigningen har vært om lag i samsvar med opplegget, mens det har vært et visst press oppover på kursen på norske kroner i valutamarkedet. Ulike indikatorer har således utviklet seg forskjellig, og i tillegg er det betydelig usikkerhet om i hvilken grad avvikling av direkte reguleringer har påvirket de registrerte kvantumstallene. Dette har bidratt til at det har vært noe forskjellig oppfatning mellom Norges Bank og Finansdepartementet om virkemiddelbruket. Som kjent skjedde hevingen av primærreservekravet og pengemarkedsrenten som ble gjennomført i månedsskiftet august/september, i strid med tilråding fra Norges Bank.

Registrerte *garantier* for utestående markeds-lån beløp seg til 10,1 milliarder kroner ved utgangen av juni, noe som er en nedgang på 0,7 milliarder kroner siden årsskiftet. Det

vesentligste av reduksjonen gjaldt lån til kommuner.

Også oppgavene fra meglerne viser nedgang i formidlede lån i første halvår i år. Dette gjelder også lån til offentlig forvaltning, dvs. kommuner og fylkeskommuner. Det fremgår ikke av oppgavene hvorvidt disse lånene var garantert av finansinstitusjoner. Hvis dette ikke var tilfelle, må kommunenes markedslån ved årsskiftet ha vært relativt høye. Den sterke økningen i kommunenes andel av bankenes utlånsvekst i første halvår kan derfor muligens forklares ved at en stor del av de formidlede markedslån som etter årsskiftet ble tatt inn i bankenes balanser, var utlån til kommuner.

Renten på statsobligasjoner både ved utlegelse av 5-årslån i august og 22-årslån med 5 års avdragsfrihet i september var 12%. Rentnivået på kortsiktige og langsiktige nye statsobligasjoner er således fortsatt det samme. I august-lånet ble det tegnet for 1100 mill. kroner, og i september-lånet for 1900 mill. kroner, herav 750 mill. kroner av Norges Bank. Fram til utgangen av september var det således solgt statsobligasjoner for 13 300 mill. kroner. Av dette har Norges Bank kjøpt for 4 750 mill. kroner, i det vesentlige for bruk i markedspleien av obligasjoner. Av de solgte statsobligasjonene er 500 mill. kroner premieobligasjoner. Det er dessuten lagt ut et spareobligasjonslån, Spar'84, med tegning 24. september til 11. oktober.

Også i tredje kvartal har det vært stor aktivitet i *annenbåndsmarkedet*. I forbindelse med sin markedspleie av visse statslån har Norges Bank totalt omsatt obligasjoner for 2 200 mill. kroner hittil i år, hvorav ca. 1 000 mill. kroner i tredje kvartal. En del banker har den senere tid solgt unna eldre obligasjoner i forbindelse med store emisjoner av nye lån. Beslutningen om heving av pengemarkedsrenten i slutten av august førte videre til at en del markedsaktører omplasserte midler fra obligasjonsmarkedet til pengemarkedet.

For å holde *pengemarkedsrentene* innenfor det angitte styringsintervall har Norges Bank i første rekke benyttet valutaswapper og mar-

kedspapirer og dessuten ved en anledning tilbudt seg å kjøpe fra bankenes obligasjonsbeholdninger mot gjenkjøpsplikt.

I juli gav statlige transaksjoner som vanlig en sterk likviditetstilførsel til bankene. For å inndra likviditet, ble det derfor i to omganger lagt ut markedspapirer denne måneden. Bankene kjøpte for nær 5,7 milliarder kroner, hvorav 3 milliarder kroner av papirer med forfall i forbindelse med oljeskattinnbetalingen i oktober. Dessuten ble det ved valutaswapper inndratt likviditet for vel 500 mill. kroner netto i juli.

I august fant det sted store skatteoverføringer til det offentlige, og bankenes likviditetssituasjon var relativt stram. Ved oppløsning av tidligere inngåtte valutakontrakter ble bankene tilført likviditet for 4 milliarder kroner, mens inngåelse av nye valutaswapper tidlig i måneden inndrog likviditet for 1,7 milliarder kroner. I slutten av måneden forfalt markedspapirer for nær 1,6 milliarder kroner til innløsning. Når primærreservekravet for sørnorske banker ble hevet med tre prosentenheter samtidig med at reservekrav ble innført for finansieringsselskaper, ville likviditetssituasjonen for bankene, uten tilførsel fra Norges Bank, bli svært stram med press oppover på pengemarkedsrentene. Det var derfor nødvendig å tilføre likviditet for å holde rentene i det ønskede intervall. Norges Bank gikk i begynnelsen av september ut med tilbud om tilbakekjøp av bankenes beholdning av markedspapirer til en rente på 13,5%, dvs. det samme som renten på øverste transje i den automatiske låneadgangen i Norges Bank.

Bankene ble på denne måten tilført likviditet for nær 1,8 milliarder kroner. Dessuten tilførte Norges Bank midler ved å kjøpe fra bankenes obligasjonsbeholdninger mot gjenkjøpsplikt innen 1. november. For den tiden Norges Bank skulle sitte med obligasjonene, måtte bankene betale en rente på 13,5%. Totalt solgte bankene obligasjoner for 3 milliarder kroner.

Kjøp fra bankenes obligasjonsbeholdninger mot gjenkjøpsplikt er et egnet virkemiddel i en situasjon hvor en ønsker å tilføre lik-

viditet uten å kjøpe valuta. Norges Bank vil således ta i bruk dette virkemidlet i likviditetsstyringen, på linje med markedspapirer og swapper. Utformingen av betingelsene for ordningen, som spørsmålet om bankene skal binde seg til tilbakekjøp på en bestemt dag eller innen en angitt frist, vil imidlertid kunne variere fra gang til gang.

Kontrollen med forretnings- og sparebankenes og livsforsikringsselskapenes overholdelse av *finansministerens renteerklæring* bygger på institusjonenes årsrenteoppgaver. Disse oppgavene var ferdig bearbeidet tidlig i juni. Beregningene viste at det tilsynelatende bare var et fåtall av bankene som hadde holdt seg innenfor erklæringens rammer. Likeledes var det stor spredning bankene imellom i de gjennomsnittlige rente- og provisjonssatser. For å undersøke i hvilken grad forskjellige metoder ved oppgavegivningen påvirket de beregnede gjennomsnittstallene, ba Norges Bank hver enkelt institusjon om å gi opplysninger om hvilke rentebegreper som var lagt til grunn ved utfyllingen av årsrenteskjemaet. På grunnlag av disse opplysningene foretok Norges Bank en «revidert rentekontroll», der alle institusjonenes rente- og provisjonssatser ble regnet om til samme rentebegrep.

Dersom en la til grunn den definisjon som er gunstigst mulig for bankene, nemlig forskuddsrente med årlig kapitalisering, viste resultatet av omregningene at gjennomsnittrenten på kortsiktige utlån ved siste årsskifte lå på 12,8% p.a. i forretningsbankene og 12,7% p.a. i sparebankene. Renteerklæringen gjeldende på kontrolltidspunktet angav et øvre nivå på 13,1% p.a. To forretningsbanker og 33 sparebanker overskred denne grensen. For mellomlange og langsiktige utlån viste omregningene et gjennomsnittsnivå på 12,2% p.a. i begge bankgrupper. Med nevnte rentedefinisjon var gjennomsnittrenten i livsforsikringsselskapene 11,0% p.a. Renteerklæringen angav her et øvre nivå på 12,0% p.a. Det var hele 14 forretningsbanker og 118 sparebanker som lå høyere enn dette, mens ingen livsforsikringsselskaper overskred grensen. Selv når en legger den for bankene gunstigste

rentedefinisjon til grunn, lå altså to tredjedeler av forretningsbankene og halvparten av sparebankene over erklæringens ramme for mellomlange og langsiktige utlån.

Finansministeren avgav den 26. juni i år en ny renteerklæring. Den øvre grensen for det gjennomsnittlige rente- og provisjonsnivå for kortsiktige utlån ble der satt til 12,6% p.a., mens rentenivået for mellomlange og langsiktige lån skal holdes innenfor 12,0% p.a. Det ble samtidig gitt en presisering av det rentebegrep som skal benyttes. Institusjonene skal nå legge til grunn forskuddsrente med halvårlig kapitalisering. Omregnet til dette rentebegrepet, var gjennomsnittrenten på kortsiktige utlån ved utgangen av desember 13,2% p.a. i forretningsbankene og 13,1% p.a. i sparebankene. For mellomlange og langsiktige utlån var gjennomsnittrenten tilsvarende 12,6% p.a. i hver av bankgruppene og 11,3% p.a. i livsforsikringsselskapene.

Renteerklæringen av juni i år forutsatte at bankene innen utgangen av juli skulle ha tilpasset seg de nye satsene. Dette betydde således at forretningsbankene i gjennomsnitt måtte redusere sitt kortsiktige rentenivå med 0,6 prosentenheter fra årsskiftet, og sparebankene med 0,5 prosentenheter. For mellomlange og langsiktige utlån måtte reduksjonen tilsvarende være 0,6 prosentenheter i begge bankgrupper.

Kvartalsrentestatistikken for annet kvartal 1984 indikerer at begge bankgruppene har hatt en reduksjon i rentene på kortsiktige utlån på henimot 1/2 prosentenheter siden årsskiftet. Dette skjedde trolig i forbindelse med fallet i pengemarkedsrenten i mai. Det har imidlertid ikke vært særlige endringer i renten på mellomlange og langsiktige lån. Det vil bli foretatt en separat rentekontroll av bankene pr. utgangen av august. Resultatet av denne kontrollen vil ventelig foreligge i løpet av november.

Oslo, 1. oktober 1984

Valutaoversikt

Utviklingen internasjonalt

Den amerikanske dollaren ble fra januar til mars i år svekket overfor de øvrige hovedvalutaer. Den svakere utviklingen kom etter en lang periode der dollaren hadde vist en trendmessig appresiering. Fra mars av har imidlertid dollarkursen fortsatt å stige, og dollaren har vist rekordnoteringer overfor de fleste hovedvalutaer. Dollaren synes således å ha gjenopptatt sin appresieringstrend, men utviklingen har vært preget av store kortsiktige fluktuasjoner.

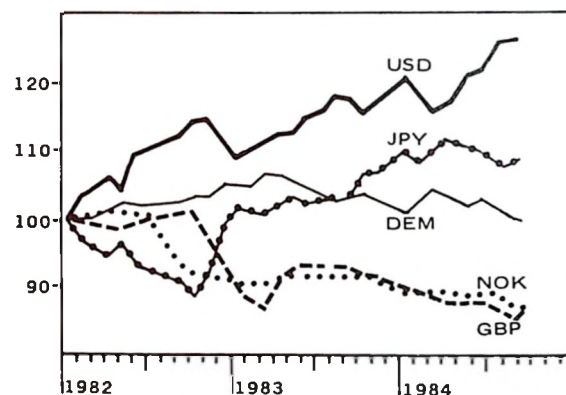
Den effektive kursen på japanske yen steg i mars og april i år etter en nedgang fra januar til februar. Fra april har yenkursen vist en fallende tendens, men med en viss oppgang fra juli til august.

Den effektive kurs på tyske mark steg fra januar til mars i år. Fra mars har imidlertid tyske mark blitt svekket overfor andre sentrale valutaslag – i første rekke dollar – dog med en svak kursoppgang fra mai til juni.

Den effektive kurs på pund sterling har siden årsskiftet vist en trendmessig depresiering, men pundet ble noe styrket fra juli til august.

Teksttabell 1 og figur 1 gir et bilde av kursutviklingen for US dollar og enkelte hovedvalutaer.

Fig. 1. Effektive valutakurser (IMF's MERM-indeks, januar 1982 = 100)

Teksttabell 1. Valutakurser overfor amerikanske dollar¹⁾

	Årsskiftet (31/12-83)	1.kvartal (30/03-84)	2.kvartal (29/06-84)	September (25/09-84)	Endring i prosent fra års- skiftet til september ²⁾
Tyske mark (DEM)	2,7635	2,5977	2,7840	3,0593	+ 10,7
Pund sterling (GBP)	1,4135	1,4420	1,3522	1,2398	+ 14,0
Japanske yen (JPY)	233,65	224,47	237,0	245,25	+ 5,0
Sveitsiske franc (CHF)	2,2272	2,1560	2,3283	2,5185	+ 13,1
Franske franc (FRF)	8,4750	8,0050	8,5425	9,3900	+ 10,8

¹⁾ Valutaenhet pr. dollar, med unntak av pund sterling, som er angitt som dollar pr. pund.

²⁾ Positive endringstall angir sterkere dollar.

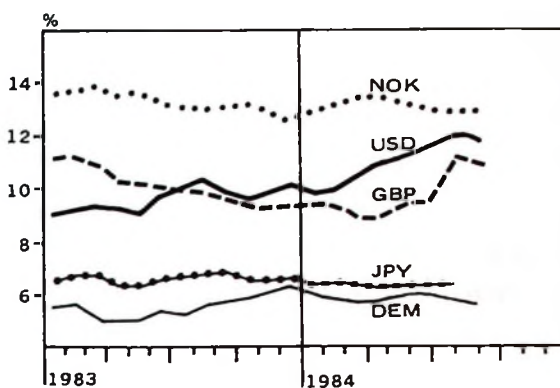
Kursen på *amerikanske dollar* har vært under påvirkning av faktorer som trekker i forskjellig retning. På den ene siden har et stort og økende underskudd på USA's driftsbalanse overfor utlandet ført til et stort tilbud av dollar, noe som har trukket i retning av en lavere dollarkurs. På den andre siden har en høy netto kapitalinngang fra utlandet til USA gitt en dollaretterspørsel som har bidratt til å styrke dollaren. Den stigende dollarkursen gjennom 1984 er et resultat av at depresieringspresset fra driftsbalansesiden har vært mer enn oppveiet av det appresieringspresset nettoinngangen av kapital har ført til.

Økningen i underskuddet på driftsbalansen har sitt motstykke i underskuddet i statsfinansene. Dessuten påvirkes det av svekket konkurransevne på grunn av dollarens appresiering og av at USA leder an i den nåværende konjunkturoppgangen, med større vekst enn i konkurrerende land.

En viktig faktor bak kapitalinngangen fra utlandet er at rentene på dollarplasseringer gjennom året har vært høye og økende i internasjonal sammenligning (se figur 2). Bakgrunnen for de høye dollarrentene finner en i en høy innenlandsk kredittetterspørsel, kombinert med en relativt stram pengepolitikk. Den høye kredittetterspørselen følger både av behovet for å finansiere det offentlige budsjettunderskudd og av økende lånebehov i den private sektor for å finansiere investeringer og produksjonsvekst. Direkte investeringer, ikke minst fra Japan, har også ført til kapitalinngang. Inngangen har videre vært stimulert av den amerikanske dollarens rolle som såkalt «tilfluktsvaluta» for land med usikre forhold på kapitalmarkedene. Relativt lav kapitalutgang fra USA har også bidratt til at nettokapitalinngangen er høy. Den lave kapitalutgangen har blant annet sin bakgrunn i at amerikanske banker har vist større varsomhet i sine utlån til utlandet.

Også i tiden framover vil mange faktorer trekke i ulik retning med hensyn til dollarkursutviklingen. De fleste vurderinger går i retning av at dollaren vil beholde sin styrke en tid framover, blant annet fordi det ikke på

Fig. 2. Internasjonale rentesatser¹⁾
(Månedsgjennomsnitt)

1) Tre måneders euro-innskuddsrenter og NOK beregnet etter terminkursør

kort sikt kan regnes med betydelige reduksjoner i føderalmyndighetenes budsjettunderskudd og i behovet for å finansiere dette i penge- og kredittmarkedet. Usikkerheten fører imidlertid til at markedsdeltakernes forventninger raskt endres, for eksempel som følge av at nye økonomiske data publiseres, og kan således lede til store kortsiktige kursfluktasjoner.

Kursrelasjonene innen *Det europeiske monetære samarbeid (EMS)* viste store fluktasjoner tidlig i år. I tilknytning til den sterke appresiering av US dollar har enkelte EF-sentralbanker intervenert med betydelige beløp for å bremse kursoppgangen.

En kursoppgang for *tyske mark* fram til mars ble forklart ved positive utviklingstrekk i vest-tysk økonomi. Siden er marken blitt svekket, blant annet på grunn av konfliktene i det vest-tyske arbeidsmarkedet, økte rentedifferanser mellom mark- og dollarplasseringer og tiltakende usikkerhet med hensyn til den underliggende styrke i konjunkturoppgangen i Vest-Tyskland. Den svakeste valuta innen EMS er fortsatt *belgiske franc*.

En svekkelse av *japanske yen* fra januar til februar ble vurdert som et resultat av at yen lenge hadde vært stabil overfor amerikanske dollar og dermed depresierte sammen med dollaren. Den gunstige økonomiske utviklin-

gen i Japan, reflektert i utenriksøkonomisk overskudd, lav inflasjon og stabil produktjonsvekst, ble antatt å ligge bak yenappresieringen fram til april. Den senere kursnedgangen for yen settes i sammenheng med urolighetene i Persia-gulften og Japans avhengighet av import av olje fra dette området.

Fra amerikansk side er det uttalt ønske om at yen burde spille en større rolle som internasjonal reservevaluta, dels til avlastning av dollaren. De japanske myndigheter har sluttet seg til disse tanker og har tatt konkrete skritt til å åpne det japanske kapitalmarked for utlendinger, gi innlendinger større adgang til utenlandske finansieringskilder og dermed «internasjonalisere» bruken av yen.

Den effektive kurs på *pund sterling* har vist en trendmessig depresiering siden årsskiftet, men med sterke kortsiktige fluktuasjoner i sammenheng med konfliktene i britisk arbeidsliv, kombinert med vedvarende høy arbeidsledighet, endringer i relative renteforhold mellom pund og andre hovedvalutaer og uro omkring oljepriser og oljeforsyningen.

Det norske valutamarkedet

Den norske kronens verdi, målt ved Norges Banks «gamle» kurvindeks, var gjennomgående stabil på verdier i overkant av 100 fra årsskiftet og fram til utgangen av juni. Ved månedsskiftet juni/juli endret Norges Bank beregningsmåten for kurvindeksen fra et aritmetisk til et geometrisk gjennomsnitt av kursene på kurvvalutaene. Kurvvalutaenes basiskurs og vektorer forble uendrete. Den nye beregningsmåten svarer til den som følges av internasjonale organisasjoner (Valutafondet, OECD) og virker til å dempe det utslag som en sterk og vedvarende appresiering av en valuta får på indeksen. Den «gamle» beregningsmåten hadde ført til at kronen lenge hadde ligget på et utilsiktet høyt nivå internasjonalt, idet kronekursen i større grad enn forutsatt fulgte den stigende dollarkursen. (Forskjellen mellom kroneverdien målt ved

Fig. 3. Norske kroner. Midt-kurser notert på Oslo Børs
(Månedsgjennomsnitt, januar 1982=100)

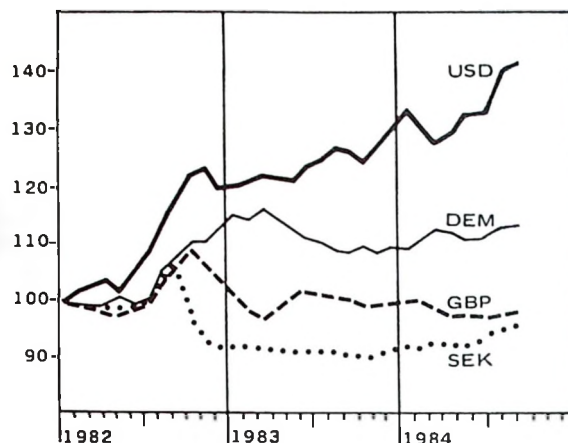
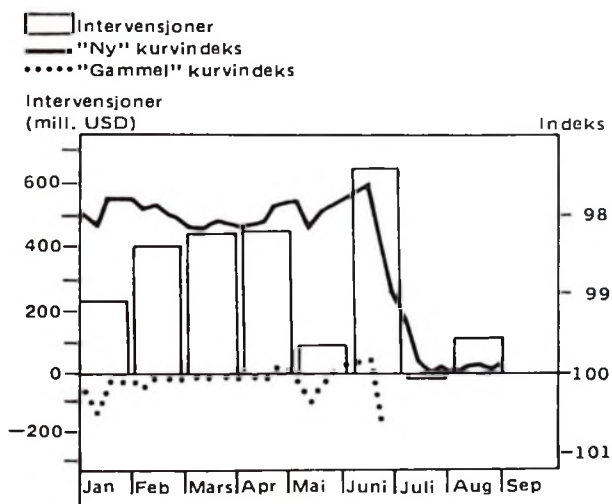

Fig. 4. Norges Banks valutaintervensjoner¹⁾ og kurvindeks²⁾

1) Spot- og terminintervensjoner. Positive tall angir Norges Banks netto kjøp av valuta

2) Stigende kurve angir stigende kronekurs

«ny» og «gammel» kurvindeks framgår av figur 4.)

Målt ved den «nye» kurvindeksen, var kronen på tidspunktet for omleggingen om lag to prosentpoeng sterkere enn målt ved den «gamle» indeksen. Gjennom juli ble indeksen, beregnet på den nye måten, brakt opp igjen til omkring 100. Omleggingen av beregningsmåten medførte således en depresiering av kronen på om lag 2%. I august og i første

del av september var kroneverdien, målt ved kurvindeksen, stabil på verdier omkring 100. Den sterke appresieringen av amerikanske dollar gjennom september bidrog til å styrke kronen overfor en rekke av de viktigste konkurrentlands valutaer. For å motvirke dette ble det 22. september besluttet inntil videre å ta sikte på å holde kurvindeksen om lag 2% høyere enn det nivå den i de siste måneder har ligget på. Denne tilpasningen fant sted i løpet av mandag 24. september. (Effekten av dette har av produksjonstekniske årsaker ikke kommet med på figurene.)

Forskyvningen mellom de internasjonale valutaer har gitt seg tilsvarende utslag i kursnoteringene for kroner. Størst har utslagene vært overfor amerikanske dollar. Etter nedgangen tidlig i år har dollarkursen vist en trendmessig stigning. Fredag 9. september ble dollaren notert til 8,46 kroner pr. dollar, og den passerte således «rekordnoteringen» fra 1921. Siden årsskiftet er kronen svekket også i forhold til svenske kroner, mens den er styrket overfor pund sterling.

Norges Bank har gjennom året stabilisert kronen ved å intervensere i valutamarkedet og tilføre kroner. Dette er en naturlig konsekvens.

Teksttabell 2. Norges Banks valutaintervensjoner i 1984

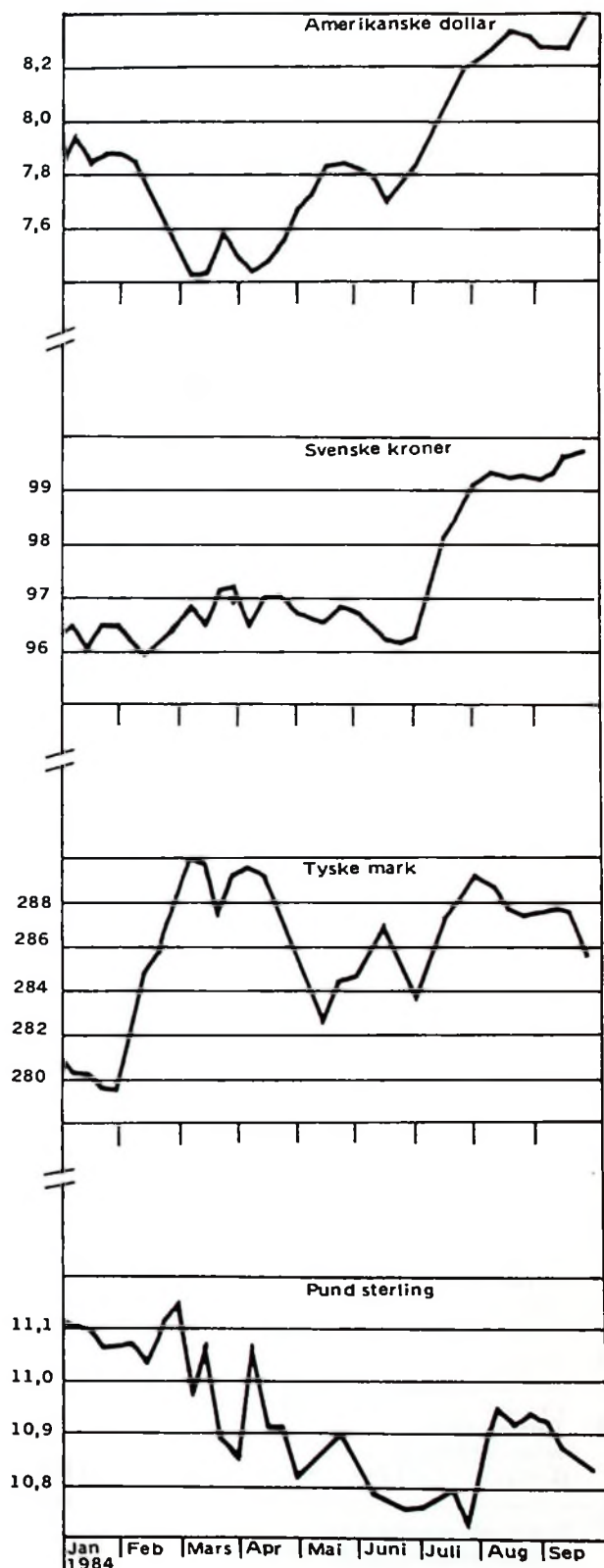
	Spot- og terminintervensjoner (mill. USD) ¹⁾		Andre intervensjoner (mill.USD) ²⁾	Netto tilførsel av likviditet til bankene ved valuta intervensj. (mill.NOK) ³⁾
	Kjøp	Salg		
Januar	241	25	+ 127	+2716
Februar	411	32	- 90	+ 859
Mars	416	0	- 161	-266
April	426	0	+ 1095	+ 10349
Mai	145	55	- 144	- 1036
Juni	609	0	+ 254	+ 5426
Juli	454	464	- 64	- 2055
August	106	0	+ 285	+ 2646
Hittil i år (24/9)	3 234	596	+ 1227	+ 21321

¹⁾ Ivaretar i første rekke kurspolitiske hensyn.

²⁾ Netto swapper og forfall terminkontrakter. Disse intervensjonene påvirker i første rekke likviditeten.

³⁾ Negative tall betyr likviditetsinndragning.

Fig. 5. Norske kroner — Midtkurser notert på Oslo Børs (Ukegjennomsnitt)

kvens av at overskuddet i driftsbalansen overfor utlandet for en stor del avleirer seg som en økning i valutabeholdningene. Relativt små intervensjoner i mai kan settes i sammenheng med at revidert nasjonalbudsjett, som da ble framlagt, la opp til en rentenedgang. Depresieringen av kronen i juli var, som nevnt, et resultat av endringen i beregningsmåten for Norges Banks kurvindeks. Figur 4 og teksttabell 2 gir en oversikt over Norges Banks valutaintervensjoner hittil i 1984.

Valutareserverne

Norges Banks brutto internasjonale reserver var ved utgangen av august 65 281 mill. kroner (se teksttabell 3). Utenlandske innskudd i Norges Bank var på 324 mill. kroner, slik at nettoreservene utgjorde 64 957 mill. kroner ved utgangen av måneden. Det er da beregningsmessig brukt samme kurser som

Teksttabell 3. Norges Banks valutareserver
(Mill. kroner)

	Årsskiftet (31/12-83)	1.kvart. (30/3-84)	2.kvart. (29/6-84)	Aug. (31/8-84)
A. Brutto internasjonale reserver	51 242	51 289	64 571	65 281
B. Utenlandske innskudd i Norges Bank	127	352	336	324
C. Netto internasjonale reserver (C=A-B)	51 115	50 937	64 235	64 957
D. Antall måneders import av varer og tjenester dekket av netto valutareserver ¹⁾	4,0	3,8	4,7	4,8
E. Netto terminfordringer i valuta	734	9 804	3 408	4 752
F. Totale netto valutaforordringer (C + E)	51 849	60 741	67 643	69 709

1) Basert på importtall fra revidert nasjonalbudsjett 1984.

ved utgangen av 1983. Til gjeldende kurser var bruttoreservene på om lag 69 milliarder kroner.

Norges Banks netto internasjonale reserver dekket ved utgangen av august i år 4,8 måneders import av varer og tjenester.

Norges Bank hadde pr. 31. august utestående terminfordringer i valuta på netto 4 752 mill. kroner. Disse vil bli gjort opp hovedsakelig i tilknytning til oljeskattoppgjøret i oktober.

Valutareguleringen

Til næringslivet utenom oljevirkosomhet og skipsfart ble det i perioden januar–august i år gitt lisenser for opptak av langsiktige valutalån (fra utlandet eller norsk bank i henhold til lisens) for i alt 1 488 mill. kroner, mot 2 365 mill. kroner i tilsvarende periode i fjor. I kredittbudsjettet for 1984 er omfanget av langsiktige valutalån satt til 2 200 mill. kroner. En regner med at låneinngangen vil komme opp mot det forutsatte beløp.

Interessen fra næringslivet utenom oljevirkosomhet og skipsfart for opptak av kortsiktige valutalån har hittil i år vært omtrent som året før. I løpet av januar–august ble det gitt lisenser for i alt 6 386 mill. kroner. Av dette gjaldt 853 mill. kroner opptak av skipsbyggelån. Holder en disse utenfor, fordelte lisensene seg med 3 970 mill. kroner på fornyelser av løpende lån og 1 563 mill. kroner på nye lån.

I perioden januar–august i år ble det gitt lisenser til oljeletings- og utvinningselskapene for opptak av nye langsiktige lån og fornyelser av løpende lån i utlandet for i alt 9 940 mill. kroner, mot 13 800 mill. kroner i samme periode i fjor.

I årets åtte første måneder ble det gitt lisenser for lån til utlandet for i alt 4 695 mill. kroner mot 3 608 mill. kroner i tilsvarende periode i fjor. Økningen i forhold til fjoråret gjelder særlig langsiktige lån fra norske banker, som ble omtrent fordoblet, fra 1 385 til 2 758 mill. kroner.

Det har i år vært en markert økende interesse blant utlendinger for *kjøp av norske obligasjoner*, et forhold som må sees i sammenheng med det relativt høye rentenivå i Norge og ordskiftet om å få nivået ned. I årets åtte første måneder er det solgt slike papirer for i alt 1 244 mill. kroner, mot bare 70 mill. kroner i hele 1983.

I årets åtte første måneder ble det gitt lisenser for norske *direkte investeringer i utlandet* i form av aksjer/andeler for 820 mill. kroner, mot 435 mill. kroner i samme periode i fjor. Sverige og USA er de viktigste målområder for slike investeringer.

Reguleringen av bankenes valutavirksomhet. Bankene har siden 1. april 1980 vært pålagt å holde sine valutaposisjoner (spot + termin) innenfor nærmere fastlagte svingningsmarginer. Disse marginene ble utvidet fra 12. juni i

år (rundskriv nr. 10 av 12. juni). Banker som kontinuerlig stiller kjøps- og salgskurser i hovedvalutaene mot kroner (spot og på termin), har etter de nye regler en svingningsmargin på ± 200 mill. kroner. For resten av bankene er svingningsmarginene gradert i forhold til bankens forvaltningskapital, fra ± 100 mill. kroner for banker med en forvaltningskapital på over 10 milliarder kroner ned til ± 10 mill. kroner for banker med en forvaltningskapital under 1,5 milliarder kroner. Bakgrunnen for økningen av marginene er blant annet den sterke veksten i bankenes valutaomsetning de senere år, samt at det nå handles utover vanlig banktid i Norge, med tilsvarende inndekningsproblemer på et tidspunkt da det norske valutamarked er lite aktivt.

Oslo, 1. oktober 1984

Rentepolitikk og rentekontroll

Anders Svør, konsulent i Kredittpolitisk avdeling i Norges Bank

Kort historikk

I hele etterkrigstiden fram til utgangen av 1977 tok myndighetene sikte på å holde rentenivået relativt lavt og stabilt, uavhengig av internasjonale forhold og press-situasjoner i norsk økonomi. En unnløst bevisst å bruke en bevegelig rente som et virkemiddel i den økonomiske politikk. Grunnlaget for rentepolitikken var antakelsen om at en lav rente ville bidra til høy investeringsetterpørsel, noe som særlig ville ha en gunstig effekt på gjenreisningen av landet i de første etterkrigsårene. En kø av investeringsprosjekter ble dessuten sett på som ønskelig i etterspørselsreguleringspolitikken. En antok dessuten at en lav rente ville ha gunstige virkninger både på investeringssammensetningen og inntektsfordelingen, samt bidra til å lette presset på statens finanser.

De første årene etter krigen var preget av varerasjonering, lav prisstigning og streng kontroll med kapitaltransaksjonene med utlandet, samtidig som banklikviditeten var rommelig. Under slike forhold var det relativt lett å holde renten lav og stabil. Disse faktorene endret seg etterhvert, og det ble vanskeligere å dempe tendensen til rentestigning.

Den første «renteforståelsen» mellom myndighetene og de private finansinstitusjonene kom i stand i Samarbeidsnemnda i 1961. Rentesatsene på en rekke utlånsarter ble da normert. Etter innføringen av kredittloven i 1965 ble Samarbeidsnemnda oppløst, men i en erklæring stadfestet regjeringen at den fortsatt ville gå inn for å opprettholde rentenormeringen. Myndighetene tok primært sikte på å regulere visse sentrale utlånsarter, som 1. prioritets pantelån

til boliger, kassekreditter og byggelån m.v. Renten på andre utlånsarter kunne derimot fastsettes friere. For disse fikk vi etterhvert en betydelig renteøkning, samtidig som deres andel av utlånsmassen tenderte til å vokse relativt sterkt. I tillegg gjorde innføring av og økning i provisjoner, gebyrer o.l. at de reelle lånekostnadene kunne bli langt høyere enn den nominelle rente.

De kredittpolitiske virkemidler var innrettet mot å begrense tilbudet av kreditt fra finansinstitusjonene. Erfaringene viste at det var svært vanskelig å regulere dette tilbudet slik at den ønskede kredittexpansjon ble realisert; blant annet fordi skattereglene og den negative realrenten på kreditt stimulerte etterspørselen. En fant det derfor ønskelig med en viss økning av rentenivået for å dempe den innenlandske etterspørselen. På denne bakgrunn ble rentenormeringen opphevet i desember 1977 for praktisk talt alle utlånsarter. Imidlertid ble alle utlånsrenter frosset fast i september 1978 som et ledd i myndighetenes pris- og inntektsstopp. I løpet av det knappe året som renten fikk bevege seg nokså fritt, steg de fleste utlånsrenter i de private bankene med mellom 1,5 og 2,5 prosentpoeng.

Regjeringen nedsatte i 1978 et utvalg som skulle vurdere ulike sider ved rentepolitikken. Utvalget konkluderte med at ut fra hensynet til den penge- og kredittpolitiske styring, og ut fra hensynet til en effektiv utnyttelse av ressursene, ville det være ønskelig med fleksible rentesatser som stod i et rimelig forhold til tilbuds- og etterspørselsforholdene. For forretnings- og sparebankene og forsikringselskapene tilrådte renteutvalget en kombinasjon av en markedsbestemt og en administrativ fastlegging av rentene, men med en høy grad av fleksibilitet.

Finansministerens renteerkjøringer

I Revidert nasjonalbudsjett 1980 trakk regjeringen opp de prinsipielle retningslinjer for fastleggelse av utlansrentene fra forretnings- og sparebankene og livsforsikringselskapene. Det het der blant annet at regjeringen ville gå inn for et

«system som gir en administrativ fastlegging av rentesatsene. Etter dette system bør regjeringen ved Finansdepartementet gi retningslinjer for hvilket renteleie som bør etableres, . . .»

Systemet som det ble lagt opp til, skulle på den ene side sikre de politiske myndigheter en tilstrekkelig styring av renteutviklingen. På den annen side skulle systemet være så fleksibelt at en fikk tatt hensyn til tilbuds- og etterspørselsforholdene på kredittmarkedet.

Den første renteerkjøringen ble avgitt i september 1980. En delte der utlånene i kortsiktige og mellomlange/langsiktige utlån. Kortsiktige utlån omfattet: vekslar, avbetalingskontrakter, kassekreditter og byggelån uansett løpetid, samt andre utlån med løpetid under ett år. Mellomlange/langsiktige utlån omfattet de øvrige utlånarter. Alle utlån fra livsforsikringselskapene ble regnet som langsiktige. Renteleiet for de kortsiktige utlån skulle sees i sammenheng med rentene i pengemarkedet, som er en viktig styringsvariabel for den løpende likviditetspolitikken. Renteleiet for mellomlange/langsiktige utlån skulle sees i sammenheng med renten på obligasjonsmarkedet.

Med kortsiktig renteleie, eller rentenivå, var ment et veiet gjennomsnitt av renten på denne typen lån, inkludert provisjoner knyttet til kredittyttingen. Renter og kredittprovisjoner skulle regnes i prosent av trukne lån. Tilsvarende beregningsmåte var lagt til grunn for det mellomlange/langsiktige renteleie. En fant det mer tjenlig å styre utlansrenteutviklingen ved det gjennomsnittlige rentenivå i institusjonene, fremfor å innføre maksimalsatser for

renter og provisjoner slik kredittloven gir adgang til. Renten på PSV-lån, lån under spesialkvoter og boligbyggelån vedrørende statens boligbanker skulle fortsatt være rentenormert eller bestemt ved avtale med bankene.

Finansdepartementet la opp til at det skulle kunne foretas endringer – både økninger og reduksjoner – i det kortsiktige rentenivå relativt hyppig. Etter forutsetningene skulle det ikke være nødvendig med så hyppige endringer i renteleiet for mellomlange og langsiktige utlån. Kontrollen med bankenes og selskapenes overholdelse av renteerkjøringen ble lagt til Norges Bank.

Renteerkjøringen høsten 1980 gav de banker og selskaper hvis renter lå *under* det som var etablert på landsbasis, adgang til å justere rentene på de enkelte utlånarter opp til det etablerte nivå. De institusjoner hvis renter lå *over* det etablerte nivå, slapp å nedjustere sine satser. Forøvrig gav de to første renteerkjøringene *alle* banker og livselskaper adgang til å øke det gjennomsnittlige rentenivå med en viss sats. En adgang til lik økning fra den enkelte institusjons utgangspunkt, ville bidra til å opprettholde eksisterende rentestruktur bankene imellom. Banker som i utgangspunktet hadde lave gjennomsnittsrenter, ble således tvunget til å forbli lavrentebanker, og banker med høye gjennomsnittsrenter kunne forbli høyrentebanker. Norges Bank tok derfor i mars 1981 opp med Finansdepartementet spørsmålet om ikke fremtidige renteerkjøringer burde sette en *øvre grense* for gjennomsnittlige renter og provisjoner for henholdsvis kortsiktige og mellomlange/langsiktige utlån. Renteerkjøringer utformet på nivåbasis ville dessuten fjerne skjjevheter som oppstod som følge av at finansinstitusjonene tolket den første renteerkjøringen forskjellig. Det var i første rekke hva som skulle menes med etablerte renter på landsbasis for de enkelte utlånarter, som var blitt oppfattet forskjellig. Disse ulike tolkningene medførte at det ikke var mulig å gjennomføre en kontroll på endringsbasis. Det var således en forutsetning for fremtidige rentekontroller at erkljøringen ble utformet på nivåbasis. De renteerkjøringer som er

Teksttabell 1. Renteerklæringenes innhold. Renteleie for utlån. Prosent p.a. Tillatte oppjusteringer i prosentpoeng

Dato	Forretnings- og sparebanker		Livsforsikringsselskaper
	Kortsiktige utlån	Mellomlange og langsiktige utlån	Mellomlange og langsiktige utlån
5. sept. 1980	i) Oppjustering til etablert nivå for de enkelte utlånsarter.		
	ii) + 0,5 pp	+ 1,0 pp	+ 1,0 pp
15. mai 1981	+ 1,0 pp	uendret	uendret
22. jan. 1982	14,2	12,0	10,5
	(I praksis omtrent uendret nivå.)		
24. juni 1982	14,2	12,5	11,0
11. okt. 1982	14,2	12,5	12,0
3. juni 1983	13,1	12,0	12,0
26. juni 1984	12,6	12,0	12,0
	(Renten definert som halvårlig forskuddsrente.)		

avgitt etter januar 1982, har alle angitt en øvre grense for det gjennomsnittlige rente- og provisjonsnivå. Teksttabell 1 gir en oversikt over de avgitte renteerklæringer.

Det statistiske grunnlag for rentekontrollen

Det eksisterer i dag tre typer rentestatistikk:

- resultatregnskap kombinert med månedsbalanser
- kvartalsrentestatistikk
- årsrentestatistikk.

Fra bankenes *årlige resultatregnskap* kan rente- og provisjonsinntekter i løpet av året sammenholdes med den gjennomsnittlige beholdning av de tilhørende utlånsarter fra bankenes månedsbalanser. Andelen som inntektene utgjør av de gjennomsnittlige beholdninger ved utgangen av hver måned, indikerer dermed det gjennomsnittlige rente- og provisjonsnivået.

Fra *kvartalsrentestatistikken* kan en beregne forretnings- og sparebankenes vanlig laveste og høyeste rente- og provisjonssatser på nye bevillgede utlån. Livsforsikringsselskapene gir slike opplysninger i forbindelse med sin årsrentestatistikk.

Både banker og livsforsikringsselskaper gir i *årsrentestatistikken* detaljerte opplysninger om

utlånsmassens fordeling på de ulike rente- og provisjonssatser ved hvert årsskifte.

I den første renteerklæringen ble det forutsatt at rentekontrollen skulle foretas utfra resultatregnskapet og kvartalsrentestatistikken. En antok at resultatregnskapet dannet et presist kontrollgrunnlag. For å få en raskere kontroll av renteutviklingen gjennom året, skulle den årlige kontrollen suppleres med en løpende oppfølging på grunnlag av kvartalsrentestatistikken.

Det ble imidlertid ganske tidlig avklart at ingen av disse statistikkene var egnet til kontrollformål. Det er blant annet rimelig å anta at bankene ved hvert månedsskifte på forskjellige måter fikk redusert registrerte utlån for på den måten å få et lavere beregningsgrunnlag for primærreservekrav og plasseringsplikt. Ved bruk av resultatregnskapet for beregning av det gjennomsnittlige rente- og provisjonsnivå ble derfor de midlere utlån for lave, slik at det beregnede renteleiet ble for høyt. Kvartalsrentestatistikken over vanlig laveste og høyeste rente- og provisjonssatser gir ingen presis informasjon om det gjennomsnittlige rente- og provisjonsnivå i den enkelte bank. Derimot kan denne statistikken gi en brukbar indikasjon på endringer i renteleiet for bankgruppene sett samlet.

På denne bakgrunn anbefalte Norges Bank overfor Finansdepartementet i mars 1981 at årsrentestatistikken ble lagt til grunn ved rente-

kontrollen, og at denne således skulle foretas én gang i året. Departementet tok Norges Banks anbefaling til følge, og årsrentestatistikken har ved alle de senere kontroller vært lagt til grunn.

Ideelt sett burde de oppgaver som legges til grunn ved kontrollen av institusjonenes utlånsrenter, gi opplysninger om *alle* lånekostnader for kundene. Dvs. at opplysningene burde reflektere de kostnader kunden påføres i form av rente, provisjoner, ordinære gebyrer m.v. gjennom hele lånets løpetid. På dette grunnlag kunne en regne ut de effektive lånekostnadene for kunden. Men fordi hvert enkelt lån ofte har sine spesielle karakteristika, ville et slikt system innebære at en måtte gjøre beregninger for hvert eneste lån for å kunne regne ut det gjennomsnittlige rente- og provisjonsnivå i den enkelte bank. Med de rutiner som i dag eksisterer, er et slikt system ikke gjennomførlig.

Gjennomføring av rentekontrollen

Selv om årsrentestatistikken pekte seg ut som det beste kontrollgrunnlaget av de eksisterende statistikker, betydde ikke dette at denne var uten svakheter. Norges Bank gjorde allerede i november 1981 Finansdepartementet oppmerksom på problemet med forskudds- og etterskuddsrenter. En skrev da:

«Således kan de effektive lånekostnader bli vesentlig høyere i et system med forskuddsrenter enn med etterskuddsrenter – selv om de nominelle rentesatser er de samme. Det bør derfor vurderes om man kan få til en entydig praksis i bankene, eller om f. eks. alle de oppgitte rentesatsene skal være omregnet til etterskuddsrente.»

Problematikken omkring forskudds- og etterskuddsrente ble ytterligere utdypet i rapporten om rentekontrollen 1981, som ble oversendt Finansdepartementet i september 1982. Det heter der blant annet:

«Norges Bank har i den senere tid mottatt informasjon som tyder på at en del banker –

når det gjelder kategorien mellomlange/langsiktige lån – i stedet for å oppgi etterskuddsrente-satser, vil gå over til å oppgi de tilsvarende forskuddsrente-satser, selv om kunden betaler etterskuddsrente. Ved denne omleggingen av oppgavegivningen vil det gjennomsnittlige *nominelle* rentenivå bli *lavere* beregnet ut fra årsrentestatistikken, enn om bankene hadde oppgitt de opprinnelige etterskuddsrente-satsene. På denne måten kan en bank som i utgangspunktet ligger på renteerklæringens ramme, øke de effektive p.a. renter uten at banken dermed overskrider erklæringens ramme for det nominelle renteleiet.»

Norges Bank konkluderte med at dersom systemet med rentekontroller skulle fortsette, burde renteerklæringen definere hvilket rentebegrep som skulle benyttes. Videre måtte det sørges for en ensartet oppgavegiving fra institusjonene. Hvis ikke dette ble gjort, mente Norges Bank at årsrentestatistikken, ut fra kontrollhensyn, var for upresis til at den kunne danne grunnlag for å påse at de enkelte institusjoner oppfylte renteerklæringen.

Så lenge renteerklæringen ikke definerte hvilket rentebegrep erklæringen skulle sees i relasjon til, kunne ikke Norges Bank presisere hvilket begrep som skulle benyttes ved utfyllingen av årsrenteskjemaet. Institusjonenes omregning av rentesatsene var dermed ikke i strid med renteerklæringen, slik denne da var utformet. Omfanget av omregningene ble, for enkelte bankers vedkommende, utvidet til også å omfatte kortsiktige utlån.

Heller ikke ved de erklæringer som ble avgitt i oktober 1982 og juni 1983, ble rentebegrepet definert. I renterapporten for 1982, som ble avgitt til Finansdepartementet i september 1983, skrev Norges Bank derfor:

«Det har ikke funnet sted noen presisering i de senere renteerklæringer. På denne bakgrunn har Kredittpolitisk avdeling ikke funnet det riktig å gå ut med noen henstilling til de institusjoner der renteleiet ved

renteerklæringer som setter et øvre nivå for de gjennomsnittlige rente- og provisjonssatser, ikke tar hensyn til at det kan være ulik utlånsstruktur bankene imellom. Hvis en rentenedgang for eksempel særlig skal komme næringslivet til gode, vil en bank med hovedsakelig personkunder kunne få vanskeligheter med å tilpasse seg renteerklæringens rammer. Noen banker mener at løsningen må være å differensiere renteerklæringen til for eksempel næringslivslån, boliglån og forbrukslån. En slik løsning vil det imidlertid ikke være mulig å følge opp rent kontrollmessig.

Avsluttende merknader

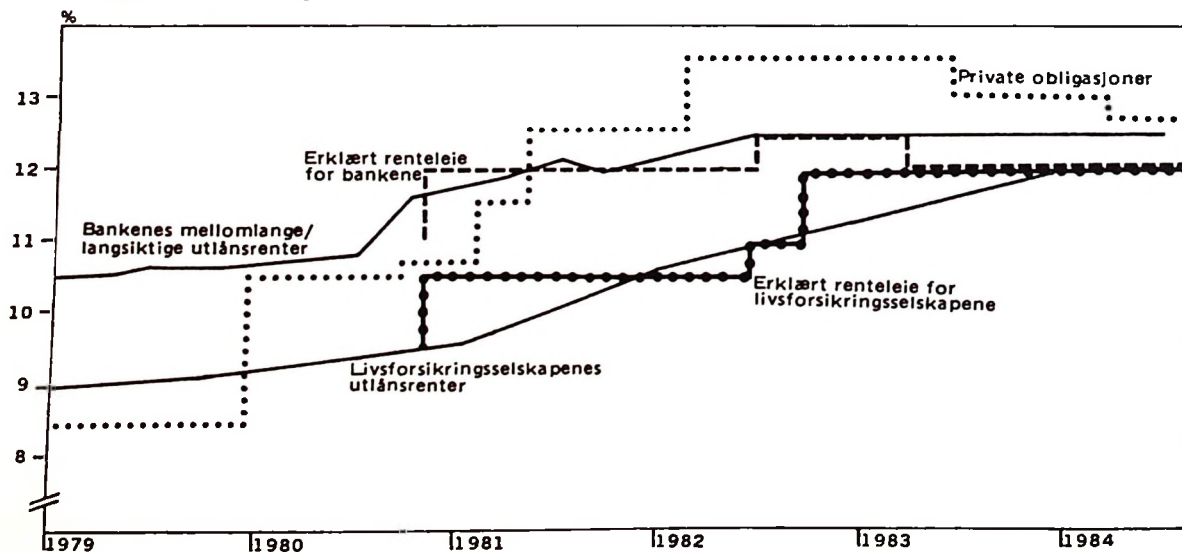
Som nevnt tidligere, var den opprinnelige hensikten med systemet med renteerklæringer å sikre de politiske myndigheter en tilstrekkelig styring av renteutviklingen, samtidig som det skulle være så fleksibelt at det tok hensyn til tilbuds- og etterspørselsforholdene på kredittmarkedet. Det var således en forutsetning at renteerklæringene skulle gis en markedsmessig forankring. Det kortsiktige renteleie skulle sees i sammenheng med løpende likviditetspolitiske

tiltak – og følgelig kunne endres relativt ofte – mens det mer langsiktige nivå skulle sees i sammenheng med renteutviklingen på obligasjonsmarkedet.

Systemet med renteerklæringer er ikke blitt praktisert med den grad av fleksibilitet som det var lagt opp til. Dette fremgår av figurene 1 og 2. Figur 1 viser at pengemarkedsrentene har vist betydelige svingninger siden den første renteerklæringen høsten 1980, mens det har vært bare relativt små endringer i det gjennomsnittlige kortsiktige rentenivå i bankene. Også det mellomlange/langsiktige rentenivå har bare i mindre grad beveget seg i takt med obligasjonsrenten, jfr. figur 2. De mer markedsbestemte rentene synes derfor ikke å ha spilt den sentrale rolle som signalrente for de administrativt bestemte rentene, slik tanken opprinnelig var. Dette innebærer at de faglige tilrådinger om rentepolitikken ennå ikke er blitt fulgt opp av de politiske myndigheter.

Engangsprovisjoner og gebyrer skal ikke føres i årsrentestatistikken som rentekontrollen bygger på. Renteerklæringen omfatter kun renter og løpende kredittprovisjoner, mens engangsprovisjoner og gebyrer faller utenom. Det kan derfor være rimelig å anta at tilpasningen til

Fig. 2. Utviklingen i obligasjonsrenten og de mellomlange/langsiktige utlånsrenter i banker og livsforsikringselskaper

Note: Se figur 1

renteerklæringen for noen bankers vedkommende vil være ledsaget av økte engangsprovisjoner og gebyrer som ikke omfattes av erklæringen. Resultatet kan bli at vi ved rentekontrollen bare beregner *ett* gjennomsnittlig rente- og provisjonsnivå, mens den reelle renteutviklingen i de private bankene og livsforsikringselskapene er en annen, som ikke blir registrert i noen statistikk.

Etter at det rentebegrep som renteerklæringen skal sees i relasjon til, nå er blitt definert, står en lånekunde overfor tre ulike rentebegreper: lånets pålydende rente, denne renten omregnet til renteerklæringens begrep og endelig lånets

effektive rente. Ved beregningen av den effektive rente tas det hensyn til alle kostnader i hele lånets løpetid. En får således tatt hensyn til engangsprovisjoner, behandlingsgebyr, termingebyr m.v. Den enkelte lånekunde kan muligens finne det noe forvirrende på denne måten å bli stilt overfor tre ulike rentebegreper. Men for kunden er renten, hvordan den nå enn er definert, bare en av de faktorene som må vurderes ved et lånetilbud. Det som kanskje betyr mest for kunden, er likviditetsbelastningen, dvs. hvor ofte renter og avdrag skal betales og hvor store terminbeløpene er. Dette vil avhenge av lånets avdragsprofil og skatteforholdene.

Norges Banks rolle i obligasjonsmarkedet ¹⁾

Leif Eide, assisterende direktør i Kredittpolitisk avdeling i Norges Bank

Styring av bankenes utlån ved bruk av ulike likviditetspåvirkende midler var i en lang rekke år en hovedpillare i norsk kredittpolitikk. Grunnen til denne konsentrasjonen om bankene var deres store andel av kreditttilførselen. De fleste andre kredittkilder spilte en relativt beskjeden rolle. Disse var dessuten styrt direkte, mens slik styring av bankutlån hele tiden har vært ansett som uegnet når det dreiet seg om lengre perioder.

Etter at kredittloven av 1965 trådte i kraft, tok det ikke så lang tid å komme fram til at selv om bestemmelsene om reservekrav var viktig som styringsredskap, måtte dette suppleres med andre instrumenter dersom likviditetsstyring skulle bli et smidig og effektivt verktøy for å kontrollere bankutlånene. 1970-årene var derfor en periode der vi i Norges Bank forsøkte å skaffe oss informasjon om hvorledes likviditetsmarkedene til enhver tid funksjonerte.

Ut fra den innsikt vi fikk om praktisk bankatferd – og generell teoretisk innsikt – analyserte vi oss fram til hvilken utvikling vi mente var hensiktsmessig eller uavvendelig, og hvordan vi i Norges Bank skulle tilpasse oss dette. Resultatet ble forskjellige versjoner av reglene for bankenes sentralbankfinansiering, markeds-papirordningen og likviditetspåvirkende valutaoperasjoner.

I lys av den erfaring vi skaffet oss med styringen av bankutlånene, og ut fra den finanspolitiske utvikling vi fikk i Norge (og utviklingstendensene internasjonalt), ble vi mer og mer i tvil om hensiktsmessigheten og effektiviteten av vår styringsmodell. Et sentralt stikkord er rentepolitikken og det derav følgende behovet for i

stor grad å styre *tilbudet* av kreditt fremfor etter-spørselen. Andre stikkord er den finanspolitiske svekkelse, utviklingen i statsbanksektoren og problemer med å tilpasse kredittbudsjettets måltall til raskt skiftende økonomiske forutsetninger.

I tillegg fikk vi oppblomstring av stadig nye finansinstitusjoner og markeder. Den tekniske utvikling, med blant annet elektroniske betalingsoverføringer, vil klart stimulere denne utvikling. Den stramme politikk vi tidvis førte når det gjaldt banklikviditet, fikk dessuten tildels uheldige utslag på bankenes inntjening og på valutakursen.

Gjennom en prosess som i ettertid kan registreres ved å studere publikasjoner utgitt i Norges Banks Skrifserie og våre bidrag til utformingen av offentlige utredninger, kommer vi så fram til november 1981 og det virkemiddelbrev som da ble sendt til Finansdepartementet. Der la vi fram forslag om at hovedmålet for den kredittpolitiske styring skulle være *innenlandsk likviditetstilførsel*, og ikke kredittbudsjettets enkeltposter. Et sentralt virkemiddel for å nå målet om en viss innenlandsk likviditetstilførsel, ville være Norges Banks operasjoner i obligasjonsmarkedet. I et slikt system kunne en imidlertid ikke ha de rentepolitiske bindinger som vi tradisjonelt har hatt.

Selv om dette opplegg ble avvist av Finansdepartementet i mai 1982 i Revidert nasjonalbudsjett, er det antakelig en riktig observasjon når en sier at utviklingen siden har gått i den anbefalte retning. Blant annet har utleggelse av statsobligasjoner i første hånd vært av meget stor betydning for gjennomføringen av de kredittpolitiske opplegg. Stikkord er her for den tidligere fase Verdi-Spar og premieobligasjoner. I Nasjonalbudsjettet 1983 het det imidlertid:

1) Artikkelen er en noe bearbejdet versjon av et foredrag for Norske Finansanalytikeres Forenings obligasjonsseminar 14. juni 1984.

«En vil legge vekt på å fremme salget av vanlige statsobligasjoner til en bredere kjøperkrets enn det som hittil har vært vanlig. Salg av slike obligasjoner til publikum vil styrke den private finansielle sparing.»

I drøftinger med Finansdepartementet tidlig i 1983 erklærte vi oss helt ut enig i dette ønsket. Vi understreket at det er to forutsetninger som måtte være oppfylt for at dette kunne realiseres:

- Betingelsene for plassering av midler i obligasjoner må være så gunstige at de konkurrerer med andre plasseringsformer.
- De som sitter med obligasjoner, må kunne regne med at disse om ønskelig kan selges.

I førstnevnte forutsetning ligger visse bindinger på den kortsiktige likviditetspolitikken. Man kan neppe vente at obligasjonsmarkedet vil bli noe interessant plasseringsalternativ dersom renten i pengemarkedet nærmest permanent ligger over obligasjonsrenten, og det ikke er sterke forventninger om rentefall. Hermed reises imidlertid også spørsmålet om renten/avkastningen på andre alternative finansielle og reelle plasseringer. I det hele tatt har dette sammenheng med behovet for å få til et funksjonerende kredittmarked, noe som blant annet innebærer avvikling av plasseringsplikten. Disse temaer får imidlertid ligge i denne omgang, de er bare nevnt her for fullstendighetens skyld.

Når det gjelder den andre forutsetningen, om obligasjonenens omsettelighet, innebærer denne at det må være et effektivt funksjonerende annenhåndsmarked. Dette er selvfølgelig ikke noe som kan skapes over natten. Spesielt gjelder dette når også i realiteten førstehåndsmarkedet er av nokså ny dato. Problemet er at virksomheten i disse markeder henger sammen, slik at det er vanskelig å få til et godt førstehåndsmarked uten at det eksisterer et effektivt annenhåndsmarked. Men det å skape et effektivt annenhåndsmarked uten en viss bredde i førstehåndsmarkedet, er heller ikke lett.

Etter disse drøftinger ble det internt i banken vurdert hvorledes Norges Bank skulle operere som markedspleier for statslån. I denne forbindelse hadde vi kontakt med operatører i obligasjonsmarkedet, med Finansdepartementet og med Oslo Børs. Etter at deres merknader var vurdert, besluttet vi å gå i gang med markedspleie fra begynnelsen av 1984. Det ble i dokumentene understreket at markedspleien bare var ment som en service for å øke statsobligasjonenes omsettelighet i annenhåndsmarkedet og ikke aktivt skulle påvirke verken rente- eller likviditetsforhold. Imidlertid er det ikke tvil om at markedspleie med sikte på å gjøre statsobligasjoner mer likvide, også kan sees på som en grunnlagsinvestering for markedsoperasjoner, hvis slike skulle bli aktuelle.

Med begrenset praktisk kunnskap om obligasjonsmarkedet valgte vi å gå forsiktig ut. Vi begrenset oss således til tre statslån der Norges Bank hadde beholdninger av betryggende størrelse, nemlig 13% 1983–88/2005 og 12,5% 1983/2000, serie I og III. Ved utvelgelsen la vi stor vekt på at disse lånene ved førstehåndsalget hadde fått en bred kjøpergruppe – der også andre enn plasseringspliktige institusjoner var med. Senere har vi også inkludert 12,25% 1984/2001 og 12% 1984/2001.

Ved markedspleien sørger Norges Bank for at det er daglige kjøper- og selgernoteringer på disse obligasjonene. Dermed stimuleres annenhåndsomsetningen på børsen. Hensikten er naturligvis å få en realistisk kursfastsettelse. Kursene bør også stilles slik at det blir en realistisk og akseptabel «spread».

Likesom vi i utgangspunktet var forsiktige ved utvelgelse av hvilke serier vi skulle pleie, har vi også vært moderate med antall valgte meklere. Jo færre meklere og jo færre lån, desto lettere blir Norges Banks oppgave med å holde oversikten og koordinere kurstilpasningen. Etterhvert som vi føler oss mer sikre og får bygd opp et relevant apparat, slik vi for eksempel nå har for styring av banklikviditeten, er hensikten å bygge ut med flere lån som har varierende løpetider, og med flere meklere. Utviklingsstadiene er således:

- en mekler – få lån,
- en mekler – flere lån,
- flere meklere – hver sine lån,
- flere meklere – overlappende lån.

Siden vi bare har operert noen få måneder, er de praktiske erfaringer nødvendigvis noe begrensede. Stort sett må en vel kunne si at erfaringene har vært positive, selv om situasjonen har vært noe spesiell i og med at mange markedsdeltakere som grunnlag for sin handel har forsøkt å tolke politiske renteutspill i stedet for å bygge på underliggende økonomiske utviklingstendenser. Vår omsetning har således gått i bølger, med salg i perioder før utleggelse av nye langsiktige statslån og kjøp i perioder etterpå. Totalt har vi omsatt for om lag 1 500 mill. kroner fram til utgangen av august – det alt vesentlig over børsen. Nettokjøpene utgjør vel 100 mill. kroner.

I utgangspunktet la vi opp til å handle for et samlet beløp på 5 mill. kroner til gjeldende kurs før vi forbeholdt oss retten til å kunne endre kurs. I praksis har vi akseptert vesentlig større beløp enn dette, før det er foretatt kurstilpasning. Selv om vi således også her har basert oss på å være forsiktige i utgangspunktet, har vi i praksis vært dristigere.

Et potensielt problem vi kunne ha møtt, er at markedet kan få vanskeligheter med å skille mellom Norges Banks rolle som en teknisk markedspleier for statslån, og Norges Banks rolle som (eventuell) markedsoperatør for (på et pengepolitisk grunnlag) å få et bestemt kvantum kjøpt eller solgt eller tilskynde en bestemt renteutvikling. Det er jo mulig at når det ble kjent at Norges Bank er i obligasjonsmarkedet – og vi må (som det kreves av en markedspleier) i hovedsak følge markedet på dets vei opp eller ned – så kunne dette av enkelte bli tolket slik at denne kursutvikling var noe som sentralbanken (og dermed Finansdepartementet) ønsket. Dette problem har imidlertid ikke oppstått i praksis. Vi får håpe det heller ikke gjør det i fremtiden.

Når det gjelder Norges Banks aktivitet som markedspleier i tiden fremover, vil jeg vise til

det som er sagt foran om de forskjellige stadier for antall meklere og antall lån. Jeg vil imidlertid presisere at vi har et pragmatisk syn på utviklingen i obligasjonsmarkedet og Norges Banks rolle i denne sammenheng. Det er ikke nok at det er en interessant utvikling på gang for at Norges Bank skal bli en betydelig markedsdeltaker. En må kunne vise til konkrete kredittpolitiske gevinster for at så skal skje.

Tradisjonelt er det blitt vist til at obligasjonsmarkedet har en viktig rolle ved å sikre langsiktig investeringsfinansiering til faste vilkår. Den utvikling vi har hatt med justerbare renter, viser at vi ikke bør overdrive forskjellen mellom obligasjonsmarkedet og lån fra kredittinstitusjonene. Derimot tror jeg obligasjonsmarkedet har en særlig funksjon ved å virke som en konkurrent til de tradisjonelle kredittinstitusjoner og som et nyttig termometer på utviklingen i kredittmarkedet, siden betingelsene så klart er avlesbare.

Grunnen til at Norges Bank bør involvere seg i utviklingen i markedet, må imidlertid være obligasjonsmarkedets pengepolitiske betydning. Som jeg har gitt uttrykk for, legger vi stor vekt på statens finansiering over obligasjonsmarkedet, men dette betinger neppe mer enn at Norges Bank utøver servicefunksjonen som markedspleier. Uten å driste meg til å komme med noen nærmere spådom om tidsperspektivet, tror jeg imidlertid at obligasjoner vil komme til å spille en større rolle i bedrifters og personers likviditetstilpasning. Jeg tror vi vil få en utvikling der det nåværende svært kortsiktige pengemarked vil få en funksjonell sammenheng med det tradisjonelle langsiktige obligasjonsmarkedet ved en utvikling av middelslange plasseringsalternativer.

Et slikt marked vil være interessant for sentralbanken av flere grunner. Det vil gi flere alternativer for aktørene i likviditetsmarkedet, og Norges Bank må tilpasse seg dette dersom vi ønsker å påvirke de generelle likviditetsforhold. Det vil således bli aktuelt å utvikle nye instrumenter for statsfinansiering og/eller papirer utstedt av Norges Bank – alternativt at Norges Bank opererer direkte i de papirer som antakelig

vil bli utviklet i markedet selv. Også i det rene banklikviditetsmarked vil det kunne bli aktuelt å bruke obligasjoner, for eksempel i forbindelse med gjenkjøpsavtaler (repurchase agreements).

Selv om vi pr. i dag ikke har fått gjennomslag for særlig mye av den politikk Norges Bank gikk inn for i november 1981, synes jeg likevel at utviklingen siden da, med visse tilbakslag, har gått i den retning vi tilrådte. I denne forbindelse vil jeg også vise til vår uttalelse om ny lov om

Norges Bank. Der hevder vi at Norges Bank bør stå for den sesongmessige finansiering av staten, mens den langsiktige bør dekkes inn i markedet. Norges Banks medvirkning til den langsiktige finansiering, og en eventuell avlastning av den sesongmessige finansiering i det kortsiktige marked, bør videre sees i sammenheng med likviditetspolitikken. Av dette fornyede utspill fremgår det at vi fremdeles regner med at obligasjonsmarkedet vil bli av sentral betydning for pengepolitikken fremover.

Hovedtrekk ved Pilot

– en forsøksversjon av kvartalsmodellen RIKMOD

Eilev S. Jansen, kontorsjef i Utretnings- og informasjonsavdelingen i Norges Bank

Modellarbeidet i Norges Bank har de siste årene vært konsentrert innenfor to hovedområder:

- Kredittbudsjettmodellen KRØSUS, som med mindre forandringer har vært i operativ bruk siden 1976. For en nærmere dokumentasjon, se *Prøsch* (1979) i referanselisten til slutt i artikkelen.
- Kvartalsmodellen RIKMOD, som tar sikte på å integrere finansielle og realøkonomiske strømmer i økonomien i en simultan modell. (Betegnelsen RIKMOD er en forkortelse for *Real – Inntekt – Kreditt – Modell*).

Det er det siste området som er tema for denne artikkelen, og det kan være hensiktsmessig å skissere kort forhistorien for RIKMOD. En fyldigere og mer teknisk framstilling er gitt i *Jansen* (1984).

Bakgrunnen for prosjektet

Korttidsmodellprosjektet ble startet på slutten av 70-tallet, og det har hele tiden hatt som mål å lage en modell som syr sammen en modell for realsiden i økonomien med en som modellerer kredittstrømmene. Det ble de første årene arbeidet på flere områder med ulike *blokker* av modellen – en uttrykksmåte vi har valgt å holde fast ved. De viktigste resultatene var følgende:

- Det ble utviklet en modell for banksektoren – finansblokken – som lignet KRØSUS, men finansblokken er mer aggregert og er dessuten tallfestet ved hjelp av månedlige data. (Se *Fidjestøl og Bøhn* (1981))

- Det ble estimert flere økonometriske makrosammenhenger på realsiden, blant annet en makrokonsumeterspørselsfunksjon, et sett med importfunksjoner og en liten modell for boliginvesteringer
- Parallelt med dette har det blitt utviklet en aggregert lønns- og prismodell på kvartalsbasis, der meningen har vært å knytte denne til den globale korttidsmodellen, se *Isachsen* (1983).

Denne noe fragmentariske måten å gå fram på skyldes delvis mangel på løpende kvartalsstatistikk i nasjonalregnskapet. Kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) dekker bare perioden første kvartal 1966 – fjerde kvartal 1977, og først høsten 1984 har vi fått adgang til dataserier som knytter forbindelsen fram til 80-årene, samtidig med at løpende kvartalsvis regnskapsstatistikk nå igjen blir produsert i Statistisk Sentralbyrå.

Ovenstående var mer eller mindre status for prosjektet pr. april 1983. Det ble da mer og mer klart at vår manglende forestilling om hvordan *hele* modellen ville ta seg ut, var en vesentlig hindring for videre framdrift av prosjektet.

Det var for å bøte på dette, at vi satte i gang arbeidet med å lage en fullstendig *prøveversjon* av modellen under betegnelsen Pilot. Hensikten med Pilot har vært å erfare hvilke krav en fullstendig modell som integrerer finansielle og realøkonomiske strømmer, stiller til modellbyggerne.

Pilot inneholder de viktigste økonomiske mekanismene som RIKMOD skal inneholde, og prøveversjonen fastlegger en detaljert inndeling i varer og sektorer, variabeldefinisjoner og symbolister som skal brukes i det videre arbeid. På datasiden har vi gjennomført et omfattende arbeid: Modellen er implementert

med et fullstendig datagrunnlag for et basisår (basert på årsdata fra nasjonalregnskapet for året 1975), og også ved at modellen testes ved hjelp av de tidsserier med kvartalsvise regnskapstall som har foreligget inntil i dag.

Videre har vi prøvd å bygge inn i Pilot så mye som mulig av det økonometriske arbeidet som har vært utført i forbindelse med korttidsmodellprosjektet fram til 1983. På den annen side har vi i «Pilot-fasen» ikke prioritert nye og omfattende økonometriske undersøkelser, men derimot foretatt *ad-hoc*-messige dataføyninger der det har vært nødvendig. (Arbeidet med prismodellen i Nymoens (1984a) og (1984b) er unnaket som bekrefter denne regelen).

En viktig lærdom fra Pilot-prosjektet er at det viste seg umulig å samle alt som var gjort, innen én modell. På flere punkter ser vi dessuten at helheten stiller krav til de ulike delblokkene av modellen som det ikke var mulig å ta hensyn til da blokkene ble formulert og tallfestet – ganske enkelt fordi helhetsbildet ikke forelå på det tidspunktet.

En første versjon av Pilot-modellen ble implementert i programsystemet TROLL våren 1984. Modellen er nå underkastet en rekke tester – dels som ledd i feilsøking og dels for å undersøke dens egenskaper. Visse egenskaper ved Pilot står imidlertid klart for oss: Pilot-modellen er *ikke* en ferdig modell som kan brukes i praktisk planleggingsarbeid. Den er et modellskjelett, en modell som modellbyggerne kan lære av, et hjelpemiddel til modelldisiplin og sist, men ikke minst, den er et startpunkt for det videre modellarbeidet. Intuitivt har det jo dessuten litt for seg å lære å krabbe før en begynner å gå – det vil si å gå fram slik at en starter med noe enkelt før en prøver seg på det mer avanserte, selv om det enkle opplagt ikke gir oss en god nok beskrivelse av virkeligheten. Erfaringer fra Statistisk Sentralbyrå kan gi støtte til denne strategien som et godt valg.

En skisse av modellstrukturen

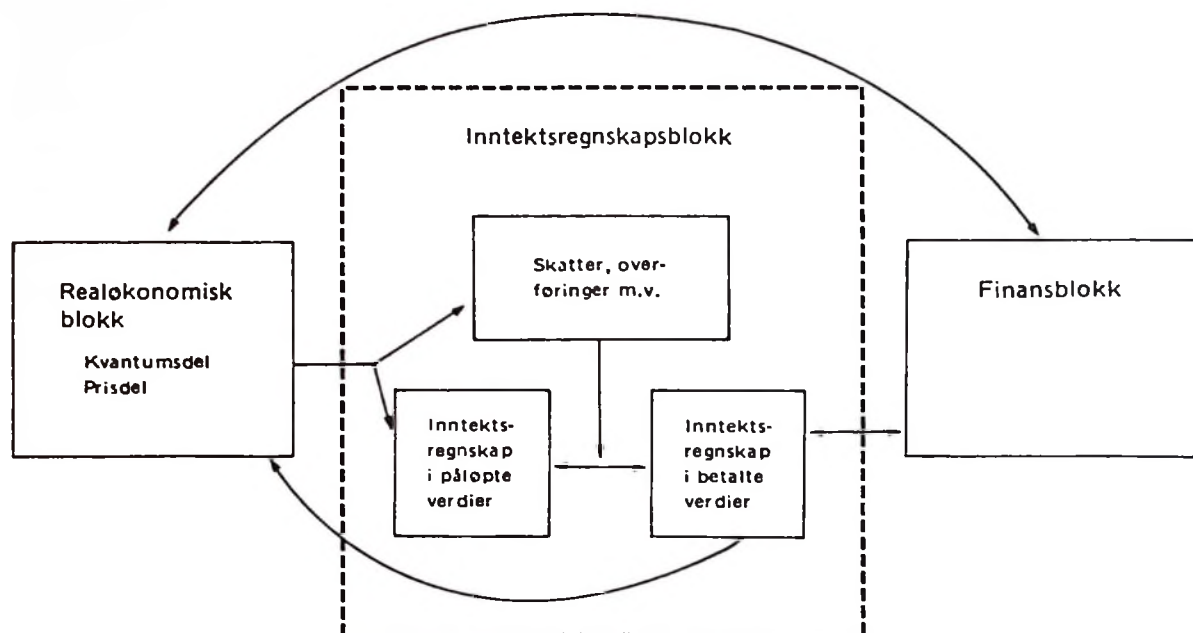
Pilot-modellen består av to hovedblokker – en blokk for realøkonomien og en finansiell blokk.

De to delene er bundet sammen ved hjelp av et inntektsregnskap, som vist i figuren. Pilot-modellen omfatter idag om lag 500 likninger: 275 i realblokken, 125 innenfor inntektsregnskapblokken og ca. 100 i finansblokken. Det er imidlertid bare en liten andel av likningene som er tallfestet ved hjelp av økonometriske metoder (ca. 30-40).

I realblokken av modellen har vi en input-output modell – et tradisjonelt kryssløpsskjema (sektor-vare, vare-sektor) for priser og kvanta. Modellen har et klart forbilde i MODAG-modellen (se Cappelen, Garaas og Longva (1981) og Cappelen og Longva (1984)), men den er grovere og vesentlig mer aggregert, idet den bare har ni ordinære produksjonssektorer og åtte norskproduserte vareaggregater. (Vi har likeledes hatt nytte av Lorentsen og King (1981), som beskriver en modell med felles trekk med realblokken i Pilot.) I likhet med hva vi finner i MODAG, er kvantumstilpasningen styrt fra etterspørselssiden, men modellen inneholder også tilbyderadferd ved at vi antar at produsentene kan tilpasse prisene i prismodellen. (Se Nymoens (1984a)). Pilot har tatt opp i seg etterspørselsrelasjonene som er tallfestet i Norges Bank for henholdsvis privat konsum, boliginvesteringer og import¹⁾, mens de øvrige etterspørselskomponentene – offentlige utgifter, foretaksinvesteringer, lager og eksport – er fastlagt enten eksogent eller ved *ad-hoc* relasjoner, som senere vil bli erstattet med sammenhenger basert på økonometriske undersøkelser. I modellen skiller vi blant annet mellom fire konsumarter og ni investeringssektorer, og foreløpig regner vi med at disse kategoriene utgjør faste andeler av henholdsvis privat konsum og private investeringer. En nærliggende utvidelse av modellen vil være økonomiske relasjoner som forklarer etterspørselens sammensetning.

Realblokken omfatter også relasjoner som fastlegger den funksjonelle inntektsfordelingen, og den gir således en rekke av de sentrale størrelser som inngår i et inntektsregnskap for institusjonelle sektorer. Nasjonalregnskapet er i på-

1) Se henholdsvis Hvidsten (1982), Nymoens (1983) og Bøhn (1982).

løpte verdier, og tallene fra realblokken for ulike innteks- og utgiftskategorier vil være målt i slike verdier.

Modellen for finansielle strømmer er i hovedsak lik månedsmodellen som er dokumentert i Fidjestøl og Bøhn (1981). I denne inngår utlånsrelasjoner for bankene og relasjoner for publikums likviditetsvalg. Finansblokken skiller mellom fire institusjonelle sektorer: sentralmyndighetene, forretnings- og sparebanker, publikumssektoren og utlandet. Modellen er omarbeidet til å gjelde for kvartaler og er supplert med en kapitalinngangsrelasjon (se Grønvik (1984b)). Dessuten er det laget relasjoner som fordeler kreditten til publikumssektoren på husholdninger, foretak og kommuner. Problemet i forhold til real- og inntektsmodellen er at begrepene i finansblokken er og må være i betalte størrelser.

I figuren er samspillet mellom de ulike modellblokkene illustrert ved hjelp av piler som står for at variable bestemt i en modellblokk blir brukt i en annen. Vi ser her at et inntektsregnskap i betalte størrelser er nødvendig for å knytte finansblokken til real- og inntektsblokken i modellen. Relasjoner som angir sammenhengen mellom inntektsregnskapsstørrelser i

påløpte og betalte verdier, er derfor sentrale i modellen.

Formuleringen av avhengigheten mellom inntektsregnskapet i påløpte og betalte verdier har da også vært den mest utfordrende oppgaven i Pilot-prosjektet. Det har vært nødvendig med et omfattende dataarbeid, ikke minst fordi vi i betydelig grad har måttet lage data selv (se Hvidsten (1984)).

I inntektsregnskapsblokken skiller vi mellom påløpte og betalte verdier for indirekte skatter, lønn, arbeidsgiveravgifter, driftsresultat, direkte skatter (inklusive trygdepremier) og oljeskatter. Når vi skal tallfeste sammenhengen mellom disse variablene i påløpte og betalte verdier, har vi lite økonomisk teori å bygge på, men vi har forsøkt å utnytte kunnskap om institusjonelle forhold når vi har formulert relasjonene (se Grønvik (1984a)).

Modellen for direkte skatter fra husholdningene er et godt eksempel. For disse finner vi betydelige avvik mellom påløpte og betalte verdier. Påløpte skatter blir beregnet ved en makroskattefunksjon der påløpt skatt er en funksjon av påløpt inntekt. Tilsvarende er betalte skatter en funksjon av faktisk utbetalt inntekt. Skattemodellen inneholder videre en

sammenheng mellom påløpt og betalt bruttoinntekt for husholdningene, slik at vi kan beregne kontant disponibel inntekt for husholdningene – som inngår blant forklaringsvariablene for privat konsum i makrokonsumfunksjonen i realblokken.

Finansblokken forsyner inntektsregnskapet med renteutgifter og renteinntekter fordelt etter institusjonell sektor. Her har vi ikke funnet det nødvendig å skille mellom påløpte og betalte verdier.

Kontant finanssparing, som er en nøkkelstørrelse for bankenes kreditteksjon, beregnes endogen i inntektsregnskapet. Videre er driftsbalansen overfor utlandet residualt bestemt fra kontoen for utlandet i inntektsregnskapet, og denne størrelsen inngår i relasjonen for publikums valutasalg.

De direkte forbindelser mellom finansblokken og realblokken består i at ulike mål for aktivitetsnivået (avledet av sektorbruttoproduktene) inngår i bankenes utlansrelasjoner og i publikums valutasalgsrelasjon. Dessuten er bankenes utlån, fordelt på institusjonelle motakersektorer, viktige forklaringsvariable i realblokkens etterspørselsrelasjoner.

Konklusjon

Har resultatene fra arbeidet med forsøksversjonen Pilot svart til forventningene? Vi har høstet viktige erfaringer med hensyn til hva man med rimelighet kan vente å få til innenfor rammen av en simultan modell (jfr. de innledende merknader om hensikten med Pilot). Gjennom formuleringen av inntektsregnskapsblokken ser vi dessuten modelleringen av finansblokken i et nytt lys. Det omfattende dataarbeidet med inntektsregnskapet gir på pluss-siden et inngående kjennskap til hvor dataproblemene er størst. Dette har blant annet ledet til nye framstøt for å bedre korttidsstatistikken for offentlige sektorer; et område som inntil nå har ligget brakk.

En lærdom vi har kunnet trekke fra inntektsregnskapsblokken, er at det i prinsippet ikke er noe sted å stoppe med å skille mellom påløpte og betalte verdier i realblokken. Egentlig burde

vi konstruert et fullstendig nasjonalregnskap i betalte verdier, men her setter såvel datagrunnlaget som ressursinnsatsen grenser. Vi har derfor endt opp med å anta at sektorproduktene er like i påløpte og betalte verdier.

Pilot-modellens viktigste funksjon er likevel at den danner grunnlaget for et forskningsprogram som skal lede fram til kvartalsmodellen RIKMOD. Den ferdige modellen kan tenkes brukt for flere formål, hvorav de to viktigste er at den brukes som:

- en *prognosemodell* for å forutsi utviklingen i realøkonomien, eller
- et hjelpemiddel i den løpende vurderingen av økonomisk politikk, med særlig vekt på kredittpolitiske forhold.

Det er ingen motsetning mellom de to formålene, men vi vil i det videre arbeid prioritere det siste.

Referanser:

- Bøhn, H. (1982): «Importen i korttidsmodellen». Upublisert notat, 17.11.1982. Oslo: Norges Bank.
- Cappelen, Å., E. Garaas og S. Longva (1981): «MODAG – en modell for makroøkonomiske analyser». *Rapporter 81/30*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Cappelen, Å. og S. Longva (1984): «The effects of income settlements analyzed by the model MODAG A». Upublisert notat, 28.3.1984. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Fidjestøl, A. og H. Bøhn (1981): «Finansiell blokk av korttidsmodellen». Arbeidsnotat, 4.5.1981. Oslo: Norges Bank.
- Gronvik, G. (1984a): «Estimerte relasjoner i inntektsregnskapet i Pilot» (skrevet i samarbeid med Gro Anundskaas og Øyvind Eitheim). Arbeidsnotat, 10.8.1984. Oslo: Norges Bank.
- Gronvik, G. (1984b): «Publikums betalingsbalanse overfor utlandet». Upublisert notat, 23.7.1984. Oslo: Norges Bank.
- Hvidsten, V. (1982): «Makrokonsumfunksjonen». Upublisert notat, 23.7.1982. Oslo: Norges Bank.
- Hvidsten, V. (1984): «Real- og inntektsdata i Pilot». Arbeidsnotat, 16.8.1984. Oslo: Norges Bank.
- Isachsen, A.J. (1983): «A Quarterly Wage and Price Model». *Norges Banks Skriftserie Nr. 11*. Oslo: Norges Bank.
- Jansen, E.S. (1984): «Teknisk dokumentasjonsnotat for Pilot – en forsøksversjon av kvartalsmodellen RIKMOD». Arbeidsnotat, under utgivelse. Oslo: Norges Bank.
- Lorentsen, L.G. og D. King (1981): «The Jamaican Macro-Economic Planning Model: An Introduction». Upublisert notat, 4.12.1981. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Nymoen, R. (1983): «Bolinvesteringer. Makroanalyse av kvartalsvis boligbygging og -investering i Norge». Arbeidsnotat, 15.12.1983. Oslo: Norges Bank.
- Nymoen, R. (1984a): «Prisdannelse ved etterspørselsbestemt ledighet». Arbeidsnotat, 15.9.1984. Oslo: Norges Bank.
- Nymoen, R. (1984b): «Estimering av prisrelasjoner til Pilot». Arbeidsnotat, 1.10.1984. Oslo: Norges Bank.
- Prøsch, T. (1979): «KRØSUS I». Arbeidsnotat, 11.6.1979. Oslo: Norges Bank.

Har vår nåværende oppgjørsform spilt fallitt?

Direktør Hermod Skånlands foredrag på Norsk Institutt for Personaladministrasjons konferanse den 6. 9. 1984.

Oppgavene

Skal man forsøke å gi et svar på det spørsmålet som her er stilt, krever det at man først gjør klart hva man vil oppnå ved den oppgjørsform vi praktiserer. For systematikkens skyld kan vi skille mellom tre oppgaver.

Forhandlinger om arbeidsvilkår, lønn og andre inntekter er hovedoppgaven for våre organisasjoner. Det er organisasjonenes muligheter for å påvirke disse forhold som for de fleste gir medlemskapet verdi, og det er arbeidet med disse spørsmålene som gjør at det oppfattes som meningsfylt å ha tillitsverv. I alle fall under dagens forhold er disse forhandlingene en forutsetning for levende organisasjoner, og i den utstrekning man mener at organisasjonene er et verdifullt innslag i vårt samfunnsliv, vil systemet for inntektsfastsettelse tjene til å sette dem i stand til å fylle sin oppgave. La oss samle dette under stikkordet «*organisasjonsaktivitet*».

For det andre ser mange oppgjørene som et middel til å utjevne forskjeller i inntekt og arbeidsvilkår. Etter Stortingets beslutning i 1975 har for eksempel inntektsfastsettelsen i jordbruket tatt sikte på å heve gjennomsnittsinntekten til industriarbeidernivå. Landsorganisasjonen har brukt lønnsforhandlingene til å oppnå en garantert minsteinntekt i forhold til et gjennomsnitt, og også innenfor andre organisasjoner ser vi stadig tendenser til å ville løfte de laveste inntekter forholdsvis mer enn de høyere. «*Inntektsutjamning*» er en dekkende betegnelse for denne oppgaven.

For det tredje skal inntektsfastsettelsen helst skje slik at vårt relative kostnadsnivå i forhold til utlandet gjør det mulig å opprettholde full sysselsetting. Hvor stor ledighet man skal tillate innenfor kravet om full sysselsetting, er der

ingen klar definisjon på, men etter den offentlige debatt å dømme synes det som selv den internasjonalt sett lave ledighet som vi har i dag, ikke ansees forenlig med vårt sysselsettingskrav. Dette hensynet dekkes ved betegnelsen «*sysselsetting*».

Disse forskjellige oppgaver som vi tillegger systemet, er åpenbart uforenlige. Aktivt arbeid på ulike plan innenfor de enkelte organisasjoner for å bedre lønnsvilkårene kommer selvsagt i konflikt med ønsket om inntektsutjamning. Ofte vil det jo være de best organiserte som står sterkest på forhånd, som også har de beste muligheter for å sette igjennom krav om inntektstillegg.

Hensynet til organisasjonsaktivitet kan heller ikke godt forenes med hensynet til en tilfredsstillende sysselsetting i samfunnet generelt sett. Dette følger av at organisasjonene i høyden har muligheter for å påvirke sysselsettingen innenfor sitt eget avtaleområde, og det er ingen grunn til å vente at hva de hver for seg klarer å realisere innenfor de områder de har kontroll over, også skulle gi som resultat en optimal bruk av arbeidskraften i samfunnet som helhet. Dette skal vi få anledning til å komme tilbake til.

Ønsket om inntektsutjamning vil også måtte komme i konflikt med hensynet til sysselsettingen. Hadde den markedsmessig bestemte inntektsfordeling som var forenlig med full sysselsetting vært ansett for tilfredsstillende, ville det jo ikke vært noe behov for å forsøke å påvirke den ytterligere gjennom avtalesystemet. Hvis man derfor gjennom dette lykkes i å påvirke fordelingen, beveger man seg samtidig bort fra den fordeling som ga full sysselsetting. I en situasjon der det gjennomsnittlige lønnsnivå er så lavt at man står overfor en forholdsvis generell mangel på arbeidskraft, kan dette stille seg annerledes,

idet inntektsutjamningen da kan medføre sterkere strukturomlegninger enn det vi ellers ville ha fått. Problemet kan også til en viss grad omgås ved former for intern skattlegging innenfor organisasjonene, men erfaring viser at denne muligheten har sine nokså snevre grenser, og i alle fall vil vi da støte an mot hensynet til de enkelte gruppers frie forhandlingsrett.

Siden de krav som søkes oppfylt gjennom systemet for inntektsfastsettelse er inkonsistente, er det ikke mulig å bygge opp et system som tilfredsstillende alle de nevnte krav. For så vidt vil et hvilket som helst system ha spilt fallitt. Spørsmålet om våre oppgjørsformer har spilt fallitt lar seg bare besvare i forhold til en definert oppgave som systemet skal løse, eller i forhold til et ønsket kompromiss mellom løsningen av ulike oppgaver. I praksis er det naturligvis et slikt kompromiss vi har inngått, men uten å gjøre klart hva det egentlig inneholder. Siden selve kompromisset er uklart, er det ikke å forundres over at det også er uklart hva som i dag egentlig er vårt system for inntektsfastsettelse. Men la oss likevel forsøke oss på en beskrivelse.

Systemet

Det er vanlig å si at vårt system for inntektsoppgjør er basert på fri forhandlingsrett, men med statlig medvirkning og medansvar. En slik formulering er både uklar og selvmotsigende. Den statlige medvirkning, utenom der staten selv er part, vil forutsette inngrep i den frie forhandlingsrett, og graden av statlig medvirkning er helt avgjørende for hvordan systemet fungerer.

La oss derfor heller starte å slå fast at forhandlingsretten, med muligheter for å sette makt bak kravene, spiller en avgjørende rolle, og at denne forhandlingsretten er sterkt desentralisert. Denne desentralisering viser seg på forskjellige måter.

For det første har vi på arbeidstakersiden 10 selvstendige organisasjoner med minst 5000 medlemmer og ca. 20 med færre medlemmer. Riktignok er rundt 65-70% av de organiserte lønntakere tilsluttet LO, men når en tredjedel

står utenom, har ikke LO noen faktisk kontroll over lønnsutviklingen. Selv ikke en stor organisasjon kan tåle at mindre organisasjoner oppnår en lønnsutvikling som er nevneverdig bedre enn hva den selv oppnår.

For det andre er LO selv sterkt desentralisert. Dette vises tydelig i forholdet mellom den lønnsøkning som følger av sentrale forhandlinger, og den som er et resultat av forhandlinger på lokalt plan. Siden 1977 har bare ca. en tredjedel av samlet lønnsøkning vært bestemt ved tariffoppgjørene, mens de øvrige to tredjedeler har vært lønnsglidning. Når vi har forbundsvise oppgjør, er det for øvrig begrenset hvilken innflytelse den sentrale LO-ledelse kan utøve, og slike oppgjør betyr derfor i seg selv en desentralisering innenfor LO.

For det tredje vil også de tariffmessige tillegg i høy grad være bestemt av hva lokale forhandlinger har ført til siden forrige avtaleoppgjør. Dels vil lokale forhandlinger påvirke prisutviklingen som alltid vil være en viktig faktor i de mer sentrale forhandlinger, dels vil tariffoppgjørene ta sikte på å rette opp ulikheter som lønnsglidningen i den mellomliggende tid har skapt.

På arbeidstakersiden er det således ingen sentral instans som har herredømme over lønnsutviklingen. Like lite har man det på arbeidsgiversiden. Rett nok forsøker arbeidsgiverforeningen å trekke opp rammer og kan om nødvendig pålegge medlemsbedrifter en mulkt hvis de går utover rammene. Men for det første står ikke NAF sterkere på arbeidsgiversiden enn LO på lønntakersiden, og for det andre er de bøter som blir pålagt ikke større enn at medlemsbedrifter kan se seg tjent med å betale dem og for øvrig kjøre sitt eget løp.

Et annet trekk ved vårt system som ser ut til å få stigende betydning er konkurransen mellom organisasjonene. Innenfor LO/NAFs tradisjonelle tariffområde har vi i Norge stort sett vært spart for den ødeleggende oppsplitting mellom organisasjoner som man står overfor i for eksempel britisk næringsliv. Blant de yrkesgrupper som er i sterkest vekst, er imidlertid denne oppsplittingen et langt mer frem-

tredende trekk. Relativt små arbeidstakergrupper kan derfor stanse sin bedrift, og dersom de når fram med sine krav, vil andre grupper lett føle seg oppmuntret til å bruke samme metode.

Sammenliknet med andre land er det et særtrekk ved vårt system at statens muligheter for å gripe inn er forholdsvis store. For det første har vi en lovfestet meglingsinstitusjon som imidlertid mer har til oppgave å bidra til at partene kommer fram til en avtale, enn til at denne avtalen skal ha et bestemt økonomisk innhold. Programmerklæringer fra statens side om hva som er «forsvarlig» vil likevel nødvendigvis måtte få betydning for hvordan meglingsinstitusjonen opptrer. For det annet har vi en hevd-vunnen praksis for at det kan vedtas særskilt lov om tvungen voldgift når en konflikt vil innebære fare for liv og helse, eller særlig store samfunnsinteresser blir satt på spill. Dette kriteriet for når lønnsnemnd kan tas i bruk, må nødvendigvis være ubestemt og gjenstand for fortolkninger.

For det tredje har vi visse erfaringer med hensyn til økonomisk medvirkning fra statens side, enten gjennom «pakkeløsninger» eller skattelettelser. La oss se litt nærmere på hvordan disse ulike former for statlige inngrep virker på systemet.

I prinsippet er meglingsinstitusjonen i full harmoni med den frie forhandlingsrett. Egentlig styrker den forhandlingsretten for så vidt som den bidrar til å unngå konflikter som ville gi grunnlag for bruk av lønnsnemnd. På den annen side kan det ikke unngås at «blåpapiret» blir flittig brukt. Så mye som organisasjonene sammenligner seg med hverandre, vil noenlunde ensartede oppgjør gjennomgående ha lettest for å bli akseptert. Også tidspresset gjør det vanskelig med en sterkt individuell behandling.

Når meglingsinstitusjonen ikke lykkes i å få vedtatt en avtale, blir resultatet arbeidskonflikt. Med unntak for visse grupper av offentlig ansatte er streikeretten generell, og bønder og fiskere har en tilsvarende rett til å iverksette leveringsnektelse. Også selvstendig næringsdrivende som er i en forhandlingssituasjon, kan gå til kollektiv aksjon ved å stenge sine dører.

Denne formelle likhet dekker imidlertid over betydelige reelle forskjeller med hensyn til hva streikeretten betyr.

I konkurranseutsatte næringer kan så vel konflikten som den lønnsøkning som oppnås ved hjelp av konflikten, true arbeidsplassene, og for bedriften kan konflikten true fremtidige markeder. Det ligger derfor et press på partene til å unngå en konflikt i tillegg til det press som alltid vil ligge der, på grunn av inntektsbortfallet under selve konflikten. Som jeg skal komme tilbake til, skal man ikke overvurdere betydningen av dette, men presset er i alle fall til stede. Fordi de varer og tjenester som produseres, også kan leveres fra utlandet, blir heller ikke publikum alt for sterkt rammet av konflikten. Som oftest vil derfor myndighetene ikke ha noen grunn til å gripe til lønnsnemnd, men der finnes unntak. Både styrmennene og ansatte i oljevirk-somheten har gjentatte ganger fått sine oppgjør avgjort ved lønnsnemnd, selv om de næringer de arbeider i, skulle høre til de konkurranseutsatte. For styrmennenes vedkommende er begrunnelsen at en arbeidsnedleggelse fra deres side også vil ramme de andre som arbeider ombord på skipene, og som er mange ganger flere enn styrmennene. Overfor ansatte i oljevirk-somheten har begrunnelsen vært hensynet til statens inntekter og kanskje også en viss frykt for manglende motivasjon til å stå imot fra oljeselskaperens side.

I skjermet virksomhet som møter liten eller ingen konkurranse fra utlandet, blir virkningen av en konflikt langt mer følbart for publikum. Samtidig er risikoen for tap av arbeidsplasser gjennom konflikten og dens resultat vesentlig mindre og kanskje også undervurdert. Likevel har man også her tålt nokså langvarige konflikter før lønnsnemnd er tatt i bruk. Muligheten for at lønnsnemnd blir brukt kan likevel bremse på lysten til å gå i konflikt, og den påvirker gjennomføringen av konflikten. For organisasjonen blir det en balansegang mellom å gjøre konflikten så virkningsfull at motparten blir presset, men ikke så virkningsfull at staten griper til lønnsnemnd. Men dette kontrolleres ikke av arbeidstakerne alene. Arbeidsgiveren kan også

utvide konflikten på en slik måte at lønnsnemnd blir tvunget fram. Vi kjenner anklagene om at det er dette som blir gjort, og vi kjenner forsveringen av at man har noe slikt i tankene. Alt dette er forhold som nok gjør det lite fristende, i alle fall for ledelsen i organisasjonene, å gå ut i konflikt. Når først en konflikt innenfor skjermede bransjer er avgjort ved lønnsnemnd, vil andre vite at de neppe oppnår særlig mer, og kjennelsen vil derfor lett danne mønster for andre avtaler. Muligheten for lønnsnemnd er på denne måten et sentralt element i vårt oppgjørssystem, også om den ikke blir brukt.

De forhold som gjelder generelt innenfor skjermede næringer gjør seg i enda sterkere grad gjeldende innenfor offentlig virksomhet, hvor det er staten som er forhandlingsmotpart, i realiteten også for de kommunalt ansatte. Men staten må også spille andre roller enn arbeidsgiverens. For det første er det staten selv som er ansvarlig for at ikke samfunnslivet lammes ved en konflikt. Det er med andre ord arbeidsgiveren selv som kan bruke lovgivningen for å bringe konflikten til opphør. For det andre har staten et ansvar for den alminnelige økonomiske utvikling og kan derfor ikke stille seg likegyldig til hvilken kostnadsøkning inntektsoppgjøret resulterer i. Dette ansvaret må nødvendigvis virke inn på hvordan staten kan opptre som arbeidsgiver. Da oppjøret for offentlig ansatte i år havnet i lønnsnemnd, var der sterke protester mot denne statens «dobbelrolle». Den er imidlertid et faktum som det ikke nytter å protestere seg vekk fra. Staten kan ikke følge et prinsipp om at den venstre hånden ikke skal vite hva den høyre gjør.

De pakkøløsninger som vi hadde i 1970-årene var forsøk på å påvirke systemet i retning av mindre nominelle lønnstillegg. Forutsetningen for at dette skulle kunne oppnås, var en sterk sentralisering av oppgjørene. Det var vel ikke minst på dette punkt det sviktet, og «pakkene» ble uhyre kostbare for staten, samtidig som det lønnstakerne gav avkall på i sentrale oppgjør, så ut til å bli tatt igjen i de lokale. Om dette var forsøk som det kanskje var verdt å

gjøre, frister det derfor ikke til gjentak. Den nåværende regjering har forsøkt å dempe lønnsøkningen gjennom skattelettelser gitt på forhånd, og i de sentrale oppgjør ser det ut til at dette har lyktes i større grad enn hva i alle fall jeg personlig hadde ventet. Svakheten er igjen at man neppe påvirker de lokale oppgjør der det meste skjer. Dessuten er det selvsagt en grense for hvor mange ganger dette virkemidlet kan brukes under opprettholdelse av en forsvarlig balanse i samfunnsøkonomien.

Hvordan løser systemet oppgavene?

Denne beskrivelsen av systemet viser at det langt fra består av bare frie forhandlinger, og at det er bygget inn en rekke kompromisser mellom de oppgaver som systemet forutsettes å skulle ivareta. Systemet er heller ikke fast og uforanderlig, men avhengig av skiftinger så vel i organisasjonenes adferd som i statens holdning. Hvordan ivaretar så dette systemet de oppgaver jeg presenterte innledningsvis? Selv om systemet inneholder en rekke inngrep overfor en rendyrket fri forhandlingsrett, er hensynet til organisasjonsaktiviteten i alle fall så pass godt ivare tatt at det store flertall av inntektstakere ser seg tjent med å stå tilsluttet en interesseorganisasjon. Kanskje folk ikke er så interessert i å gå på møter som organisasjonenes tillitsmenn gjerne så, men dette ser ikke ut til å være noen hindring for at apparatet skal fungere. For en som står litt på utsiden av organisasjonene, synes i det hele tatt hensynet til organisasjonsaktiviteten å være rimelig bra ivare tatt.

Det kontinuerlige press de fleste organisasjoner øver i retning av lønnsutjamning, kan tyde på at det oppnås noe også på dette området. Presset er jo nemlig en indikasjon på at markeds-kreftene trekker i retning av sterkere differensiering, og da må den utjamning som faktisk er gjennomført, være et resultat av organisasjonenes virksomhet. Selv om noen mener at utjamningen skulle ha gått enda lengre, er meningene om dette antakelig nokså delte. En gallupundersøkelse, som riktignok skriver seg fra 1980, tyder på at folk er rimelig fornøyd med

den inntektsfordeling vi har, og at det er omtrent like mange som mener at vi har gått for langt, som at vi bør gå lengre. I sum bør man ha lov til å si at hensynet til inntektsutjamningen er ivaretatt på en rimelig bra måte.

Hva så med sysselsettingen? Vi må da først slå fast at systemet ikke er bygget opp for å ivareta hensynet til sysselsettingen, men for å ivareta gruppeinteresser. Hensynet til sysselsettingen for gruppens egne medlemmer spiller utvilsomt en rolle, men kanskje ikke så avgjørende som man umiddelbart skulle være tilbøyelig til å tro. Når det skal tas standpunkt til en avtale, vil jo de fleste saken gjelder, regne med at deres egen jobb ikke avhenger av avtalens innhold, og avtaler vedtas eller forkastes med alminnelig flertall. I landsmålestokk trues ikke sysselsettingen så mye av at bedrifter innstiller og ansatte blir sagt opp som av at det ikke er nye jobber åpne for de som kommer inn i arbeidsmarkedet. Noe av det mest paradoksale ved systemet er at disse nye, som aller mest har sin fremtid knyttet til avtalenes innhold, i det hele tatt ikke er med i beslutningsprosessen. I de begrunnelser som gis for fremsatte krav, er det da også uhyre sjelden man ser overveielser om sysselsettingen trukket inn. Den helt dominerende begrunnelse er andre gruppers lønnsnivå og opprettholdelse av kjøpekraften.

Med et slikt system kunne det lett gå riktig galt. Heldigvis utnyttes ikke de muligheter som systemet innebærer til å presse nominelt lønnsnivå oppover, slik organisasjonene teoretisk kunne, om de var tilstrekkelig kampglade. Men det presses så pass mye at vårt kostnadsnivå, regnet i nasjonal valuta, årlig stiger med 2–3% mer enn i andre land som har tilsvarende system, men som holder det i sjakk ved en langt høyere ledighet. Denne tendensen er ikke ny. Den har gjort seg gjeldende helt siden midten av 1960-årene. Fra og med 1978 har den svikt i konkurranseevnen som dette isolert sett fører til, mer eller mindre regelmessig vært korrigeret ved hjelp av kronenedskrivning, foruten at systemet var suspendert i 15 måneder.

Også på andre måter er systemet lite sysselsettingsfremmende. Mangelen på lønnsdiffe-

rensiering skyver ut de som er minst produktive, så vel blant bedrifter som blant lønnstakere. Sterk beskyttelse av de som allerede er ansatt, øker risikoen ved å ta inn nye folk og gjør derfor situasjonen vanskeligere for dem som står utenfor. Systemet er i det hele tatt tilpasset en situasjon der full sysselsetting tas som gitt og er derfor lite egnet til å møte en situasjon der det er sysselsettingen selv som er problemet.

Jeg håper vi nå er kommet så langt at man ikke blir berømt for personlig mot når man peker på slike svakheter og de konflikter mellom ulike verdier som systemet innebærer.

Kan systemet virke bedre?

Hvis vi da erkjenner at systemet i dag ikke er egnet til å ivareta sysselsettingen, blir det første spørsmålet om vi kan få det til å virke bedre uten store inngrep. En av de mest kunnskapsrike forsvarene av systemet, Preben Munthe, sier i en artikkel i Aftenposten at vi må «skape forståelse for at lavere nominelle lønnstillegg kan gavne oss alle». Men de som tar beslutninger er slett ikke opptatt av å «gavne oss alle», men å gavne seg selv og sin egen gruppe. Det er derfor de har organisert seg. De blir ikke selv noe bedre stilt ved å være tilbakeholdne, og de har ingen som helst garanti – knapt nok en rimelig forventning – om at deres eventuelle gode eksempel blir fulgt av andre. For en tid, og særlig i krisesituasjoner, kan man nok få folk til å handle mot sine egne interesser. Men en politikk som skal vare og gjelde under normale forhold, kan ikke basere seg på det.

Selv har jeg vært en tilhenger av å la systemet virke innenfor de konkurranseutsatte næringer, men at man samtidig skulle føle seg ganske fri til å gripe inn med offentlige lønnsreguleringer i den ene eller den annen form i skjermede sektorer. Egil Bakke har fulgt dette opp. Jeg er imidlertid blitt mer i tvil etter å ha sett hvordan det også i konkurranseutsatte bedrifter blir kjempet for lønnstillegg som over noen tid åpenbart må true arbeidsplassene og enda mer bedriftenes muligheter for fremtidig ekspansjon.

En tredje mulighet er å la systemet virke, men holde en så stram etterspørsel at kostnadsstigningen holdes i sjakk. De land som har valgt denne linjen, har i dag en ledighet som stort sett ligger fra 6–7 opp til 15–16%, med et gjennomsnitt i Vest-Europa på 11–12. Vi har neppe mindre stivheter i arbeidsmarkedet enn hva som er typisk for disse, og det er derfor liten grunn til å vente at vi skulle plassere oss i den nedre delen av intervallet. Denne linjen er altså ikke forenlig med det hensyn til sysselsettingen som det var oppgaven å ivareta.

Så har vi den mest populære løsningen, nemlig å la systemet virke og ivareta hensynet til sysselsettingen ved hjelp av andre lands penger. Dette går for en stund, men det er nokså åpenbart at det er grenser for hvor lenge andre land vil stille sine penger til rådighet. Dessuten gjør de det i alle fall ikke gratis, og i dag er det langt dyrere å bruke andre lands penger enn det var i 1970-årene. Nå vil vel noen innvende at det er søkt å snakke om andre lands penger når vi selv har svulmende valutabeholdninger. Det kan da være grunn til å minne om at dette har vi delvis fordi staten i 1978–79 presset kommuner og statsbanker ut på de internasjonale lånemarkeder for å kunne dekke sitt eget finansieringsbehov på det innenlandske. Uten dette ville staten fortsatt hatt en betydelig nettogjeld overfor utlandet. Norge er fremdeles, og vil i mange år fremover fortsette å være, en netto skyldnarnasjon, også om vi ser bort fra oljesektoren.

Det er også en mulighet å la systemet virke og devaluere seg til den konkurransevne man trenger. Dette kan gå så lenge man aksepterer de realøkonomiske virkningene av devalueringene uten å stille krav om at de blir kompensert. Men dersom det går på denne måten, er det på bekostning av en sterkere inflasjon og et høyere rentenivå enn hva vi ville hatt med et system som ga mindre nominelle inntektstillegg. Dessuten er forutsetningen om at det ikke på den ene eller andre måten blir krevd kompensasjon for den prisstigning devalueringene ville gi, antakelig i det lange løp en overoptimistisk forutsetning.

Av de tre oppgaver som vi startet med å presisere, er det altså hensynet til sysselsettingen som systemet ikke er i stand til å ivareta. Til gjengjeld vil mange mene at dette er den mest sentrale oppgaven. I alle fall forsikres det stadig om at dette må være en «overordnet» oppgave. Vi bør heller ikke tvile på at de som uttrykker seg slik, i og for seg mener det, men kanskje mer med hjertet enn med hjernen. Man tar nemlig ikke noe standpunkt til overfor hva denne oppgaven er overordnet. Verken organisasjonsaktivitet eller inntektsfordeling blir pekt på som underordnede oppgaver. Skjønt, rett skal være rett, fordelingshensyn er man kanskje villig til å sette til side så lenge ikke ens egen gruppe blir berørt.

Presser man riktig hardt, vil man kanskje få til svar at sysselsettingen må være overordnet hensynet til inflasjonsbekjempelse og utenriksøkonomien. Men dette er ikke målsettinger på linje med full sysselsetting. Så vel konkurransevne som utenriksøkonomisk balanse er *forutsetninger* for en vellykket sysselsettingspolitikk på noe lengre sikt. En målsetting kan ikke prioriteres på bekostning av sine egne forutsetninger.

Forutsetninger for et alternativt system

Jeg skal ikke her sette meg den oppgave å skissere et system som faktisk ville kunne ivareta hensynet til sysselsettingen. I stedet skal jeg nøye meg med å peke på enkelte betingelser som må være til stede for at et slikt system skal kunne etableres.

For det første må det vinnes forståelse for at staten under dagens forhold ikke kan sørge for full sysselsetting. Dette vil gjelde uansett hvilken politisk konstellasjon som sitter med regjeringsmakt, så lenge staten ikke rår over andre virkemidler enn de som i dag står til rådighet. Ved å øke etterspørselen gjennom finans- og kredittpolitiske tiltak, kan staten skyve problemet fremover i tid, men både teori og erfaring tilsier at man dermed heller gjør problemet større enn mindre.

Litt enkel tenkning omkring problemet uten binding av politiske slagord skulle gjøre dette

nokså lett å forstå. Vi vet at etterspørselen etter en vare eller en tjeneste bestemmes av samlet etterspørsel og dens relative pris. Dette gjelder også for etterspørselen etter arbeidskraft. Den samlede etterspørsel i samfunnet kan ikke varig overstige verdien av landets egen produksjon siden det ikke er noen som i lengden vil finansiere en slik differanse for oss. Staten kan derfor ikke bestemme etterspørselen utover den nevnte mulighet for tidsforskyvning. Skulle staten kunne sikre sysselsettingen, måtte den kunne bestemme realprisen på arbeidskraft. Det er dette man sikter mot ved en inntektspolitikk, men noen slik politikk har man som kjent ikke lykkes i å etablere.

At staten ikke har virkemidler til å sikre full sysselsetting, er ikke til hinder for at den ved sin egen politikk kan svekke sysselsettingen, for eksempel ved å gjøre arbeidskraften for kostbar. Formålet med dette kan være å finansiere gode formål, så som økte trygdeytelser. Motkreftene mot slike tiltak vil derfor være svake. Men er dette først gjort, er ikke prosessen lett reversibel. I praksis har staten knapt noen annen mulighet for å redusere realprisen på arbeidskraft, enn devaluering, og begrensningene på dette virkemidlet har vi diskutert tidligere.

Først hvis det blir erkjent og godtatt at staten ikke kan ha ansvaret for sysselsettingen, vil andre krefter i samfunnet føle det nødvendige press på seg til å legge større vekt på dette hen-

synet. Det er likevel for enkelt å si at dersom ansvaret ikke ligger hos staten, må det ligge hos organisasjonene. Hver for seg har nemlig heller ikke organisasjonene virkemidler til å kunne sikre sysselsettingsnivået. Vi har i det hele tatt så veldig lett for å kreve at noen, fortrinnsvis andre enn oss selv, skal ha ansvaret. Men det forhold vi står overfor, er at vi selv har bygget opp et system hvor ingen har de nødvendige virkemidler til å kunne ta et samlet ansvar.

Derfor er den andre betingelsen at det må vinnes aksept for at hvis noen skal ha et sentralt ansvar – det være seg staten eller organisasjonene – må disse «noen» også kunne treffe sentrale beslutninger. Dette innebærer i praksis en sentralisering av beslutningsmyndigheten i spørsmål som angår våre personlige inntekter.

For det tredje må denne beslutningsmyndigheten utøves på en slik måte at hensynet til sysselsettingen virkelig er prioritert foran andre hensyn, og da først og fremst de fordelingsmessige. Disse bør kunne ivaretas gjennom det mektige apparat av skatter og stønader vi har bygget opp.

Er disse tre forhold erkjent, kan vi begynne å bygge et system som tar vare på sysselsettingen. I detaljene er det mange måter det kan gjøres på, men jeg tror likevel den oppgaven vil være forholdsvis lett sammenlignet med å vinne aksept for den erkjennelse som er en forutsetning for at det i det hele tatt skal ha noen hensikt å forsøke.

Oversikt over gjeldende kredittpolitiske bestemmelser i henhold til kredittloven av 25. juni 1965

§§ 4– 6	Likviditetsreserver
§ 8	Tilleggsreserver
§§ 9–10	Plasseringsplikt
§ 11	Oppgaveplikt
§ 12	Utlånsregulering for private finansieringsselskaper og skadeforsikringselskaper
§ 13	Oppgaveplikt over rente- og provisjonssatser
§ 15	Utstedelse av ihendehaverobligasjoner Godkjenning av låneopptak hvor flere långivere deltar

Norges Banks diskonto: 8% fra 6. juni 1983

Oppstillingen på de følgende sider har bare til formål å gi en oversikt over gjeldende kredittpolitiske bestemmelser. All praktisk anvendelse av bestemmelsene bør skje på grunnlag av rundskrivene fra Norges Bank. Listen er ajourført pr. 14. september 1984.

Kredittlovens §§4–6. Likviditetsresever for banker og finansieringsselskaper

Primære likviditetsreserver

	Primærresever i prosent av beregningsgrunnlaget ¹⁾		Resolusjon
	Sør-Norge	Nord-Norge	
<i>Sparebanker</i>	10	0	1984–08–31
<i>Forretningsbanker</i>	10	0	1984–08–31
<i>Private finansieringsselskaper</i>	7	0	1984–06–22

1) Beregningsgrunnlaget:

Sum eiendeler (kode 191)	– Forfalte renter og andre inntekter (kode 1721)
– Valutainnskudd (kode 115 1241 – 1242 – 1243), hode 03	– Opptjente, ikke forfalte renter på utlån (kode 17221)
– Valutalån etter lisens (kode 169), hode 03	– Opptjente, ikke forfalte andre renter (kode 17222)
– Utlån i norske kroner til oljevirksomhet (kode 168) hode 01	– Opptjente, ikke forfalte andre inntekter (kode 17223)
– Obligasjonslån i norske kroner for finansiering av oljevirksomhet (kode 14138)	– Betalte, ikke påløpne renter (kode 17231)
– Utgifter (kode 19)	– Betalte, ikke påløpne andre utgifter (kode 17232)
– PSV-grunnlån (kode 1662)	= Beregningsgrunnlag (ved utgangen av måneden)
– En bloc-avskrivninger (kode 262)		
– Oppskrivning av fast eiendom (kode 277)		
– PSV-topplån (kode 155) hode 02, skjema 02		

Beregningsgrunnlag for finansieringsselskapene:

Leasing og faktoringutlån til sektorene 03,14–20 iflg. skjema 104.

Kredittlovens §8. Tilleggsreserver for banker

Tilleggsreserve

Opphevet

Resolusjon: 1983–12–23

Kredittlovens §§9–10. Plasseringsplikt for banker, livsforsikringsselskaper, pensjonskasser og -fond

Plasseringsplikt

	Utgangspunkt for beregning av forvaltningskapital	Plasserings- plikt	Tillatt reduksjon	Resolusjon
<i>Forretnings- og sparebanker¹⁾</i>				
i Sør-Norge		0%	0%	} 1983–12–23
i Nord-Norge		0%	0%	
Bankene pålegges likevel minst å opprettholde den pliktige aksje- og obligasjonsbeholdningen ved utgangen av 1983.				
Dersom faktisk obligasjonsbeholdning er under 60% av forvaltningskapitalen:				
<i>Livsforsikringsselskaper, private og kommunale pensjonskasser og -fond</i>				
med forvaltningskapital over 5 mill. kroner				
i Sør-Norge } i Nord-Norge }	September 1983	30% 15%	30% 15%	} 1983–12–23

Oppgjørstidspunkt:

Forretnings- og sparebanker: To-månedersperioder (utgangen av februar, april osv.)

Øvrige: Kvartalsvis.

Den tilpliktete økning i obligasjonsbeholdningen beregnes med utgangspunkt i den *pliktige* obligasjonsbeholdning ved utgangen av desember 1983.

¹⁾ Beregningsgrunnlaget, se §§ 4–6.

Ved kgl. resolusjon av 21. mars 1980 er det bestemt at aksjer kan sidestilles med obligasjoner ved oppfylling av plasseringsplikten.

Aksjer i kredittinstitusjoner eller datterselskaper av kredittinstitusjoner, aksjer i selskaper som har til formål å eie eller utnytte fast eiendom, og aksjer i selskaper som har direkte tilknytning til driften av kredittinstitusjoner, kan ikke medregnes.

Kredittlovens § 11. Oppgaveplikt for private finansieringsselskaper, livs- og skadeforsikringsselskaper

Oppgaveplikt

for <i>private finansieringsselskaper</i>	Diverse oppgaver ¹⁾ Lånegarantier	Finansdepartementets bestemmelse 1966–03–15 Finansdepartementets bestemmelse 1984–03–23
for <i>livsforsikringsselskaper</i>	Diverse oppgaver	Finansdepartementets bestemmelse 1972–08–10
for <i>skadeforsikringsselskaper</i>	Diverse oppgaver Lånegarantier	Finansdepartementets bestemmelse 1972–08–10 Finansdepartementets bestemmelse 1984–03–23

¹⁾ Fra og med juni 1984 skal alle finansieringsselskaper sende inn skjema 104 hver måned.

Kredittlovens §12. Utlånsregulering for private finansieringsselskaper og skadeforsikringselskaper

Utlånsregulering

	Resolusjon
For <i>private finansieringsselskaper</i> som ved kontrolltidspunktet har utlån ¹⁾ over 10 mill. kroner: Utlån skal ved utgangen av 3. og 4. kvartal 1984 ikke være høyere enn: 8% over faktiske utlån til andre formål enn leasing og factoring 12 måneder tidligere eller: 8% over faktiske utlån til andre formål enn leasing og factoring 31. desember 1983.	1984-06-22
For <i>skadeforsikringselskaper</i> med <i>utlån</i> ²⁾ over 10 mill. kroner: Utlån kan fram til utgangen av 2. halvår 1984 økes med: a) 4% av det laveste av faktiske og tillatte utlån ved utgangen av 1983 og i tillegg b) 25% av økningen i premieinntekt for egen regning fra gjennomsnittet for årene 1979 og 1980 til gjennomsnittet for årene 1981 og 1982, men ikke ut over det firedobbelte av det som er fastsatt under a). Selskaper med negativ premievekst kan øke sine utlån i samsvar med punkt a).	1984-06-22

¹⁾ Utlån til leasing, factoring, andre kredittinstitusjoner og til utlandet regnes ikke med. Hvis et selskaps faktiske utlån har oversteget tillatte utlån ved kontrolltidspunktene i 1983, skal tillatte utlån legges til grunn for beregning av selskapets tillatte utlån ved kontrolltidspunktene i 1984.

²⁾ Utlån til statsforvaltningen, til andre kredittinstitusjoner og til utlandet regnes ikke med. Dersom de faktiske utlån 31. desember 1983 overstiger det tillatte utlånsnivå, skal det tillatte utlånsnivå 31. desember 1983 danne utgangspunkt for beregning av utlånsrammen.

Oppgaveplikt

Forretnings- og sparebanker, livs- og skadeforsikrings-selskaper samt kreditt- og hypotekforeninger har oppgaveplikt til Norges Bank over hvilke rente- og provisjonssatser som nyttes ved inn- og utlån. Oppgaveplikten for disse institusjoner omfatter også melding til Norges Bank om enhver *endring* av de rente- og provisjonssatser som blir nyttet.

Finansdepartementets forskrift av 6. juli 1965, rundskriv av 15. juli 1965 fra Norges Bank.

Oppgaveplikten ble ved Finansdepartementets bestemmelse av 23. mars 1966 utvidet til også å gjelde private finansieringsselskaper.

Emisjonsregulering

Med hjemmel i lov av 25. juni 1965 nr. 2 om adgang til regulering av penge- og kredittforholdene har Finansdepartementet 10. februar 1983 fastsatt nye forskrifter for obligasjonsmarkedet.

Forskriftene er i sin helhet referert i Norges Banks rundskriv nr. 10/14. februar 1983.

Nedenfor følger enkelte hovedbestemmelser:

§1 Obligasjonslån kan utstedes til valutainnledninger uten forhåndssamtykke av Finansdepartementet hvis lånebeløpet utgjør 25 mill. kroner eller mer og legges ut til offentlig tegning.

For prosjekter som delfinansieres over obligasjonsmarkedet, er det investeringskostnadene som kan delfinansieres.

§2 Lån mot utstedelse av konvertible obligasjoner kan tas opp uten samtykke av Finansdepartementet selv om lånebeløpet er mindre enn 25 mill. kroner.

§4 Samtykke kreves av Finansdepartementet når:

- lånet skal finansiere boliger eller når boliger stilles som pant,
- lånet skal finansiere bygg, unntatt industribygg, som er ferdigbygget før 1. januar 1980,
- lånet skal finansiere oljeleting, oljeproduksjon eller virksomhet som har sammenheng med dette,
- lånet skal finansiere skip, fiskebåter eller bore-rigger,
- lånet skal finansiere kommunale bedrifter eller foretak med kommunale eierinteresser, eller når lånet skal nyttes av en kommune,
- lånet skal finansiere prosjekter som er helt eller delvis garantert av en kommune eller et kommunalt foretak,
- lånet skal finansiere prosjekter som er garantert av staten.

Lån til vernede bedrifter og ideelle organisasjoner er unntatt fra bestemmelsene i §4, pkt. 5, 6 og 7.

§9 Det settes en maksimal grense for det enkelte låneopptak på obligasjonsmarkedet til 300 mill. kroner. Samme låntaker kan ikke ta opp lån på obligasjonsmarkedet med mindre enn seks måneders mellomrom. Begrensningene på 300 mill. kroner og seks måneder gjelder ikke for kredittforetakene eller når det er gitt emisjonstillatelse etter §4.

§10 Ved opptak av ihendehaverobligasjonslån og ved utlån fra kredittforetak som skal nyttes til næringsvirksomhet, forutsettes det at avdragstiden ikke settes lengre enn prosjektene tekniske/økonomiske levetid.

Tabeller

1.	Norges Banks balanse	15.	Sparebankenes utlån til publikum
2.	Spesifikasjon av Norges Banks innenlandske utlån	16.	Sparebanker. Utlån og innskudd fordelt på publikumssektorer
3.	Spesifikasjon av innenlandske folioinnskudd i Norges Bank	17.	Sparebankenes utlån fordelt på næringer
4.	Internasjonale reserver og andre valutabeholdninger	18.	Sparebanker. Utlån til publikum fordelt på utlånsarter. Bevilgede og disponerte lån
5.	Utenriksregnskap for Norge	19.	Sparebankenes likviditet
6.	Salgskurser for en del valutaer notert på Oslo Børs	20.	Balanse for statsbanker
7a.	Bankenes kronelikviditet	21.	Balanse for private finansieringsselskaper
7b.	Bankenes valutalikviditet	22.	Balanse for private kredittforetak
8.	Forretningsbankenes balanse	23a.	Balanseutdrag for livsforsikrings-selskaper
9.	Forretningsbankenes utlån til publikum	23b.	Balanseutdrag for private- og komm. pensj.kasser og fond
10.	Forretningsbanker. Utlån og innskudd fordelt på publikums-sektorer	24.	Balanseutdrag for skadeforsikrings-selskaper
11.	Forretningsbankenes utlån fordelt på næringer	25.	Beholdning av norske ihendehaver-obligasjoner fordelt på långivere
12.	Forretningsbanker. Utlån til publikum fordelt på utlånsarter. Bevilgede og disponerte lån	26.	Kreditttilførsel til private og kommuner
13.	Forretningsbankenes likviditet	27.	Garantier for lån fra/til publikum
14.	Sparebankenes balanse	28a.	Endringer i publikums likviditet

28b. Sammensetningen av publikums likviditet 29. Utvalgte økonomiske indikatorer 30. Forretningsbanker. Rente- og provisjonssatser på nye utlån i norske kroner 31. Sparebanker. Rente- og provisjonssatser på nye utlån i norske kroner 32. Forretningsbanker. Rentesatser på nye bankinnskudd fra kunder i norske kroner 33. Sparebanker. Rentesatser på nye bankinnskudd fra kunder i norske kroner 34. Kortsiktige rentesatser 35. Livsforsikringsselskaper. Gjennomsnittlige rentesatser etter utlånsform pr. utgangen av året	36. Gjennomsnittlige rente- og provisjonssatser på disponerte utlån i norske kroner pr. utgangen av året 37. Forretningsbankenes utlån etter utlånsform og rentesats inkl. løpende provisjoner 38. Sparebankenes utlån etter utlånsform og rentesats inkl. løpende provisjoner 39. Rente- og kredittprovisjonsinntekter i prosent av midlere trukne utlån til norske låntakere 40. Renteutgifter i prosent av midlere innskudd fra norske kunder

Standard tegn:

- . Tall kan ikke forekomme
- .. Oppgave mangler
- Null
- 0 } Mindre enn en halv av den
- 0,0 } brukte enhet

Tabell 1. Norges Banks balanse (Mill. kroner)

	30/6 1983	30/9 1983	31/12 1983	31/3 1984	30/6 1984	31/8 1984
Internasjonale reserver	46822	44283	51272	51289	64571	65281
Innskudd i norske banker	1247	1360	1402	1401	1192	1199
Norske statskasseveksler	1281	2778	6958	6291	472	453
Norske ihendehaverobligasjoner	3413	3399	4885	6879	8776	8085
Innenlandske utlån	13067	9605	3653	3127	1525	4087
Andre innenlandske fordringer etc.	505	1043	621	586	477	569
Andre fordringer på utlandet	806	890	2434	2366	2235	2259
Diverse reguleringer	2	—	—	—	—	—
Utgifter	581	809	—	607	1421	2022
Fordringer i alt	67724	64167	71225	72546	80669	83955
Sedler og mynt i omlop	21279	22376	23014	21716	22364	21824
Innenlandske folioinnskudd	15547	6645	21790	21370	29546	28774
Norges Banks markedspapir	—	2462	1456	3007	—	2819
Skattefrie fondsavsetninger	721	709	686	1114	1372	1352
Utenlandske kroneinnskudd m.v.	277	256	620	275	275	265
Annen gjeld til utlandet	829	901	2455	2354	2208	2230
Annen innenlandsk gjeld	505	517	158	390	1099	1463
Motverdi av SDR i IMF	1305	1305	1353	1353	1353	1353
Aksjekapital, fond etc.	23982	23916	19693	19551	19449	19378
Diverse reguleringer	—	267	—	104	284	66
Inntekter	3279	4813	—	1312	2719	4431
Gjeld og egenkapital i alt	67724	64167	71225	72546	80669	83955

Kilde: Norges Bank.

Tabell 2. Spesifikasjon av Norges Banks innenlandske utlån (Mill. kroner)¹⁾

	30/6 1983	30/9 1983	31/12 1983	31/3 1984	30/6 1984	31/8 1984
Statsforvaltningen	8500	8763	—	—	—	—
Forretningsbanker	3048	165	1648	1620	525	2172
Herav:						
A-lån (inkl. buffertransjen)	2388	2	1420	1491	295	2097
Betingede lån (B-lån)	619	110	—	—	—	—
Lån på særvilkår (S-lån)	41	53	228	129	230	75
Sparebanker	1034	191	1573	1076	561	1469
Herav:						
A-lån (inkl. buffertransjen)	997	153	1533	1033	548	1456
Betingede lån (B-lån)	5	—	—	—	—	—
Lån på særvilkår (S-lån)	32	38	40	43	13	13
Private finansieringsselskaper	56	59	55	55	57	51
Næringsliv og privatpersoner	429	427	377	377	382	395
Herav:						
Statsgaranterte fiskelån	156	149	147	152	152	162
I alt	13067	9605	3653	3127	1525	4087

1) Tallene kan avvike noe fra tilsvarende tall i Norges Banks balanse.

Kilde: Norges Bank.

Tabell 3. Spesifikasjon av innenlandske folioinnskudd i Norges Bank (Mill. kroner)

	30/6 1983	30/9 1983	31/12 1983	31/3 1984	30/6 1984	31/8 1984
Statskassen	11 766	2 944	17 446	17 184	24 574	24 130
Statens regnskapsforere	2 037	1 663	1 829	2 329	2 419	2 410
Annen offentlig forvaltning	73	158	174	159	736	189
Forretningsbanker	44	128	245	107	44	81
Sparebanker	168	573	512	314	101	97
Statsbanker	427	239	329	272	585	256
Andre finansinstitusjoner	45	132	114	135	114	116
Postverket (inkl. Postgiro)	542	411	496	457	604	1 144
Andre statsforetak	395	351	574	373	312	305
Andre innenlandske sektorer	50	46	71	41	57	46
I alt	15 547	6 645	21 790	21 370	29 546	28 774
Herav:						
Statens og andre offentlige konti ifølge tidligere balanseoppstilling	15 240	5 766	20 848	20 773	29 230	28 434

Kilde: Norges Bank.

Tabell 4. Internasjonale reserver og andre valutabeholdninger (Mill. kroner)

	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983	31/12 1983	31/3 1984	31/5 1984
Norges Banks internasjonale reserver netto (a-b)	41 536	46 402	43 895	50 510	50 926	59 500
a) Offisielle internasjonale reserver	41 884	46 811	44 273	51 263	51 279	59 807
Herav:						
Gull ¹⁾	285	285	285	285	285	285
Reserveposisjon i IMF	2 711	2 749	2 665	3 315	3 360	3 439
Lån til IMF	18	—	—	—	—	—
Spesielle trekkrettigheter i IMF	2 224	2 419	2 668	2 074	2 185	2 328
Bankinnskudd i utlandet og utenlandske verdipapirer	36 646	41 358	38 655	45 589	45 449	53 755
b) Utenlandske kroneinnskudd i Norges Bank	348	409	378	753	353	307
Herav:						
Banker	137	132	122	133	77	22
Andre innskytere	211	277	256	620	276	285
Forretnings- og sparebankers valutabeholdninger netto (a-b)	-16 384	-18 877	-15 828	-20 125	-21 325	-23 964
a) Bankinnskudd i utlandet	7 753	10 694	9 725	9 187	8 807	8 812
b) Kortsiktig gjeld i utlandet	24 137	29 571	25 553	29 312	30 132	32 776
Norges Banks internasjonale reserver og forretnings- og sparebankers valutabeholdninger netto	25 152	27 525	28 067	30 385	29 601	35 536
Andre sektors valutabeholdninger netto (a-b)	10 296	7 288	9 643	9 047	11 315	8 604
a) Bankinnskudd i utlandet og utenlandske verdipapirer	19 115	15 652	18 201	16 582	18 042	22 274
Herav:						
Rederier	3 418	3 011	2 848	3 116	2 772	3 052
Forsikringsselskaper	2 242	2 337	2 373	2 657	2 710	2 722
Handels- og industriselskaper o.a.	13 455	10 304	12 980	10 809	12 560	9 361
b) Kortsiktige valutalån fra utlandet	8 819	8 364	8 558	7 535	6 727	6 531
Internasjonale reserver og valutabeholdninger i alt	35 448	34 813	37 710	39 492	40 916	44 140

¹⁾ Etter endringer pr. 1. april 1978 i avtalen om Det internasjonale valutafond er den offisielle pris på gullet avskaffet. I likhet med de fleste andre sentralbanker vil imidlertid Norges Bank fortsatt nytte den tidligere offisielle pris på 35 SDR pr. unse ved bokføringen av gullet.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 5. Utenriksregnskap for Norge (Mill. kroner)

	1982	1983	1/1-31/5	
			1983	1984
Eksport av tradisjonelle varer	53459	60912	24121	28110
Import av tradisjonelle varer	-91573	-91765	-36672	-42150
Tradisjonell varebalanse	-38114	-30853	-12551	-14040
Eksport av råolje og naturgass	53472	63803	26793	32124
Eksport av oljeplattformer (netto)	-238	621	-1276	-550
Direkte eksport ved oljevirksomheten ¹⁾	342	445	98	90
Direkte import ved oljevirksomheten	-769	-3454	-1699	-474
Eksport av nye skip	1551	1871	1071	434
Eksport av eldre skip	4531	3986	1454	2213
Import av skip	-6567	-5207	-3253	-3491
Varebalansen	14208	31212	10637	16306
Nettoinntekter ved skipsfart	9861	10043	4580	4681
Nettoinntekter ved oljeboring og annen oljevirksomhet ²⁾	2427	115	-613	884
Reisetrafikk, netto	-5856	-6676	-2233	-2147
Andre tjenester, netto	-262	-2088	-599	-333
Vare- og tjenestebalansen	20378	32606	11772	19391
Rente- og stonadsbalansen	-16171	-16327	-7480	-7311
A. Driftsbalansen	4207	16279	4292	12080
Herav:				
Skipsfart ³⁾	5074	6596	1951	2290
Oljevirksomhet ³⁾	45422	52445	18983	28193
Andre sektorer	-46289	-42762	-16646	-18400
B. Langsiktige kapitaltransaksjoner, netto	2686	-11278	-6360	-5414
Herav:				
Statsforvaltningen	-9156	-11940	-7212	-5505
Kommuner, inkl. kommuneforetak	292	-58	122	217
Statsbanker	-365	-1019	-439	-456
Forretnings- og sparebanker	-1235	-38	167	-498
Andre finansinstitusjoner inkl. Norges Bank	139	392	-652	556
Skipsfart	4270	756	1322	779
Oljevirksomhet	7391	885	273	-3
Andre private og statlige foretak	1350	-256	58	-501
C. Grunnbalansen (A+B)	6893	5001	-2068	6666
D. Kortsiktige kapitaltransaksjoner ekskl. Norges Bank	-2698	-5691	5145	1734
Herav:				
Statsforvaltningen	191	-226	-35	-57
Kommuner, inkl. kommuneforetak	-256	426	-100	-124
Statsbanker	-30	-76	18	-126
Forretnings- og sparebanker	831	1113	6829	4781
Andre finansinstitusjoner, ekskl. Norges Bank	23	-726	-81	-425
Skipsfart	-310	-589	-553	-1032
Oljevirksomhet	-725	-1417	1277	197
Andre private og statlige foretak	-1413	-4333	-3171	-161
Andre kortsiktige kapitaltransaksjoner og statistiske feil	-1009	137	965	-1319
E. Endring i Norges Banks kortsiktige netto fordringer overfor utlandet (C+D)	4195	-690	3077	8400
F. Tildelte SDR	-	-	-	-
G. Diverse reguleringer og poster som ikke inngår i internasjonale reserver	7754	2913	8	144
Endring i Norges Banks internasjonale reserver netto (E+F+G)	11949	2223	3085	8544

¹⁾ Korreksjonspost for delte olje- og gassfelt.

²⁾ Inkl. eksport av rørtjenester.

³⁾ Utvalgte poster beregnet av Norges Bank.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå og Norges Bank.

Tabell 6. Salgskurser for en del valutaer notert på Oslo Børs

	100	100	1	1	1	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
	Danske	Svenske	Pund	U.S.	Canadisk	Tyske	Schw.	Gylden	Belgiske	Franske	100	100	100	100	100	100	
	kr.	kr.	sterling	dollar	dollar	mark	frs.		frs.	frs.	frs.	frs.	frs.	frs.	frs.	frs.	
1978																	
	Gjennomsnitt	116,4418	10,0751	5,2501	4,6110	261,7173	295,7602	242,9771	16,7234	116,8504	0,6205						
	Høyest	119,65	10,565	5,4940	4,9450	275,85	350,60	255,30	17,47	123,00	0,642						
	Lavest	88,55	9,755	4,6750	4,0035	242,35	254,90	226,20	16,525	104,20	0,588						
1979																	
	Gjennomsnitt	118,5765	10,7651	5,0731	4,3222	277,0114	305,2255	253,0594	17,3368	119,4910	0,6147						
	Høyest	120,75	11,68	5,2290	4,5535	290,30	316,60	263,00	17,845	124,30	0,625						
	Lavest	116,30	10,105	4,8805	4,1925	270,75	298,95	247,75	16,88	117,00	0,600						
1980																	
	Gjennomsnitt	117,7678	11,5152	4,9473	4,2364	272,7022	295,7974	249,3958	16,9736	117,4607	0,5829						
	Høyest	119,45	12,3950	5,2645	4,4110	288,15	313,60	260,65	17,7250	123,15	0,619						
	Lavest	115,70	10,95	4,8080	4,1420	257,25	279,25	238,15	16,09	111,95	0,551						
1981																	
	Gjennomsnitt	114,000	11,5969	5,7570	4,8046	254,782	293,927	230,927	15,5315	106,242	0,5113						
	Høyest	119,40	13,000	6,2960	5,1110	266,75	332,80	244,35	16,515	114,90	0,562						
	Lavest	78,05	10,595	5,1255	4,3160	245,10	270,10	220,90	14,975	100,75	0,480						
1982																	
	Gjennomsnitt	103,039	11,2797	6,4728	5,2473	266,220	318,304	242,045	14,1458	98,260	0,4774						
	Høyest	111,70	12,440	7,3250	6,000	296,95	353,85	268,95	15,250	104,85	0,515						
	Lavest	73,15	10,700	5,7865	4,7700	250,35	293,95	227,85	13,230	91,20	0,450						
1983																	
	Gjennomsnitt	95,57	11,088	7,3128	5,9373	286,42	348,27	256,44	14,34	96,40	0,486						
	Høyest	85,05	11,525	7,8200	6,2735	300,90	364,10	271,60	15,74	106,90	0,524						
	Lavest	76,95	10,530	6,9440	5,6675	276,95	340,95	247,70	13,69	91,45	0,462						
Endring:	1/1-31/8 1984																
	(i prosent)	1,0	3,7	-2,6	7,7	1,6	-2,6	1,2	2,8	1,2	-0,4						
1984																	
	August																
	Gjennomsnitt	79,214	99,755	10,922	8,3119	288,062	343,84	255,482	14,289	94,094	0,4711						
	Høyest	79,53	100,22	10,980	8,3885	288,79	347,31	256,46	14,333	94,33	0,474						
	Lavest	78,92	99,49	10,838	8,2530	287,11	339,58	254,75	14,234	93,81	0,468						

Kilde: Oslo Børs, Norges Bank.

Tabell 7a. Bankenes kronelikviditet. Endringsanalyse¹⁾ (Mill. kroner)

Likviditetstilførsel+/inndragning-	1/1-31/7		Siste 3 mndr. pr. 31/7		Siste 12 mndr. pr. 31/7	
	1983	1984	1983	1984	1983	1984
1. Staten og andre offentlige konti	-2662	-5384	7545	7814	-10072	-13066
2. Publikums kassehold (oppgang -)	1048	1347	-268	-207	-255	-438
3. Nettosalg av valuta til Norges Bank	1591	16645	-2294	1229	2281	25138
4. Bankenes beholdninger av markeds- papirer (oppgang -)	0	-3445	0	-4901	97	-4901
5. Sjekk-kreditter i Norges Bank	-37	148	-16	50	-23	288
6. Likviditetsslån i Norges Bank	-884	-1886	-5383	-1648	-1206	829
7. Norges Banks andre transaksjoner enn kreditt til banker og kjøp av valuta og markedspapirer fra banker	-1080	512	-180	173	-1598	-263
A. Primærlikvider (1+2+3+4+5+6+7)	-2024	7937	-596	2510	-10776	7587
Herav:						
a) Kassebeholdning	234	444	225	246	227	433
b) Folio i Norges Bank	-351	483	-774	532	-120	605
c) Folio i Postgiro	74	176	15	155	-91	174
d) Statskasseveksler	-1981	6834	-62	1577	-10792	6375
B. Pliktige primærlikvider ²⁾ (oppgang -)	4812	-7583	1972	-882	10443	-7710
C. Disponible primærlikvider (A+B)	2788	354	1376	1628	-333	-123
D. Likviditetsslån i Norges Bank	-884	-1886	-5383	-1648	-1206	829
E. Frie primærlikvider (C-D)	3672	2240	6759	3276	873	-952
Beholdningstall, gjennomsnitt i juli						
Frie primærlikvider						
I mill. kroner	-2204	-2639				
I prosent av forvaltningskapital	-0,9	-0,9				

¹⁾ Tallene bygger hovedsakelig på Norges Banks regnskap. Blant annet på grunn av ulik periodisering i forhold til forretnings- og sparebankenes egne oppgaver kan det oppstå avvik fra Statistisk Sentralbyrås bankstatistikk.

²⁾ For banker uten primærreservekrav i henhold til kredittloven antar en at egne krav utgjør 1,4% av forvaltningskapitalen.
Kilde: Norges Bank.

Tabell 7b. Bankenes valutalikviditet. Endringsanalyse (Mill. kroner)

Likviditetstilførsel+/inndragning-	1/1-31/7		Siste 3 mndr. pr. 31/7		Siste 12 mndr. pr. 31/7	
	1983	1984	1983	1984	1983	1984
1. Gjeld etc. i utlandet	-540	6029	671	410	1567	6959
2. Tilførsel av valuta fra andre norske sektorer	2150	9828	-2065	-304	2526	15332
3. Nettokjøp av valuta fra Norges Bank	-1591	-16645	2294	-1229	-2281	-25138
A. Innskudd i utenlandske banker (1+2+3)	19	-788	900	-1123	1812	-2847
B. Innskudd fra utenlandske banker	86	5607	-120	1216	-6	7806
C. Netto valutalikvider (A-B)	-67	-6395	-1020	-2339	1818	-10653
Beholdningstall pr. utgangen av juli						
Netto valutalikvider						
I mill. kroner	-11530	-22183				
I prosent av forvaltningskapital	-4,8	-7,8				

Kilde: Statistisk Sentralbyrå og Norges Bank.

Tabell 8. Forretningsbankenes balanse (Mill. kroner)

	30/6 1983	30/9 1983	31/12 1983	31/3 1984	30/6 1984	31/7 1984
Eiendeler:						
Primærlikvider	4849	6446	3848	9408	8734	8494
Stats- og statsbankobligasjoner	17326	16767	19503	19771	17944	17304
Private og kommunale obligasjoner	13474	13755	14635	14708	14875	14828
Innskudd i forretningsbanker	1127	1693	1301	1417	1549	1192
Innskudd i sparebanker	434	429	304	382	844	435
Innskudd i utenlandske banker	8890	8527	8355	7690	5113	8096
Lån til utlandet	4212	4175	6619	5947	6580	7162
Utlån til publikum ¹⁾	69098	70624	70253	76851	81164	80547
Lisensierte valutalån til innlendinger	9708	8929	10503	10305	11553	12049
Kronelån til oljevirkksomhet	608	1150	1477	1309	1288	1539
Øvrige eiendeler	9068	11407	11194	12890	13220	17912
Forvaltningskapital	138794	143902	147992	160678	162864	169558
Gjeld og egenkapital						
Innskudd fra kunder i norske kroner	82965	83532	91834	94053	96030	96134
Innskudd fra norske kunder i utenlandsk valuta	5763	6509	6870	7790	7055	8312
Innskudd fra forretningsbanker	1304	2180	857	816	1821	1132
Innskudd fra sparebanker	2112	3457	2835	2566	1960	2269
Innskudd fra statsbanker	404	457	470	490	504	555
Lån og innskudd fra Norges Bank	3204	325	1825	1852	500	428
Lån og innskudd fra utlandet	28418	25153	29646	30290	36131	35964
Annen gjeld	8154	14720	6472	11367	10464	12799
Aksjekapital	3098	3368	3546	3778	3946	4040
Avsetninger, fond etc.	3372	4201	3638	4139	4454	4484
Spesifikasjoner:						
Nettofordringer på utlandet	-14199	-11284	-13154	-14631	-22302	-18515
Total valutaposisjon (inkl. terminforretninger)	-218	678	570	-589	-265	-209
Markedspapirer	0	1655	955	2500	0	4490

¹⁾ Inkl. utlån via omsetningsdokumenter og utlån i form av forvaltningsbevis (1984).

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 9. Forretningsbankenes utlån¹⁾ til publikum (Mill. kroner)

	1983			1984		
	Månedlig utlåns- økning	Kumulert utlånsøkning		Månedlig utlåns- økning	Kumulert utlånsøkning ²⁾	
		Faktiske tall	Sesong- korrigerede tall		Faktiske tall	Sesong- korrigerede tall
Januar	-689	-689	600	1492	1492	3007
Februar	1029	340	1142	1770	3262	4226
Mars	2514	2854	2024	2252	5514	4558
April	-105	2749	2308	1454	6968	6490
Mai	1516	4265	3072	819	7787	6435
Juni	1460	5725	4354	1903	9690	8122
Juli	-644	5081	4576	-653	9037	8461
August	954	6035	5739			
September	1109	7144	5798			
Oktober	-1024	6120	6434			
November	155	6275	6157			
Desember	397	6672	6701			

¹⁾ Ekskl. valutalån med lisens, kronelån til oljevirkksomhet og PSV-lån.

²⁾ Ekskl. den utlånsveksten i januar som skyldtes at utlån i form av forvaltningsbevis da ble tatt inn i forretningsbankenes balanser.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå og Norges Bank.

Tabell 10. Forretningsbanker. Utlån¹⁾ og innskudd fordelt på publikumssektorer (Mill. kroner)

	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983	31/12 1983	31/3 1984	30/6 1984
Utlån til:						
Kommuner	2810	2940	3167	3119	3386	3298
Næringslivet	33920	35192	34988	32680	37282	39448
Lønnstakere	29237	30836	32254	34138	35973	38161
Andre private sektorer	163	130	215	316	210	256
Utlån til publikum i alt	66130	69098	70624	70253	76851	81163
Innskudd fra:						
Kommuner	5149	4810	4660	5627	5809	5899
Næringsliv	36675	34915	37133	41303	43337	41282
Lønnstakere	35885	38103	38046	40112	41468	44123
Andre private sektorer	963	884	852	964	968	990
Innskudd fra publikum i alt	78672	78712	80691	88006	91582	92296

¹⁾ Ekskl. valutalån med lisens og kronelån til oljevirksomhet, men inkl. utlån i form av forvaltningsbevis (1984).
Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 11. Forretningsbankenes utlån¹⁾ fordelt på næringer (Mill. kroner)

	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983	31/12 1983	31/3 1984
Utlån til:						
Jordbruk og skogbruk	1141	1073	1157	1136	1188	1168
Fiske og fangst	557	596	618	602	616	713
Oljeutvinning og bergverksdrift	242	238	167	222	222	258
Industri	7967	9232	9256	8767	7797	9391
Herav:						
Næringsmidler etc.	1378	1600	1678	1455	1433	1578
Trevarer	906	1005	1097	1031	917	1081
Treforedling	676	726	730	628	650	858
Kjemisk produksjon etc.	865	1089	963	834	699	956
Metaller	533	805	590	645	527	612
Bygging av fartøyer	670	575	640	676	624	769
Verkstedproduksjon	1527	1846	1900	1801	1557	1900
Kraft- og vannforsyning	101	92	86	105	70	127
Bygg og anlegg	2225	2436	2627	2736	2490	2809
Engros-, agentur- og detaljhandel	10264	11020	11398	11213	10246	11687
Hotell- og restaurantdrift	815	810	883	918	895	982
Utenriks sjøfart	512	470	502	511	453	532
Transport, lagring, post- og telekommunikasjon	1843	1933	1995	2065	1990	2226
Finansiering, eiendomsdrift og tjenesteyting til næringslivet	3825	3617	4066	4230	4327	4914
Sosial og personlig tjenesteyting	2410	2403	2437	2483	2385	2475
Utlån til næringslivet i alt	31901	33920	35192	34988	32680	37282

¹⁾ Ekskl. valutalån med lisens og kronelån til oljevirksomhet, men inkl. utlån i form av forvaltningsbevis (1984).
Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 12. Forretningsbanker. Utlån til publikum fordelt på utlånsarter. Bevilgede og disponerte lån inkl. forvaltningsbevis (1984) (Mill. kroner)

	Bevilget		Disponerte lån		
	Kassekreditt	Byggelån	Kassekreditt	Byggelån	Nedbetalingslån
1982 Desember	28 656	11 884	14 325	7 712	41 132
1983 Juli	30 482	11 437	15 869	7 434	45 179
1983 Desember	31 280	10 825	15 121	7 150	47 982
1984 Juli	35 191	11 125	19 069	7 457	54 020
Endring i perioden					
1983 Januar/juli	1 826	-447	1 544	-278	4 047
1984 " "	3 911	300	3 948	307	6 038
1983 2. kvartal	1 596	-140	803	-80	2 245
1984 " "	1 678	-66	1 862	-94	2 544

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 13. Forretningsbankenes likviditet¹⁾ (Mill. kroner)

Ved utgangen av måneden	Primærlikvider	Pliktige primærlikvider ²⁾	Lån og innskudd fra Norges Bank	Frie primærlikvider (1-2-3)		Netto innskudd i utenlandske banker	Netto innskudd i sparebanker
				I alt	1 % av forv.kap.		
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1982 Desember	5 344	7 902	1 294	-3 852	-3,0	-10 974	-1 857
1983 Januar	8 749	7 114	1 022	613	0,5	-10 319	-1 975
Februar	5 659	7 019	1 705	-3 066	-2,4	-11 045	-1 928
Mars	10 175	7 195	885	2 095	1,6	-12 697	-1 800
April	2 933	4 092	4 121	-5 280	-4,0	-11 106	-1 354
Mai	5 556	4 360	325	871	0,6	-16 434	-982
Juni	4 849	4 109	3 204	-2 464	-1,8	-14 101	-1 679
Juli	4 417	4 323	444	-350	-0,3	-9 509	-2 133
August	3 327	4 341	1 271	-2 285	-1,7	12 004	-1 919
September	6 446	4 346	325	1 775	1,2	-10 559	-3 028
Oktober	3 327	4 262	2 263	-3 198	-2,3	-8 374	-3 332
November	6 566	4 570	382	1 614	1,1	-11 212	-2 820
Desember	3 848	4 330	1 825	-2 307	-1,6	-13 934	-2 531
1984 Januar	6 634	5 649	412	573	0,4	-15 756	-1 813
Februar	5 352	5 642	630	-920	-0,6	-14 652	-1 800
Mars	9 408	8 302	1 852	-746	-0,5	-14 132	-2 184
April	6 991	8 272	1 983	-3 264	-2,0	-16 817	-1 811
Mai	9 383	8 807	2 298	-1 722	-1,1	-16 147	-2 041
Juni	8 734	8 658	500	-424	-0,3	-21 632	-1 116
Juli	8 494	8 982	428	-916	-0,5	-18 501	-1 834
Endring i perioden				(Prosentpoeng)			
1983 Januar/juli	-927	-3 579	-850	3 502	2,7	1 465	-276
1984 " "	4 646	4 652	-1 397	1 391	1,1	-4 567	697
1983 2. kvartal	-5 326	-3 086	2 319	-4 559	-3,4	-1 404	121
1984 " "	-674	356	-1 352	322	0,2	-7 500	1 068

¹⁾ Tallene bygger på Statistisk Sentralbyrås bankstatistikk. På grunn av ulik periodisering kan det oppstå avvik i forhold til Norges Banks regnskap. Se note 1, tabell 7a.

²⁾ Se note 2, tabell 7a.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 14. Sparebankenes balanse (Mill. kroner)

	30/6 1983	30/9 1983	31/12 1983	31/3 1984	30/6 1984	31/7 1984
Eiendeler:						
Primærlikvider	4 640	4 030	3 081	5 989	6 428	6 296
Stats- og statsbankobligasjoner	9 156	8 988	9 511	8 935	8 809	9 001
Private og kommunale obligasjoner	14 839	15 242	16 116	16 148	16 268	16 257
Innskudd i forretningsbanker	1 895	2 966	2 724	2 248	2 381	2 237
Innskudd i sparebanker	698	878	1 127	863	820	721
Innskudd i utenlandske banker	1 804	1 198	834	1 117	351	304
Lån til utlandet	922	1 028	1 155	1 067	1 177	1 460
Utlån til publikum ¹⁾	60 198	57 961	59 958	64 732	69 287	69 706
Lisensierte valutalån til innlendinger	833	960	1 057	891	1 114	1 129
Kronelån til oljevirksomhet	668	747	869	828	848	929
Øvrige eiendeler	3 257	6 131	5 252	5 295	3 945	5 489
Forvaltningskapital	98 910	100 129	101 683	108 113	111 430	113 529
Gjeld og egenkapital:						
Innskudd fra kunder i norske kroner	80 535	80 090	85 205	88 303	90 756	90 789
Innskudd fra norske kunder i utenlandsk valuta	269	138	77	164	123	84
Innskudd fra forretningsbanker	452	399	556	623	921	798
Innskudd fra sparebanker	691	837	1 118	781	692	736
Innskudd fra statsbanker	19	19	20	14	17	31
Lån og innskudd fra Norges Bank	1 816	980	2 406	1 919	1 325	1 575
Lån og innskudd fra utlandet	4 060	3 879	3 370	4 301	4 603	4 700
Annen gjeld	4 303	6 533	2 376	4 191	5 840	6 190
Avsetninger, fond etc.	6 765	7 254	6 555	6 844	7 154	7 687
Spesifikasjoner:						
Nettofordringer på utlandet	-864	-1 133	-843	-1 665	-2 511	-2 300
Total valutaposisjon (inkl. terminforretninger)	64	124	833	403	-98	210
Markedspapirer	0	802	495	507	0	412

¹⁾ Inkl. utlån via omsetningsdokumenter.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 15. Sparebankenes utlån¹⁾ til publikum (Mill. kroner)

	1983			1984		
	Månedlig utlånsøkning	Kumulert utlånsøkning		Månedlig utlånsøkning	Kumulert utlånsøkning	
		Faktiske tall	Sesong-korrigerede tall		Faktiske tall	Sesong-korrigerede tall
Januar	1 222	1 222	1 761	3 444	3 444	4 024
Februar	237	1 459	2 060	-24	3 420	4 167
Mars	1 283	2 742	3 079	1 148	4 568	4 906
April	517	3 259	3 767	214	4 782	5 313
Mai	588	3 847	4 531	902	5 684	6 432
Juni	2 776	6 623	5 825	3 360	9 044	8 080
Juli	-313	6 310	6 366	381	9 425	9 436
August	-221	6 089	6 969			
September	-1 831	4 258	5 276			
Oktober	-395	3 863	5 654			
November	-88	3 775	5 547			
Desember	2 302	6 077	6 008			

¹⁾ Ekskl. valutalån med lisens, kronelån til oljevirksomhet og PSV-lån.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå og Norges Bank.

Tabell 16. Sparebanker. Utlån¹⁾ og innskudd fordelt på publikumssektorer (Mill. kroner)

	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983	31/12 1983	31/3 1984	30/6 1984
Utlån til:						
Kommuner	3963	3860	3205	3023	4723	4603
Næringslivet	18949	20472	19419	20112	21247	22888
Lønnstakere	32874	35453	34920	36410	38302	41221
Andre private sektorer	382	413	416	413	459	575
Utlån til publikum i alt	56168	60198	57960	59958	64731	69287
Innskudd fra:						
Kommuner	5692	5966	5486	6841	6226	7048
Næringslivet	15161	14798	15363	15628	17095	17091
Lønnstakere	52504	54931	54265	57246	59034	61116
Andre private sektorer	1623	1652	1608	1031	1679	1721
Innskudd fra publikum i alt	74980	77347	76722	81346	84034	86976

¹⁾ Ekskl. valotalån med lisens og kronelån til oljevirksomhet.
Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 17. Sparebankenes utlån¹⁾ fordelt på næringer (Mill. kroner)

	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983	31/12 1983	31/3 1984
Utlån til:						
Jordbruk og skogbruk	4696	4441	5069	4725	5116	4744
Fiske og fangst	428	437	486	478	512	566
Oljeutvinning og bergverksdrift	126	216	197	135	123	156
Industri	2346	2570	2692	2415	2354	2807
Herav:						
Næringsmidler etc.	658	726	759	645	640	820
Trevarer	470	506	540	488	465	529
Treforedling	19	33	31	35	31	37
Kjemisk produksjon etc.	84	91	93	94	90	157
Metaller	30	40	39	38	45	42
Bygging av fartøyer	146	162	171	167	158	208
Verkstedproduksjon	472	500	541	487	467	493
Kraft- og vannforsyning	121	119	117	103	104	134
Bygg og anlegg	1685	1861	2020	1861	1837	2026
Engros-, agentur- og detaljhandel	3371	3880	3907	3806	3916	4340
Hotell- og restaurantdrift	694	722	769	691	730	768
Utenriks sjøfart	16	49	15	10	12	11
Transport, lagring, post- og telekommunikasjon	1201	1183	1390	1221	1274	1373
Finansiering, eiendomsdrift og tjenesteyting til næringslivet	1667	1766	1985	2082	2187	2340
Sosial og personlig tjenesteyting	1619	1705	1825	1892	1946	1982
Utlån til næringslivet i alt	17970	18949	20472	19419	20112	21247

¹⁾ Ekskl. valotalån med lisens og kronelån til oljevirksomhet.
Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 18. Sparebanker. Utlån til publikum fordelt på utlånsarter.
Bevilgede og disponerte lån (Mill. kroner)

	Bevilget		Disponerte lån		
	Kassekreditt	Byggelån	Kassekreditt	Byggelån	Nedbetalingslån
1982 Desember	9 708	9 607	5 713	6 696	40 882
1983 Juli	10 879	10 103	6 523	6 900	46 493
1983 Desember	11 182	9 582	6 694	6 688	46 576
1984 Juli	12 745	9 845	7 677	7 018	55 011
Endring i perioden					
1983 Januar/juli	1 171	496	810	204	5 611
1984 " "	1 563	263	983	330	8 435
1983 2. kvartal	562	497	806	-13	3 237
1984 " "	621	308	913	35	3 607

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 19. Sparebankenes likviditet¹⁾ (Mill. kroner)

Ved utgangen av måneden	Primær- likvider	Pliktige primær- likvi- der ²⁾	Lån og innskudd fra Norges Bank	Frie primærlikvider (1-2-3)		Netto innskudd i utenlandske banker	Netto innskudd i foretn.- banker
				I alt	I % av forv.kap.		
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1982 Desember	4 121	4 551	1 229	-1 659	-1,9	-489	1 861
1983 Januar	5 318	5 262	1 267	-1 211	-1,3	-1 355	1 354
Februar	4 996	5 340	1 384	-1 728	-1,9	-1 344	1 727
Mars	5 604	5 502	1 689	-1 587	-1,7	-802	1 259
April	4 888	5 521	2 073	-2 706	-2,8	-1 444	1 034
Mai	5 701	5 622	1 311	-1 232	-1,3	-2 628	678
Juni	4 640	5 613	1 816	-2 789	-2,8	-1 721	1 443
Juli	3 388	3 318	1 232	-1 162	-1,2	-2 020	2 143
August	3 014	3 418	1 906	-2 311	-2,3	-1 376	2 011
September	4 030	3 408	980	-358	-0,4	-2 143	2 567
Oktober	3 387	3 384	1 277	-1 274	-1,3	-1 263	3 295
November	3 771	3 432	1 087	-748	-0,7	-1 814	2 375
Desember	3 081	3 438	2 406	-2 763	-2,7	-1 854	2 168
1984 Januar	4 555	4 267	1 242	-954	-0,9	-3 046	1 359
Februar	4 483	4 366	1 508	-1 391	-1,3	-2 777	1 730
Mars	5 989	6 192	1 919	-2 123	-2,0	-2 450	1 625
April	6 040	6 197	2 059	-2 216	-2,0	-3 027	2 019
Mai	5 987	6 335	2 235	-2 583	-2,3	-3 296	1 153
Juni	6 428	6 349	1 325	-1 246	-1,1	-3 537	1 460
Juli	6 296	6 369	1 575	-1 647	-1,5	-3 682	1 439
Endring i perioden					(Prosent- poeng)		
1983 Januar/juli	-733	-1 233	3	497	0,7	-1 531	282
1984 " "	3 215	2 931	-831	1 116	1,2	-1 828	-729
1983 2. kvartal	-964	111	127	-1 202	-1,1	-919	184
1984 " "	439	157	-594	877	0,9	-1 087	-165

1) Se note 1, tabell 13.

2) Se note 2, tabell 7a.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 20. Balanse for statsbanker¹⁾ (Mill. kroner)

	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983	31/12 1983	31/3 1984	30/6 1984
Kassebeholdning og bankinnskudd	727	998	858	805	936	1 071
Utlån i alt	106 652	107 253	109 159	110 011	114 662	115 356
Herav:						
Til publikum	103 935	104 880	106 498	108 357	112 137	112 973
Andre fordringer på statskassen	3 191	3 191	3 191	3 225	3 191	3 191
Andre aktiva, inkl. utgifter	4 346	8 168	8 942	5 747	4 541	9 251
Aktiva i alt	114 916	119 610	122 150	119 788	123 330	128 869
Ihendehaverobligasjonslån						
Herav:						
I norske kroner	11 706	11 819	12 182	11 963	11 833	12 284
I utenlandsk valuta	15 148	14 689	14 541	14 630	14 342	14 030
Andre lån	77 633	79 792	79 784	83 335	85 470	87 741
Aksjekapital, fond m.v.	6 966	7 080	7 170	7 294	7 733	7 735
Andre passiva, inkl. inntekter	3 463	6 230	8 473	2 566	3 922	7 079
Passiva i alt	114 916	119 610	122 150	119 788	123 300	128 869

¹⁾ Eksklusive Postgiro og Postsparebanken. F. o. m. 31/1 – 1984 er Håndverks- og småindustrifondet og Industrifondet inkludert. Skift i utlån til publikum beløp seg til ca. 1 400 mill. kroner.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 21. Balanse for private finansieringsselskaper (Mill. kroner)

	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983	31/12 1983	31/3 1984
Bankinnskudd	774	873	993	858	1 175	754
Utlån til publikum	4 587	4 655	4 795	4 953	4 973	5 279
Utlån til andre sektorer	1 051	940	780	824	956	855
Leasing	4 279	4 616	5 076	5 611	6 485	6 663
Andre aktiva	1 879	1 066	1 449	1 911	2 661	1 718
Aktiva i alt¹⁾	12 570	12 150	13 093	14 157	16 250	15 269
Lån fra andre enn banker	7 634	8 369	9 018	9 214	8 889	9 617
Lån fra banker	1 446	1 147	1 143	1 300	2 902	2 120
Kapital, fond m.v.	1 170	1 245	1 232	1 231	1 423	1 548
Andre passiva	2 320	1 389	1 700	2 412	3 036	1 984
Passiva i alt	12 570	12 150	13 093	14 157	16 250	15 269

¹⁾ Utlån er ført netto.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 22. Balanse for private kredittforetak (Mill. kroner)

	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983	31/12 1983	31/3 1984	30/6 1984
Innskudd i norske banker	2437	2898	2695	3315	3215	2941
Andre kortsiktige plasseringer ¹⁾	1714	1775	2398	2055	3003	3247
Utlån til:						
Statskassen	335	60	170	0	305	7
Publikum ²⁾	35344	36589	37905	40202	40859	42250
Andre	7336	7616	8124	7885	7890	13316
Andre aktiva	347	405	375	516	567	651
Sum eiendeler	47516	49343	51668	53973	55839	62412
Kortsiktig gjeld ³⁾	1720	1995	2383	1878	2067	2242
Langsiktig gjeld	42394	43934	45547	48190	49502	50399
Herav						
ihendehaverobligasjonslån i norske kroner ⁴⁾	38518	39802	40987	42909	44160	44671
Egenkapital	1485	1509	1511	1654	1950	2020
Andre passiva	856	832	1165	1094	1093	912
Sum gjeld og egenkapital	46455	48270	50606	52816	54612	55573

¹⁾ Omfatter bl.a. opptjente, ikke innbetalte inntekter og forskuddsbetalte kostnader.

²⁾ For avskrivning.

³⁾ Omfatter bl.a. påløpne, ikke forfalte kostnader og innbetalte, ikke opptjente inntekter.

⁴⁾ Egne oppkjøpte ihendehaverobligasjoner er trukket fra.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 23 a. Balanseutdrag for private- og komm.pensj.kasser og fond¹⁾ (Mill. kroner)

	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983	31/12 1983	31/3 1984	30/6 1984
Kassebeholdning og bankinnskudd	1754	1872	1646	1760	1981	1984
Norske ihendehaverobligasjoner	4191	4337	4526	4762	5054	5239
Utlån	4409	4254	4694	4995	5136	5527
Andre spesifiserte aktiva	473	781	598	588	639	509
Aktiva i alt	10827	11244	11464	12105	12810	13259

¹⁾ Omfatter de institusjonene som er underlagt plasseringsplikt dvs. institusjoner med ca. 95% av forvaltningskapitalen.

Tabell 23 b. Balanseutdrag for livsforsikringselskaper (Mill. kroner)

	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983	31/12 1983	31/3 1984	30/6 1984
Kassebeholdning og bankinnskudd	2866	2433	2009	2086	2699	2447
Statsobligasjoner	5271	6140	6178	6462	7223	7510
Statsbankobligasjoner	343	324	342	333	307	303
Andre norske						
ihendehaverobligasjoner	16910	17431	17906	18489	18972	19374
Utlån til publikum	18225	19201	19939	21184	21769	23101
Utlån til andre sektorer	1033	1083	1201	1300	1434	1721
Andre spesifiserte aktiva	2671	2810	2960	3083	3368	3574
Aktiva i alt	47319	49422	50535	52937	55772	58030

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 24. Balanseutdrag for skadeforsikringselskaper (Mill. kroner)

	31/12 1982	31/3 1983	30/6 1983	30/9 1983	31/12 1983	31/3 1984
Kassebeholdning og bankinnskudd	4206	3662	3528	3852	3993	4133
Stats- og statsbankobligasjoner	0	26	58	63	129	234
Andre norske ihendehaverobligasjoner	211	193	259	201	286	420
Utlån til publikum	4108	4371	4280	4744	4620	4637
Utlån til andre sektorer	1427	1480	1357	1557	1583	1389
Andre spesifiserte aktiva	3134	3408	3699	3894	3860	4147
Aktiva i alt	13086	13140	13181	14311	14473	14960

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 25. Beholdning av ihendehaverobligasjoner i norske kroner fordelt på långivere (Mill. kroner)

	30/6 1984	30/9 1983	31/12 1983	31/3 1984	30/6 1984
Folketrygdfondet	20952	21209	21809	22091	22809
Postsparebanken og Postgiro	5284	5327	5922	6467	6971
Livsforsikringselskaper	23895	24426	24348	26502	27187
Forretningsbanker	30026	29760	33291	33612	31817
Sparebanker	23969	24165	25655	25094	25106
Norges Bank	3413	3399	4885	6879	8776
Private og kommunale pensjonskasser og -fond	4337	4526	4762	5054	5239
Andre (Residual)	8114	8557	11870	13444	14449
I alt¹⁾	119990	121369	132542	139143	142354

¹⁾ Her satt lik den samlede ihendehaverobligasjonsgjeld i norske kroner, pålydende verdi. Siden institusjonenes beholdninger er oppført med bokført beløp, vil eventuelle kursjusteringer slå ut i restposten.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå.

Tabell 26. Kredittilførsel til private og kommuner (Mill. kroner)

	1 kvartal		Budsjett for 1984 fra:	
	1983	1984	nasjonal- budsjett 1984	revidert nasjonal- budsjett 1984
Forretnings- og sparebanker i alt (ekskl. utlån med valutalisens og kronelån til oljevirkksomhet) ¹⁾	5 827	10 403	15 000	17 000
PSV-lån	231	321	1 700	1 300
Forretningsbanker, ekskl. PSV-lån	2 854	5 514	7 150	8 450
Sparebanker, ekskl. PSV-lån	2 742	4 568	6 150	7 250
Private finansieringsselskaper	405	484	2 000	2 000
Livsforsikring ²⁾	512	694	3 100	3 100
Pensjonskasser og -fond	200	140		
Skadeforsikring	282	17	500	500
Statsbanker ³⁾	2 255	2 521	7 600	7 690
Private kredittforetak ⁴⁾	1 632	355	8 800	8 050
Obligasjonsmarkedet	655	585		
A. Sum spesifisert kredittilførsel fra innenlandske kilder	11 768	15 199	37 000	38 340
B. Statens lån til Statoil	—	-410		
C. Forretnings- og sparebankenes utlån med valutalisens og kreditt til oljevirkksomhet	750	-560		
D. Direkte kapitalinngang fra utlandet	-5 107	-5 754	7 400 ⁵⁾	..
1) Direkte kapitalinngang til oljeutvinning og rortransport	-3 750	-4 454		
2) Annen direkte nettokapitalinngang	-1 357	-1 300		
a) Sjøfart og oljeboring	2 015	912		
b) Andre «private og kommuner»	-1 786	647		
c) Annen kapitalinngang og statistiske feil	-1 586	-2 859		
E. Sum spesifisert kredittilførsel (A+B+C+D)	7 411	8 475	44 000	..

¹⁾ Inkl. spesialkvote, i budsjettet for 1984 200 mill. kroner, som er skjønsmessig fordelt med 100 mill. kroner på forretningsbanker og 100 mill. kroner på sparebanker.

²⁾ Inkl. omsetningsdokumenter.

³⁾ Inkl. Postgiro, Postsparebanken og Norges Bank.

⁴⁾ Ekskl. omsetningsdokumenter.

⁵⁾ Direkte kapitalinngang i alt, samt utlån med valutalisens og kreditt til oljevirkksomhet.

Tabell 27. Garantier for lån fra/til publikum (Milliarder kroner)

Pr. utgangen av	1982				1983				1984	
	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.	3.kv.	4.kv.	1.kv.	2.kv.
Garantert av:										
Private finansieringsselskaper	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1	0,4	0,3	0,4
Skade-/kredittforsikrings- selskaper	3,3	3,5	3,9	4,2	4,3	4,5	4,5	4,5	4,5	4,4
Forretningsbanker	1,9	2,4	2,7	2,9	2,8	2,7	2,8	3,2	3,1	3,1
Sparebanker	1,6	1,7	2,2	2,3	2,2	2,0	2,2	2,7	2,3	2,2
I alt	6,9	7,7	8,9	9,6	9,5	9,3	9,6	10,8	10,2	10,1
Lån fra/til publikum formidlet av megler ifølge oppgaver fra meglerne til Bankinspeksjonen	5,1	5,5	6,2	7,6	7,3	7,4	8,9	10,3	10,1	9,7

Note:

Bruddet i statistikken er en følge av at garantibegrepet er presisert i henhold til rundskriv fra Bankinspeksjonen.

Dessuten er garantier til/fra kommuner og statsforetak inkludert i tallene for bankene.

For de øvrige institusjonene skal ny sektorspesifikasjon benyttes senest pr. 31/12-84.

Tabell 28a. Endringer i publikums likviditet (Mill. kroner)

Likviditetstilførsel (+) Inndragning (-)	1/1-31/12		1/1-31/7		Siste 12 mndr. pr. 31/7	
	1982	1983	1983	1984	1983	1984
I Sentralmyndighetenes inntektsoverskudd m.v. ekskl. oljeskatter ¹⁾ (-)	10274	13381	7259	7278	10937	13396
II Sentralmyndighetenes lånetransaksjoner ²⁾ Herav:	9441	4790	3032	405	8408	1863
Statsbankenes utlånsøkning	6615	6450	3449	3424	6424	6615
III Forretnings- og sparebankenes kredittilførsel (+) og inntektsoverskudd (-)	15093	18213	6720	10618	16365	22146
IV Økning i skattefrie fondsavsetninger og banksparing med skattefradrag (-)	-2711	-4091	-1203	-2130	-3437	-5018
V Innenlandsk likviditetstilførsel (I+...IV)	32097	32293	15808	16171	32273	32387
VI Statens lån til Statoil	500	2300	-	3190	500	5490
VII Forretnings- og sparebankenes utlån med valutalisens og kronelån til oljevirksohmhet	3168	2840	1423	728	3640	2149
VIII Publikums netto valutasalgs til de private banker, ekskl. salg i forbindelse med oljeskatter	-15731	-17640	-8689	-7749	-16461	-16435
IX Endring i publikums likviditet i alt (V+VI+VII+VIII) Herav:	20034	19793	8542	12340	19952	23591
Sedler og mynt	779	817	-889	-1190	445	516
Innskudd på anfordring	6108	6870	5619	8460	7186	9711
Ubenyttede kassekreditter og byggelån	2607	1805	764	470	1899	1511
Tidsinnskudd ekskl. banksparing med skattefradrag	10540	10301	3048	4600	10422	11853
X Endring i publikums likviditet i prosent av likviditetsmassen	10,5	9,4	4,1	5,4	10,0	10,8
(Oljeskatter)	29882	30321	13622	21453	28887	38134

Merk: Publikum er i prinsippet definert som andre innenlandske sektorer enn staten, sosiale trygder og banker.

¹⁾ Post I er restbestemt og inkluderer således «Uspesifisert tilførsel og statistiske feil». Videre omfatter posten den del av statens overskudd for lånetransaksjoner og statsbankenes inntektsoverskudd som gir innenlandsk likviditetsvirkning, trygdeforvaltningens inntektsoverskudd samt økning i innstående på skattekonti i banker og Postgiro. Fra anslaget over statens inntektsoverskudd har en, for å komme fram til den innenlandske likviditetsvirkning, korrigerert for statens oljeskatter og statens netto renter og stonader til utlandet. Trygdeforvaltningens inntektsoverskudd er antatt å svare tilnærmet til fondsopplegg i folketrygden (inkl. ufordelte renteinntekter) og økning i Rikstrygdeverkets plasseringer i form av kontolån til statskassen og innskudd på Postgiro. Økning i Folketrygdfondet som følge av innlemmelse av andre trygder er holdt utenfor.

²⁾ Omfatter publikums nettokjøp av stats- og statsbankobligasjoner (-), Folketrygdfondets nettokjøp av private og kommunale obligasjoner (+), statsbankenes utlånsøkning (+), statens spesifiserte utlånsøkning og aksjekjøp (+), kontolån til statskassen fra publikum (-) og kreditttilførsel fra Norges Bank, Postgiro og Postsparebanken (+).

³⁾ Ekskl. banksparing med skattefradrag.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå, Norges Bank samt diverse spesialoppgaver.

Tabell 28b. Sammensetningen av publikums likviditet (Mill. kroner)

Beholdningstall ved utgangen av perioden	Sedler og mynt	Innskudd på anfordring	Ubenyttede kassekreditter og byggelån	Sum	Tidsinnskudd ³⁾	Publikums likviditet i alt	Endring siste 12 mndr. i publikums likviditet i alt	
							Belop	%
1970	7 284	8 270	6 420	21 974	28 050	50 024	5 708	12,9
1971	7 999	9 448	7 525	24 972	31 162	56 134	6 110	12,2
1972	8 754	11 321	8 355	28 430	34 310	62 740	6 606	11,8
1973	9 444	12 890	8 901	31 235	38 511	69 746	7 006	11,2
1974	10 779	14 581	9 821	35 181	42 243	77 424	7 678	11,0
1975	12 392	16 746	11 868	41 006	48 210	89 216	11 792	15,2
1976	14 257	19 760	13 663	47 680	56 782	104 462	15 246	17,1
1977	16 089	22 929	14 743	53 761	67 364	121 125	16 663	15,9
1978	17 060	24 930	15 796	57 786	76 774	134 560	13 435	11,1
1979	17 731	27 839	18 804	64 374	88 805	153 179	18 619	13,8
1980	18 822	32 324	19 769	70 315	100 128	170 443	18 237	12,0
1981	20 150	34 710	22 804	77 664	113 185	190 849	20 406	12,0
1982								
Januar	19 490	37 629	23 724	80 843	115 025	195 868	20 351	11,6
Februar	19 213	35 418	22 791	77 422	115 164	192 586	19 064	11,0
Mars	18 981	37 238	22 216	78 435	116 258	194 693	23 532	13,8
April	19 047	36 745	22 236	78 028	115 263	193 291	19 829	11,4
Mai	19 074	36 970	22 399	78 443	114 924	193 367	21 934	12,8
Juni	19 339	40 703	22 864	82 906	114 389	197 295	19 835	11,2
Juli	19 595	39 251	24 276	83 122	116 351	199 473	20 148	11,2
August	19 141	38 466	23 667	81 274	116 468	197 742	17 270	9,6
September	20 461	40 377	23 559	84 397	116 173	200 570	17 541	9,6
Oktober	20 561	40 627	24 514	85 702	116 310	202 012	16 228	8,7
November	20 038	40 540	24 894	85 476	113 304	198 780	17 061	9,4
Desember	20 929	40 818	25 411	87 158	123 725	210 883	20 034	10,5
1983								
Januar	19 997	42 377	25 128	87 502	124 884	212 386	16 518	8,4
Februar	20 142	43 179	24 143	87 464	125 637	213 101	20 515	10,7
Mars	19 747	42 317	23 285	85 350	125 337	210 687	15 994	8,2
April	19 677	42 367	23 506	85 550	123 330	208 880	15 589	8,1
Mai	19 465	42 486	23 698	85 649	121 735	207 384	14 017	7,3
Juni	20 066	45 828	24 285	90 197	123 774	213 971	16 676	8,5
Juli	20 040	46 437	26 175	92 652	126 773	219 425	19 952	10,0
August	19 585	44 411	25 242	89 238	126 702	215 940	18 198	9,2
September	21 038	46 519	25 420	92 977	124 758	217 735	17 165	8,6
Oktober	20 912	47 096	26 743	94 751	126 761	221 512	19 500	9,7
November	20 562	47 488	26 975	95 025	123 238	218 263	19 483	9,8
Desember	21 746	47 688	27 216	96 650	134 026	230 676	19 793	9,4
1984								
Januar	20 655	49 506	26 203	96 364	136 515	232 879	20 493	9,7
Februar	20 626	50 428	26 232	97 286	138 349	234 981	21 880	10,3
Mars	20 443	50 387	25 910	96 740	139 061	235 147	24 460	11,6
April	20 214	51 588	25 619	97 421	137 673	235 094	26 214	12,6
Mai	20 372	50 416	26 217	96 938	135 979	232 917	25 533	12,3
Juni	20 957	55 863	25 735	102 555	136 791	239 346	25 375	11,9
Juli	20 556	56 148	27 686	104 390	138 626	243 016	23 591	10,8

Se noter for tabell 28a.

Tabell 29. Utvalgte økonomiske indikatorer (Sesongkorrigerede tall 1975=100¹⁾)

	1981			1982			1983			1984			%vis endring siste 4 kvartaler		
	1981	1982	1983	1983	1984	1984	K3	K4	K1	K2	1984	1984	1984	1984	
Elterspørsel-Produksjon															
Detallomsetningsvolum, 1979=100	101,9	101,7	100,8	100,1	100,4	101,8	100,6	109,7	109,3	102,6	102,6	104,5	96,1	—	
Uferte industrinvesteringer, verdi 1975=100	154,0	137,5	114,0	110,8	118,0	119,9	116,3	130,1	130,1	116,3	116,3	104,5	96,1	—	
Bygg igangsatt, i alt, 1000 kvm	649,9	686,2	636,0	669,7	557,6	595,3	595,3	97,1	97,1	595,3	595,3	641,3	749,8	627,6	
Herav: Bølger	467,0	481,6	434,1	447,0	347,9	379,0	398,2	92,6	95,1	398,2	398,2	420,8	496,3	399,7	
Bergverk og industri	50,7	54,3	41,9	44,5	39,1	32,8	47,7	110,5	111,3	47,7	47,7	50,2	92,3	49,3	
Produksjon i bergverk m.v., industri og kraftforsyning 1975=100	99,0	98,7	106,2	109,7	109,7	109,3	112,2	109,7	109,3	112,2	112,2	110,8	121,4	—	
Utvinning av råolje og gass 1975=100 ²⁾	96,2	97,8	112,4	102,9	123,1	130,1	124,1	123,1	130,1	124,1	124,1	121,8	108,8	—	
Industriproduksjon i alt 1975=100	99,2	97,2	96,5	95,7	97,7	97,1	98,3	97,1	97,1	98,3	98,3	93,7	100,3	—	
Herav: Skjernet 1975=100	92,7	93,3	93,9	92,8	92,6	95,1	95,5	92,6	95,1	95,5	95,5	90,2	93,1	—	
Utekonkurrerende 1975=100	103,2	97,4	104,1	104,7	110,5	111,3	110,9	104,7	111,3	110,9	110,9	109,8	118,9	—	
Hjemmekonkurrerende 1975=100	99,1	97,1	93,8	92,0	94,6	92,5	93,7	94,6	92,5	93,7	93,7	89,9	94,3	—	
Arbeidsmarked															
Registrerte arbeidsløse, 1000	28,44	41,39	63,55	66,11	64,55	69,76	66,99	64,55	69,76	66,99	66,99	68,29	69,66	70,58	
Ledige plasser, 1000	6,52	5,04	3,26	2,69	3,19	4,40	3,96	3,19	4,40	3,96	3,96	4,47	3,69	4,24	
Sysselsatte i alt, millioner	1,934	1,946	1,956	1,965	1,975	1,979	1,966	1,975	1,979	1,966	1,966	—	—	—	
Priser - Kostnader															
Konsumpriser, 1979=100	126,0	140,3	152,1	153,0	156,3	157,9	160,6	156,3	157,9	160,6	160,6	161,3	161,3	162,3	
Lønnskostnader pr. produsert enhet (LPE) i industrien	111,3	121,6	126,2	125,4	129,1	132,0	—	129,1	132,0	—	—	—	—	—	
Herav: Timekostnader	112,6	126,0	136,8	135,5	141,0	144,0	—	141,0	144,0	—	—	—	—	—	
Timeproduktivit	101,3	103,8	108,5	108,0	109,2	109,0	—	109,2	109,0	—	—	—	—	—	
Utenrikshandel - Markedsvekst															
Eksportvolum, trad. varer ³⁾	103,3	102,2	112,1	113,8	115,9	119,8	112,8	115,9	119,8	112,8	112,8	—	—	—	
Importvolum, — — —	96,2	99,6	96,3	85,5	116,3	105,6	106,2	116,3	105,6	106,2	106,2	—	—	—	
Eksportpriser, — — —	107,1	110,1	114,3	115,3	117,0	122,2	127,4	117,0	122,2	127,4	127,4	—	—	—	
Importpriser, — — —	107,2	111,7	116,0	114,7	115,2	115,8	119,7	115,2	115,8	119,7	119,7	—	—	—	
Bytteforhold, — — —	99,8	98,5	98,7	100,2	102,1	105,3	106,5	102,1	105,3	106,5	106,5	—	—	—	
Varebalanse, — — —, mrd.kr.	-33,41	-39,26	-32,26	-7,97	-7,79	-8,58	-9,61	-7,97	-8,58	-9,61	-9,61	-3,33	-2,05	-4,01	
Varebalanse, u/skip og plattform, mrd.kr.	14,68	14,21	31,45	7,97	9,24	10,42	9,30	9,24	10,42	9,30	9,30	3,66	3,88	2,11	
Ind.prod. viktigste markedsland	99,2	98,0	101,0	101,9	103,8	105,5	—	103,8	105,5	—	—	—	—	—	
Imp.volum, viktigste markedsland	95,4	97,8	102,1	102,5	106,5	109,5	—	106,5	109,5	—	—	—	—	—	
Konkurranseneindeksindikatorer⁴⁾															
Relative LPE i industrien,	103,2	107,6	106,0	105,4	107,1	108,2	—	107,1	108,2	—	—	—	—	—	
Relative eksp.priser, bearb.. varer	97,3	93,2	91,9	91,3	93,1	94,1	—	93,1	94,1	—	—	—	—	—	
Relative konsumpriser	103,7	107,4	110,5	110,6	110,5	111,4	111,7	110,5	111,4	111,7	111,7	111,9	—	—	

1) 1980 er basisår for alle serier der ikke noe annet er angitt.

2) Ikke sesongkorrigerede tall.

3) Uten skip, plattform, råolje og gass.

4) To kvartalers gjennomsnitt av sesongkorrigerede tall.

Kilde: Originaltallene er i hovedsak hentet fra Statistisk Sentralbyrå, IMF og OECD. De er sesongkorrigerede ved hjelp av X-11 Census Method, multiplikativ metode. Registrerte arbeidsløse er sesongkorrigerede ved additiv metode.

Tabell 30. Forretningsbanker. Rente- og provisjonssatser på nye utlån i norske kroner¹⁾

	2. kvartal 1983		3. kvartal 1983		4. kvartal 1983		1. kvartal 1984		2. kvartal 1984	
	Lavest	Høyest	Lavest	Høyest	Lavest	Høyest	Lavest	Høyest	Lavest	Høyest
Veksler										
Rente	12,7	14,4	12,5	14,2	12,5	14,2	12,5	14,3	12,4	14,2
Provisjon	1,1	1,9	1,2	1,9	1,3	1,9	1,2	1,9	1,2	1,9
Engangsprovisjon	0,2	0,3	0,2	0,3	0,2	0,3	0,3	0,4	0,3	0,4
Utlån mot avbetalingskontrakter										
Rente	13,3	14,9	13,3	14,9	13,2	14,9	13,2	14,9	13,6	14,8
Provisjon	0,7	1,1	0,8	1,1	0,7	1,1	0,8	1,1	0,8	1,1
Engangsprovisjon	0,2	0,5	0,2	0,5	0,2	0,5	0,3	0,6	0,3	0,5
Kassekreditter										
Rente	12,8	12,9	12,3	12,4	12,1	12,5	12,1	12,5	11,7	12,0
Provisjon	0,8	1,5	0,8	1,4	0,8	1,3	0,8	1,4	0,8	1,3
Engangsprovisjon	0,4	0,6	0,4	0,6	0,4	0,6	0,5	0,7	0,5	0,7
Boligbyggelån godkjent av statens boligbanker										
Rente	10,0	10,7	10,0	10,7	10,0	10,1	10,0	10,0	10,0	10,0
Provisjon	1,3	1,4	1,3	1,4	1,3	1,4	1,3	1,4	1,3	1,4
Engangsprovisjon	0,3	0,4	0,3	0,4	0,3	0,4	0,5	0,6	0,4	0,5
Byggelån i alt ekskl. boligbyggelån godkjent av statens boligbanker										
Rente	12,0	12,5	11,7	12,1	11,8	12,3	11,8	12,3	11,6	12,1
Provisjon	1,4	1,9	1,4	1,9	1,4	1,8	1,4	1,7	1,4	1,7
Engangsprovisjon	0,3	0,4	0,3	0,4	0,3	0,4	0,4	0,5	0,4	0,5
Andre utlån under ett år										
Rente	12,2	15,7	12,0	15,6	12,2	15,7	12,2	15,6	12,1	15,6
Provisjon	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1
Engangsprovisjon	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,5	0,6	0,5	0,6
Parter i ansvarlig lånekapital										
Rente	11,9	14,8	11,8	14,8	11,9	14,8	11,9	14,9	10,9	14,9
Provisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Engangsprovisjon	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,4	0,4	0,4	0,4
PSV-lån										
Rente	11,0	12,2	11,0	12,1	11,1	12,0	11,1	12,0	11,0	12,0
Provisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Engangsprovisjon	0,3	0,4	0,3	0,4	0,3	0,4	0,4	0,5	0,4	0,5
Andre utlån ett år og over										
Rente	11,6	16,1	11,6	15,9	11,6	15,6	11,6	15,7	11,6	15,7
Provisjon	0,0	0,3	0,0	0,3	0,0	0,0	0,1	0,4	0,0	0,3
Engangsprovisjon	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,5	0,6	0,5	0,6
Utlån i alt										
Rente	12,1	14,3	11,8	14,0	11,8	14,0	11,8	14,0	11,6	13,8
Provisjon	0,5	1,0	0,5	0,9	0,5	0,9	0,5	0,9	0,5	0,8
Engangsprovisjon	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5	0,5	0,6	0,5	0,6
Kortsiktige utlån²⁾										
Rente	12,6	13,1	12,2	12,7	12,1	12,9	12,1	12,8	11,8	12,4
Provisjon	0,9	1,5	0,8	1,4	0,8	1,3	1,0	1,2	0,8	1,2
Engangsprovisjon	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5	0,4	0,5	0,5	0,7
Mellomlange og langsiktige utlån²⁾										
Rente	11,6	16,1	11,6	15,9	11,6	15,6	11,6	15,7	11,6	15,7
Provisjon	0,0	0,3	0,0	0,3	0,0	0,3	0,1	0,4	0,0	0,3
Engangsprovisjon	0,4	0,5	0,4	0,5	0,4	0,5	0,5	0,6	0,5	0,6

¹⁾ Rente og provisjon i prosent p.a.

Engangsprovisjon i prosent av lånebeløp.

Rente- og provisjonssatsene er veide gjennomsnitt av det de enkelte banker oppgir som vanlig laveste, henholdsvis høyeste sats for de forskjellige arter av utlån. Provisjonssatsene for kassekreditt og byggelån refererer seg til bevilgede beløp.

²⁾ Refererer seg til tilsvarende begrep i finansministerens renteerklæring.

Kortsiktige utlån omfatter: Veksler, utlån mot avbetalingskontrakter, kassekreditter, byggelån i alt ekskl. boligbyggelån godkjent av statens boligbanker, og andre utlån med løpetid under ett år.

Mellomlange og langsiktige utlån omfatter: Parter i ansvarlig lånekapital og andre utlån med løpetid ett år og over.

Note: Endret primærmateriale medfører at tallene avviker noe fra tidligere publiserte tall.

Merk: Oppgavene fra bankene er for øvrig beheftet med en viss usikkerhet, og små endringer i tallene må ikke tillegges noen vekt.

Kilde: Norges Bank.

Tabell 31. Sparebanker. Rente- og provisjonssatser på nye utlån i norske kroner¹⁾

	2. kvartal 1983		3. kvartal 1983		4. kvartal 1983		1.kvartal 1984		2. kvartal 1984	
	Lavest	Høyest	Lavest	Høyest	Lavest	Høyest	Lavest	Høyest	Lavest	Høyest
Veksler										
Rente	13,5	14,6	13,4	14,6	13,5	14,4	13,1	14,2	13,2	14,2
Provisjon	0,8	1,0	0,6	0,7	0,8	0,8	0,9	1,0	0,9	0,9
Engangsprovisjon	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Utlån mot avbetalingskontrakter										
Rente	14,3	15,3	14,0	15,4	14,9	15,7	14,8	15,6	14,8	15,5
Provisjon	0,3	0,6	0,3	0,7	0,5	0,7	0,6	0,7	0,6	0,7
Engangsprovisjon	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,5	0,3	0,4
Kassekreditter										
Rente	11,9	12,8	11,4	12,4	11,6	13,2	11,6	12,6	11,5	12,6
Provisjon	0,5	1,3	0,5	1,3	0,4	1,3	0,4	1,3	0,3	1,3
Engangsprovisjon	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
Boligbyggelån godkjent av statens boligbanker										
Rente	9,6	9,6	9,9	9,9	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
Provisjon	1,1	1,4	1,1	1,3	1,2	1,3	1,2	1,3	1,3	1,3
Engangsprovisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2
Byggelån i alt ekskl. boligbyggelån godkjent av statens boligbanker										
Rente	11,6	12,5	11,5	12,3	11,6	12,2	11,6	12,4	11,6	12,3
Provisjon	1,3	1,9	1,4	1,9	1,5	1,9	1,5	1,8	1,5	1,8
Engangsprovisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
Andre utlån under ett år										
Rente	12,0	15,7	12,1	15,9	12,3	16,1	12,3	15,6	12,5	15,4
Provisjon	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Engangsprovisjon	0,3	0,8	0,3	0,8	0,3	0,8	0,7	0,8	0,6	0,7
Parter i ansvarlig lånekapital										
Rente	10,7	14,3	10,7	14,3	12,4	14,5	12,3	14,4	12,4	14,4
Provisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Engangsprovisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1
PSV-lån										
Rente	10,7	11,8	11,1	12,0	11,1	12,0	11,1	12,2	11,3	12,5
Provisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Engangsprovisjon	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Andre utlån ett år og over										
Rente	10,2	15,7	11,2	15,7	10,9	15,5	10,9	15,5	11,0	14,9
Provisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Engangsprovisjon	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5	0,6	0,6	0,5	0,6
Utlån i alt										
Rente	10,6	14,6	11,2	14,5	11,2	14,5	11,1	14,4	11,2	14,0
Provisjon	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,4	0,2	0,4
Engangsprovisjon	0,2	0,4	0,2	0,4	0,2	0,4	0,4	0,5	0,4	0,5
Kortsiktige utlån²⁾										
Rente	11,9	13,0	11,6	12,8	11,9	13,2	11,7	12,9	11,7	12,8
Provisjon	0,8	1,4	0,7	1,3	0,6	1,4	0,7	1,3	0,6	1,3
Engangsprovisjon	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,2	0,2
Mellomlange og langsiktige utlån²⁾										
Rente	10,2	15,7	11,2	15,7	10,9	15,5	11,0	15,5	11,0	14,9
Provisjon	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Engangsprovisjon	0,3	0,5	0,3	0,5	0,3	0,5	0,6	0,6	0,5	0,6

¹⁾og ²⁾ Se noter til tabell 30.

Note: Se tabell 30.

Se for øvrig merknad til tabell 30.

Kilde: Norges Bank.

Tabell 32. Forretningsbanker. Rentesatser på nye bankinnskudd fra kunder i norske kroner (Prosent p.a.)¹⁾

	Follo- innskudd	Lønns- konti	Anfor- dring i alt	3mndr. oppsigelse	12 mndr. oppsigelse	Langtids- sparing	Termin og andre vilkår 1 år under 1 år	1 år og over	Bundne innskudd i alt	Tids- innskudd	Alle innskudd
1. kvartal 1983											
Lavest	0,5	5,1	2,6	5,2	6,8	9,1	6,9	7,9	7,8	7,0	5,9
Høyest	2,5	6,0	4,1	5,3	8,6	11,1	14,3	12,5	7,8	11,6	9,8
2. kvartal 1983											
Lavest	0,5	5,1	2,6	5,2	6,7	9,0	7,5	8,1	7,8	7,3	6,2
Høyest	2,6	8,4	5,2	5,3	8,5	11,1	13,5	12,5	7,8	11,2	9,7
3. kvartal 1983											
Lavest	0,6	5,1	2,6	5,2	5,9	8,7	7,6	8,2	8,0	7,3	6,1
Høyest	2,0	8,3	4,9	5,3	8,3	10,8	13,3	12,5	8,6	11,1	9,6
4. kvartal 1983											
Lavest	0,4	5,1	2,5	5,2	6,2	8,8	7,3	9,3	8,1	7,2	6,1
Høyest	2,2	8,4	5,0	5,3	8,4	10,8	13,3	12,0	8,7	11,1	9,6
1. kvartal 1984											
Lavest	0,4	5,0	2,4	5,2	6,2	9,0	7,8	9,3	8,1	7,5	6,4
Høyest	2,3	8,7	5,0	5,3	8,4	10,8	13,4	11,7	8,7	11,2	9,9
2. kvartal 1984											
Lavest	0,5	5,1	2,6	5,2	6,2	8,8	7,6	10,0	8,2	7,4	6,2
Høyest	2,4	8,6	5,2	5,3	8,7	10,8	12,9	12,2	8,7	11,0	9,5

¹⁾ Se merknad til tabell 30.

Kilde: Norges Bank

Tabell 33. Sparebanker. Rentesatser på nye bankinnskudd fra kunder i norske kroner (Prosent p.a.)¹⁾

	Follo- innskudd	Lønns- konti	Anfor- dring i alt	3 mndr. oppsigelse	12 mndr. oppsigelse	Langtids- sparing	Termin og andre vilkår under 1 år	1 år og over	Bundne innskudd	Tids- innskudd i alt	Alle innskudd
1. kvartal 1983											
Lavest	1,6	5,0	3,8	5,0	7,5	8,5	6,6	8,1	7,9	7,0	6,3
Høyest	5,6	6,7	6,3	5,0	8,0	11,0	13,8	10,7	7,9	9,7	8,9
2. kvartal 1983											
Lavest	1,6	5,0	3,8	5,0	7,5	8,7	6,6	8,1	8,5	7,1	6,4
Høyest	4,2	7,4	6,3	5,0	8,0	11,2	13,2	10,9	8,5	9,7	8,9
3. kvartal 1983											
Lavest	1,5	5,0	3,8	4,8	7,0	8,8	6,6	8,2	8,4	7,0	6,3
Høyest	3,2	7,6	6,0	5,6	8,2	11,1	13,1	10,7	7,8	9,7	8,8
4. kvartal 1983											
Lavest	1,6	5,0	3,8	4,8	7,0	8,9	7,4	8,3	8,4	7,3	6,5
Høyest	3,2	7,7	6,1	5,6	8,2	11,1	13,2	11,2	8,8	9,8	9,0
1. kvartal 1984											
Lavest	2,1	5,0	3,9	4,8	7,0	8,9	7,4	8,5	8,6	7,3	6,6
Høyest	3,7	8,1	6,4	5,8	8,3	10,8	12,9	11,7	8,6	9,7	9,0
2. kvartal 1984											
Lavest	2,2	5,0	4,0	4,8	7,3	8,9	7,5	8,6	8,6	7,4	6,6
Høyest	3,9	8,4	6,8	5,7	8,4	10,9	13,1	11,5	8,6	9,8	9,1

¹⁾ Se merknad til tabell 30.

Kilde: Norges Bank

Tabell 34. Kortsiktige rentesatser (Prosent p.a.)

		Interbankrenten – dagslån Gjennomsnitt	Renter på NOK, beregnet på grunnlag av terminkurser. Gjennomsnitt		Marginalren- ten på banke- nes lån i Norges Bank pr. utgangen av måneden ¹⁾	Gjennomsnitts- renten på bankenes lån i Norges Bank		
			1 mnd.	3 mnd.				
1982	Januar	11,8	12,0	13,3	13,8	11,9	10,7	
	Februar	12,1		13,0	14,0	12,6		
	Mars	13,0		15,1	15,2	12,5		
	April	18,0	15,5	20,4	16,9	12,5		11,8
	Mai	16,9		19,8	17,1	12,2		
	Juni	12,5	14,7	15,0	15,5	12,6		9,0
	Juli	17,1		17,9	16,5	10,9		
	August	13,0	15,1	14,7	14,9	11,1		9,6
	September	12,1		13,4	14,8	10,9		
	Oktober	15,3	13,7	16,3	15,6	11,0		9,4
	November	14,1		15,8	15,4	11,0		
	Desember	11,0	12,6	14,6	14,7	11,0		9,2
1983	Januar	12,1	11,8	13,6	13,6	11,0	9,1	
	Februar	11,4		13,1	13,7	11,0		
	Mars	12,3		14,0	14,0	10,6		
	April	12,9	12,6	13,7	13,4	10,8		9,1
	Mai	13,7		14,2	13,7	10,0		
	Juni	11,9	12,8	13,1	13,2	10,7		8,7
	Juli	11,9		13,1	13,1	11,8		
	August	12,6	12,3	13,0	13,0	12,5		10,1
	September	11,6		12,9	13,1	8,9		
	Oktober	12,1	11,9	13,4	13,2	11,9		9,6
	November	12,4		13,3	13,0	10,5		
	Desember	12,3	12,4	12,8	12,6	13,4		10,0
1984	Januar	13,1	12,4	13,1	13,0	11,1	9,9	
	Februar	11,7		13,1	13,1	12,2		
	Mars	13,3	13,1	13,4	13,4	10,4	9,7	
	April	12,9		13,4	13,3	12,9		
	Mai	13,0	13,0	13,1	12,9	11,3	10,3	
	Juni	12,9		12,6	12,6	13,1		
	Juli	11,8	12,3	12,5	12,6	9,9	10,6	
	August	12,8		12,7	12,6	13,0		

¹⁾ Marginalrenten er renten på bankenes dyreste lån i Norges Bank.
Kilde: Norges Bank

Tabell 35. Livsforsikringselskaper. Gjennomsnittlige rentesatser etter utlansform pr. utgangen av året (Prosent p.a.)

	Pantelån		Poliselån	Andre utlån	Utlån i alt
	I alt	Herav til boligformål			
Alle utlån:					
1972	6,4	6,0	6,2	6,4	6,4
1973	6,5	6,0	6,5	6,6	6,5
1974	7,0	6,5	7,5	7,3	7,1
1975	7,3	6,8	7,5	7,4	7,3
1976	7,6	7,3	7,5	7,8	7,7
1977	7,8	7,5	8,9	8,4	7,9
1978	8,9	8,7	9,0	9,6	9,0
1979	9,0	8,8	9,0	9,6	9,2
1980	9,5	9,2	9,9	9,9	9,6
1981	10,4	9,9	9,9	11,5	10,6
1982	11,2	10,8	10,9	12,0	11,3
1983	11,9	11,5	11,9	12,4	12,0
Nye utlån:					
1976					
Lavest	7,8	7,5	7,5	7,5	7,8
Høyest	8,6	8,4	7,8	9,8	8,8
1977					
Lavest	9,3	9,0	9,3	9,0	9,2
Høyest	9,5	9,1	9,3	10,6	9,7
1978					
Lavest	9,3	9,0	9,3	10,0	9,5
Høyest	9,6	9,1	9,3	11,0	9,9
1979					
Lavest	9,4	9,0	9,1	9,9	9,5
Høyest	9,7	9,0	9,1	11,0	9,9
1980					
Lavest	10,5	10,0	10,0	10,0	10,4
Høyest	10,9	10,1	10,0	11,9	11,0
1981					
Lavest	11,0	10,0	10,3	10,1	10,4
Høyest	11,7	10,1	10,3	12,0	11,1
1982					
Lavest	12,1	11,6	10,9	12,0	12,1
Høyest	12,4	11,8	10,9	14,5	12,8
1983					
Lavest	12,1	11,6	11,9	12,5	12,1
Høyest	12,3	11,8	11,9	12,6	12,3

Note: Tallene for 1983 er hentet fra den første bearbejdingen av årsrenteskjemaene. Beregningene fra den «reviderte rentekontrollen», der rente- og provisjonssatsene ble regnet om til halvårlige forskuddsrenter, er gjengitt i den aktuelle kredittoversikt.

Kilde: Norges Bank

Tabell 36. Gjennomsnittlige rente- og provisjonssatser på disponerte utlån i norske kroner pr. utgangen av året¹⁾

	1980		1981		1982		1983	
	Renter	Renter og provisjoner	Renter	Renter og provisjoner	Renter	Renter og provisjoner	Renter	Renter og provisjoner
Veksler								
Forretningsbanker	12,2	13,1	12,7	13,6	13,5	14,6	13,3	14,2
Sparebanker	12,6	13,1	13,5	14,1	13,7	14,2	13,9	14,2
I alt	12,3	13,1	12,8	13,7	13,5	14,5	13,3	14,2
Utlån mot avbetalingskontrakter								
Forretningsbanker	13,0	13,2	13,4	13,5	13,9	14,1	14,2	14,3
Sparebanker	13,2	13,5	14,2	14,4	14,8	14,9	14,8	15,1
I alt	13,0	13,2	13,6	13,7	17,4	14,2	14,4	14,5
Kassekreditter								
Forretningsbanker	11,1	14,0	12,6	14,9	12,7	14,7	11,8	13,6
Sparebanker	10,9	12,9	12,2	14,1	12,5	14,3	12,3	13,8
I alt	11,1	13,7	12,5	14,7	12,6	14,6	12,0	13,6
Boligbyggelån godkjent av statens boligbanker								
Forretningsbanker	8,2	10,4	8,5	10,9	9,7	12,2	10,1	12,3
Sparebanker	8,0	10,0	8,1	10,2	9,7	11,8	10,2	12,1
I alt	8,1	10,2	8,3	10,5	9,7	11,9	10,2	12,2
Byggelån i alt ekskl. boligbyggelån godkjent av statens boligbanker								
Forretningsbanker	10,7	13,2	11,6	14,0	11,7	14,1	11,6	13,8
Sparebanker	10,6	12,8	11,3	13,5	11,7	13,8	11,9	14,0
I alt	10,6	13,0	11,5	13,8	11,7	14,0	11,7	13,9
Andre utlån under ett år								
Forretningsbanker	9,0	9,0	11,3	11,3	12,4	12,4	11,5	11,5
Sparebanker	12,7	12,7	13,6	13,6	13,9	13,9	13,5	13,5
I alt	10,1	10,1	11,9	11,9	12,8	12,8	12,1	12,1
Parter i ansvarlig lånekapital								
Forretningsbanker	.	.	11,0	11,0	12,2	12,2	11,7	11,7
Sparebanker	.	.	11,7	11,7	9,2	9,2	10,0	10,0
I alt	.	.	11,1	11,1	11,4	11,4	11,0	11,0
PSV-lån								
Forretningsbanker	.	.	9,3	9,3	10,6	10,6	11,6	11,6
Sparebanker	.	.	9,8	9,8	10,9	10,9	11,7	11,7
I alt	.	.	9,6	9,6	10,8	10,8	11,7	11,7
Andre utlån ett år og over								
Forretningsbanker	.	.	12,2	12,2	12,8	12,8	12,6	12,6
Sparebanker	.	.	11,9	11,9	12,5	12,5	12,7	12,7
I alt	.	.	12,1	12,1	12,6	12,6	12,6	12,6
Utlån i alt								
Forretningsbanker	11,4	12,5	12,1	13,1	12,6	13,4	12,2	12,8
Sparebanker	11,3	11,8	11,7	12,3	12,3	12,8	12,5	12,9
I alt	11,4	12,2	12,0	12,7	12,4	13,1	12,4	12,9
Kortsiktige utlån²⁾								
Forretningsbanker	11,1	13,4	12,4	14,3	12,6	14,3	11,9	13,3
Sparebanker	11,1	12,9	12,1	13,8	12,5	14,1	12,5	13,9
I alt	11,1	13,2	12,3	14,1	12,5	14,3	12,1	13,5
Mellomlange og langsiktige utlån²⁾								
Forretningsbanker	11,9	11,9	12,2	12,2	12,7	12,7	12,6	12,6
Sparebanker	11,7	11,7	11,9	11,9	12,5	12,5	12,7	12,7
I alt	11,8	11,8	12,1	12,1	12,6	12,6	12,6	12,6

¹⁾ Rente- og provisjonssatsene er veide gjennomsnitt i prosent p.a. Provisjonssatsene for kassekreditter og byggelån er beregnet ved å ta hensyn til utnyttingsgraden av bevilgede beløp i de enkelte banker. Se note til tabell 35.

²⁾ Tilsvarende henholdsvis «kortsiktige» og «mellomlange og langsiktige» utlån i finansministerens renteerklæring. Se fotnote 2 til tabell 30.

Kilde: Norges Bank.

Tabell 37. Forretningsbankenes utlån etter utlånsform og rentesats inkl. løpende provisjoner¹⁾.
Pr. 31. desember 1983

Rente-intervall	Kassekreditter		Kortsiktige utlån ²⁾		Mellomlange og langsiktige utlån ²⁾		Utlån i alt	
	Gj.sn. rente- og prov.sats	Andel av utlån	Gj.sn. rente- og prov.sats	Andel av utlån	Gj.sn.- rente- og prov.sats	Andel av utlån	Gj.sn. rente- og prov.sats	Andel av utlån
0-4,99	1,56	3,4	0,96	5,0	2,98	2,0	1,65	3,2
5,0-5,99	5,72	0,2	5,36	0,4	5,45	0,6	5,42	0,5
6,0-6,99	6,03	0,2	6,19	0,3	6,46	1,2	6,42	0,8
7,0-7,99	7,48	0,3	7,35	0,1	7,42	0,8	7,41	0,5
8,0-8,99	8,57	0,0	8,05	0,6	8,29	1,0	8,22	0,8
9,0-9,99	9,43	0,2	9,37	0,2	9,39	1,2	9,37	0,8
10,0-10,99	10,17	0,4	10,18	1,5	10,58	5,5	10,49	3,9
11,0-11,99	11,46	1,6	11,4	2,2	11,55	17,1	11,55	11,2
12,0-12,99	12,77	23,1	12,67	20,1	12,42	21,8	12,48	22,7
13,0-13,99	13,61	41,9	13,55	34,4	13,33	21,2	13,45	25,7
14,0-14,99	14,38	13,9	14,39	15,9	14,25	17,0	14,31	16,0
15,0-15,99	15,24	6,6	15,30	8,8	15,24	7,9	15,27	8,0
16,0-16,99	16,38	1,6	16,33	3,9	16,07	2,5	16,21	3,0
17,0-17,99	17,40	2,0	17,37	2,4	17,11	0,2	17,35	1,1
18,0-18,99	18,45	1,1	18,33	1,6	18,03	0,0	18,32	0,7
19,0-19,99	19,67	0,5	19,60	0,4	19,37	0,0	19,59	0,2
20,0 og over	21,47	3,0	21,43	2,2	20,31	0,0	21,45	0,9
I alt	13,57	100,0	13,31	100,0	12,57	100,0	12,84	100,0

Noter, se tabell 36.
Kilde: Norges Bank.

Tabell 38. Sparebankenes utlån etter utlånsform og rentesats inkl. løpende provisjoner¹⁾.
Pr. 31. desember 1983

Rente-intervall	Kassekreditter		Kortsiktige utlån ²⁾		Mellomlange og langsiktige utlån ²⁾		Utlån i alt	
	Gj.sn. rente- og prov.sats	Andel av utlån	Gj.sn. rente- og prov.sats	Andel av utlån	Gj.sn.- rente- og prov.sats	Andel av utlån	Gj.sn. rente- og prov.sats	Andel av utlån
0-4,99	1,00	0,1	0,75	0,3	0,73	0,2	0,74	0,2
5,0-5,99	5,00	0,0	5,01	0,2	5,11	0,1	5,05	0,1
6,0-6,99	6,00	0,0	6,17	0,1	6,26	0,5	6,25	0,4
7,0-7,99	7,33	0,0	7,41	0,3	7,37	0,9	7,37	0,7
8,0-8,99	8,43	0,0	8,35	0,3	8,39	1,3	8,38	1,0
9,0-9,99	9,06	0,1	9,08	0,2	9,13	0,7	9,12	0,6
10,0-10,99	10,47	0,2	10,41	0,6	10,39	2,6	10,35	2,3
11,0-11,99	11,45	1,1	11,48	1,8	11,28	13,2	11,40	12,9
12,0-12,99	12,47	23,5	12,49	17,2	12,24	32,0	12,26	29,7
13,0-13,99	13,49	44,9	13,45	40,8	13,17	25,2	13,27	26,9
14,0-14,99	14,40	21,2	14,39	22,0	14,14	14,1	14,22	14,9
15,0-15,99	15,23	2,0	15,33	8,5	15,09	7,0	15,15	6,9
16,0-16,99	16,39	1,3	16,28	3,1	16,04	2,0	16,11	2,2
17,0-17,99	17,39	1,2	17,29	1,2	17,01	0,2	17,20	0,4
18,0-18,99	18,13	1,6	18,10	1,6	18,07	0,0	18,09	0,4
19,0-19,99	19,37	0,7	19,36	0,4	19,00	0,0	19,37	0,1
20,0 og over	22,84	2,1	22,94	1,4	20,5	0,0	22,9	0,3
I alt	13,82	100,0	13,85	100,0	12,69	100,0	12,89	100,0

Noter, se tabell 36.
Kilde: Norges Bank.

Tabell 39. Rente- og kredittprovisjonsinntekter i prosent av midlere trukne utlån til norske låntakere (Prosent p.a.)¹⁾

	1981		1982		1983	
	Renter	Renter og provisjoner	Renter	Renter og provisjoner	Renter	Renter og provisjoner
Veksler						
Forretningsbanker	12,7	15,6	13,0	16,2	13,0	16,0
Sparebanker	13,7	15,9	14,4	16,7	15,1	17,9
I alt	12,9	15,7	13,2	16,3	13,9	17,3
Utlån mot avbetalingskontrakter						
Forretningsbanker	13,3	14,6	13,7	15,2	14,5	16,1
Sparebanker	13,4	14,3	14,2	15,4	14,8	16,1
I alt	13,3	14,6	13,8	15,3	14,5	16,1
Kassekreditter						
Forretningsbanker	13,4	16,8	14,1	17,4	14,0	17,1
Sparebanker	12,5	15,4	13,4	16,3	13,2	16,1
I alt	13,2	16,5	13,9	17,1	13,8	16,8
Boligbyggelån godkjent av statens boligbanker						
Forretningsbanker	8,2	10,8	9,3	12,1	10,2	13,0
Sparebanker	8,1	10,3	9,0	11,3	9,9	12,2
I alt	8,1	10,5	9,1	11,6	10,1	12,6
Byggelån i alt ekskl. boligbyggelån godkjent av statens boligbanker						
Forretningsbanker	10,8	13,5	11,8	14,5	12,2	15,0
Sparebanker	11,0	13,4	11,8	14,1	11,9	14,3
I alt	10,9	13,5	11,8	14,3	12,1	14,7
Andre utlån under ett år ²⁾						
Forretningsbanker	12,4	13,0	13,5	14,1	13,5	13,9
Sparebanker	14,2	15,0	14,2	15,0	14,6	15,3
I alt	12,9	13,5	13,7	14,3	13,8	14,3
Parter i ansvarlig lånekapital						
Forretningsbanker	9,8	9,8	7,5	7,8	9,2	9,2
Sparebanker	9,8	10,4	11,9	11,9	10,2	10,3
I alt	9,8	9,9	8,4	8,7	9,5	9,5
PSV-lån						
Forretningsbanker	8,8	9,0	9,9	10,1	11,4	11,5
Sparebanker	9,9	10,0	10,5	10,7	11,9	12,0
I alt	9,4	9,6	10,2	10,3	11,7	11,8
Andre utlån ett år og over						
Forretningsbanker	12,3	12,6	13,0	13,3	13,2	13,5
Sparebanker	12,4	12,6	12,9	13,2	13,4	13,7
I alt	12,3	12,6	13,0	13,3	13,3	13,6
Utlån i alt						
Forretningsbanker	12,4	13,9	13,0	14,5	13,2	14,5
Sparebanker	12,1	12,9	12,7	13,6	13,1	13,9
I alt	12,2	13,4	12,9	14,1	13,2	14,3
Kortsiktige utlån ³⁾						
Forretningsbanker	12,8	15,7	13,5	16,3	13,6	16,2
Sparebanker	12,2	14,7	12,9	15,3	13,0	15,4
I alt	12,6	15,4	13,3	16,0	13,4	16,0
Mellomlange og langsiktige utlån ³⁾						
Forretningsbanker	12,3	12,6	12,9	13,2	13,2	13,5
Sparebanker	12,3	12,5	12,9	13,2	13,0	13,3
I alt	12,3	12,5	12,9	13,2	13,1	13,4

¹⁾ Prosentatsene for kredittprovisjoner i denne tabellen relaterer seg til trukne utlån og kan derved ha et annet innhold enn i tabell 30 og 31.

²⁾ Rentesatsen påvirkes sterkt av endringer i fordelingen på ulike typer utlån under denne utlånsart.

³⁾ Se fotnote 2 til tabell 30.

Merk: De midlere trukne utlån er basert på tall pr. utgangen av de enkelte måneder. Dersom disse utlånstall ikke er representative for de reelle gjennomsnitt, vil de beregnede prosenttall kunne gi et feil bilde.

Kilde: Norges Bank.

Tabell 40. Renteutgifter i prosent av midlere innskudd fra norske kunder (Prosent p.a.)

	Follo- innskudd	Lønns- kontl	Anfor- dring i alt	3 mndr. oppsigelse	12 mndr. oppsigelse	Langtids- sparing	Termin og andre vilkår under 1 år	1 år og over	Bundne innskudd	Tids- innskudd i alt	Alle innskudd
Forretnings- banker											
1977	1,3	2,0	1,4	3,9	5,7	..	8,1	8,0	5,8	6,5	5,2
1978	2,3	2,6	2,3	4,9	7,2 ¹⁾	..	9,4	8,3 ¹⁾	7,3	7,8	6,5
1979	3,2	3,0	3,2	4,9	7,4	9,7	9,7	8,5	7,3	8,1	6,5
1980	3,8	4,5	3,9	4,9	7,3	9,8	11,6	9,5	7,4	9,0	7,7
1981	6,5	5,3	6,1	4,8	7,4	10,0	12,5	10,7	7,4	9,7	8,4
1982	7,0	5,4	6,5	4,8	7,4	10,1	12,9	11,3	7,4	10,1	9,0
1983	6,8	6,4	6,6	5,0	7,5	10,7	12,1	11,5	7,7	10,0	8,8
Spare- banker											
1977	1,2	2,2	1,6	3,9	5,8	..	6,9	6,7	5,9	5,1	4,5
1978	1,8	3,0	2,3	4,9	7,3 ¹⁾	..	8,5	7,8 ¹⁾	7,4	6,5	5,8
1979	2,1	3,6	2,7	5,0	7,5	8,9	8,9	8,6	7,4	6,8	6,2
1980	2,4	5,0	4,0	5,0	7,4	9,7	10,9	8,7	7,5	7,4	6,6
1981	2,8	6,0	4,4	5,0	7,5	10,1	10,7	9,8	7,4	6,8	7,0
1982	3,7	6,0	4,9	5,0	7,6	10,1	11,6	11,8	7,6	8,1	7,6
1983	4,5	6,6	5,7	4,9	7,7	10,9	11,4	11,9	8,4	8,6	8,1

¹⁾ Langtids sparing (inkl. sparebrev o.l.) er utskilt som egen innskuddsart med virkning fra 31/12 1978. I tabellen er langtids sparing tatt med delvis under 12 måneders oppsigelse og delvis under termin og andre vilkår 1 år og over.
Merk: De midlere innskudd er basert på tall pr. utgangen av de enkelte måneder. Dersom disse ultimottall ikke er representative for de reelle gjennomsnitt, vil de beregnede prosenttall kunne gi et feil bilde.

Kilde: Norges Bank

Norges Bank Oslo

	<i>Postadresse</i>	<i>Telefon</i>	<i>Telex</i>
Hovedsetet	Postboks 336 Sentrum, 0101 Oslo 1	(02) 41 21 20	71369 nbank n
Valutaavdelingen	Postboks 735 Sentrum, 0101 Oslo 1	(02) 41 01 50	71375 nbfdp n

Norges Banks seddel- og myntproduksjon

Norges Banks Seddeltrykkeri	Nedre Slottsgt. 1 b, 0101 Oslo 1	(02) 42 70 80	19888 nbs n
Den Kongelige Mynt	Postboks 53, 3601 Kongsberg	(03) 73 14 86	17211 mynt n

Norges Banks avdelinger

Arendal	Postboks 23, 4801 Arendal	(041) 26 110	21760 nba n
Bergen	Postboks 699, 5001 Bergen	(05) 31 81 50	42155 nbber n
Bodo	Postboks 114, 8001 Bodo	(081) 21 060	64353 nbbo n
Drammen	Postboks 2278, Strømsø, 3001 Drammen	(03) 83 74 91	19790 nbd n
Fredrikstad	Postboks 158, 1601 Fredrikstad	(032) 16 575	19820 nbfd n
Gjøvik	Postboks 13, 2801 Gjøvik	(061) 75 100	19830 nbjk n
Halden	Postboks 278, 1751 Halden	(031) 80 511	19840 nbhdn n
Hamar	Postboks 115, 2301 Hamar	(065) 27 754	19860 nbhm n
Hammerfest	Postboks 55, 9601 Hammerfest	(084) 11 344	64354 nbhf n
Haugesund	Postboks 233, 5501 Haugesund	(047) 28 500	42893 nbhd n
Kristiansand S.	Postboks 204, 4601 Kristiansand S.	(042) 23 070	21880 nbch n
Kristiansund N.	Postboks 80, 6501 Kristiansund N.	(073) 72 911	55261 nbcs n
Larvik	Postboks 140, 3251 Larvik	(034) 81 300	21890 nbl n
Lillehammer	Postboks 370, 2601 Lillehammer	(062) 50 045	71834 nblil n
Skien	Postboks 87, 3701 Skien	(035) 27 540	21107 nbks n
Stavanger	Postboks 18, 4001 Stavanger	(04) 52 0000	33047 nbsta n
Tromsø	Postboks 475, 9001 Tromsø	(083) 81 624	64141 nbtrm n
Trondheim	Postboks 564, 7001 Trondheim	(07) 52 80 60	55056 nbtrh n
Vardø	Postboks 68, 9951 Vardø	(085) 87 621	64355 nbvar n
Ålesund	Postboks 380, 6001 Ålesund	(071) 21 710	42894 nbaal n

